

Міністерство освіти і науки України
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

С. С. РИЖКОВ
О. Л. ГІРЖЕВА
Н. І. МАГАСЬ

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

та оцінка впливу на навколишнє
природне середовище

НАВЧАЛЬНИЙ
ПОСІБНИК

Миколаїв
«Ліон»
2013

УДК 28.081я7
ББК 504.06(075.8)
Р 49

Рецензенти:

ДЕМЧИНА БОГДАН ГРИГОРОВИЧ – доктор технічних наук, професор кафедри будівельних конструкцій та мостів Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів;
ГОМЕЛЯ МИКОЛА ДМИТРОВИЧ – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри екології та технології рослинних полімерів Національного технічного університету України, м. Київ;
ЛІТВАК СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ – кандидат технічних наук, доцент кафедри екологічної безпеки Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова, начальник Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Миколаївській області

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист від 25.02.13 № 1/11-4299)*

Рижков С. С.

Р 49 Екологічна експертиза та оцінка впливу на навколишнє природне середовище : навчальний посібник / С. С. Рижков, О. Л. Гіржева, Н. І. Магась. — Миколаїв : Іліон, 2012. — 244 с.

ISBN 978-617-534-176-6

У навчальному посібнику систематизовано матеріали з теорії та практики екологічної експертизи. Висвітлено питання організаційно-правових основ проведення екологічної експертизи та оцінки впливу на навколишнє природне середовище, розглянуто екологічні вимоги до створення й експлуатації господарських та інших об'єктів, етапи процедури оцінки впливу на навколишнє природне середовище та екологічної експертизи, надано теоретичні та практичні рекомендації, а також порядок оформлення документації.

Навчальний посібник призначений для студентів екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також буде корисним для викладачів вузів, фахівців-практиків у галузі екологічної експертизи.

**УДК 28.081я7
ББК 504.06(075.8)**

ISBN 978-617-534-176-6

© Рижков С. С., 2013
© Гіржева О. Л., 2013
© Магась Н. І., 2013

• З М І С Т

ТЕРМІНИ ТА СКОРОЧЕННЯ	6
ВСТУП	7

Р О З Д І Л 1 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Тема 1. Юридичні аспекти екологічної експертизи	10
1.1. Завдання і принципи екологічної експертизи	10
1.2. Функції екологічної експертизи.....	16
1.3. Правові основи екологічної експертизи.....	18
1.4. Об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи.....	21
Тема 2. Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи	23
Тема 3. Правові форми та процедура проведення екологічної експертизи	28
3.1. Поняття, форми та вимоги щодо проведення екологічної експертизи	28
3.2. Порядок організації і проведення екологічної експертизи	30
Тема 4. Організація і проведення державної екологічної експертизи	33
4.1. Організація проведення державної екологічної експертизи проектної документації.....	48
4.2. Експертиза екологічних ситуацій на певних територіях.....	58
4.3. Екологічна експертиза діючих об'єктів та комплексів.....	59
4.4. Екологічна експертиза документації по впровадженню нової техніки і технологій	66

4.5. Екологічна експертиза документації по впровадженню нових матеріалів і речовин	67
4.6. Проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва	68
Тема 5. Порядок роботи експертної комісії та її склад. Права й обов'язки експерта та замовників екологічної експертизи	81
5.1. Експертна комісія державної екологічної експертизи	81
5.2. Етапи роботи експертної комісії	84
5.3. Права та обов'язки керівника експертної комісії державної екологічної експертизи	85
5.4. Права та обов'язки експерта і замовників екологічної експертизи	87
Тема 6. Висновки, строки проведення та фінансування державної екологічної експертизи	91
6.1. Зміст висновків державної екологічної експертизи	91
6.2. Строки проведення державної екологічної експертизи і термін дії її висновків	93
6.3. Оскарження висновків державної екологічної експертизи	95
6.4. Порядок визнання висновків державної екологічної експертизи недійсними та оскарження рішень, прийнятих на підставі висновків державної екологічної експертизи	96
6.5. Фінансування державної екологічної експертизи	97
Тема 7. Організація і проведення громадської екологічної експертизи	98
Тема 8. Спеціальні екологічні експертизи	106
Тема 9. Відповідальність за порушення законодавства про екологічну експертизу	108

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК, ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Тема 1. Розвиток систем екологічної оцінки в світі та в Україні	113
Тема 2. Принципи та елементи екологічної оцінки	123

2.1. Екологічна оцінка: основні поняття	123
2.2. Загальні принципи екологічної оцінки і їх зв'язок з принципами сталого розвитку	124
2.3. Відмінність екологічної оцінки від інших методів екологічного регулювання	127
2.4. Екологічна оцінка і сталий розвиток	128
2.5. Предмет екологічної оцінки	129
Тема 3. Процедура проведення екологічної оцінки	133
Тема 4. Методи оцінки впливу на навколишнє природне середовище	142
Тема 5. Учасники та виконавці процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище	154
5.1. Функції учасників процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище	154
5.2. Функції виконавців процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище	159
Тема 6. Участь громадськості у проведенні оцінки впливу на навколишнє природне середовище.....	162
6.1. Загальні принципи участі громадськості у проведенні ОВНС.....	162
6.2. Порядок проведення громадського обговорення.....	169
Тема 7. Оцінка впливу на навколишнє природне середовище: поняття, мета, завдання, принципи, сфера застосування	173
7.1. Мета та завдання оцінки впливу на навколишнє природне середовище	173
7.2. Порядок підготовки матеріалів оцінки впливу планованої діяльності	176
Тема 8. Структура і склад матеріалів оцінки впливу на навколишнє природне середовище	182
Список використаної літератури	198
Додатки	203
Словник	231
Тестові завдання.....	236

ТЕРМІНИ ТА СКОРОЧЕННЯ

ГІС – географічні інформаційні системи

ГРС – газорозподільна станція

ДБН – державні будівельні норми

ЕЕ – екологічна експертиза

ЕО – екологічна оцінка

ЕП – ескізний проект

ЕС – експертні системи

ЗВНС, EIS або Environmental Impact Statement – Заява про вплив на навколишнє середовище

ОВНС – оцінка впливу на навколишнє середовище

ПЕМ – плани екологічного менеджменту

ПОБ – проект організації будівництва

СЕО – стратегічна екологічна оцінка

ТЕО – техніко-економічне обґрунтування

ТЕР – техніко-економічний розрахунок

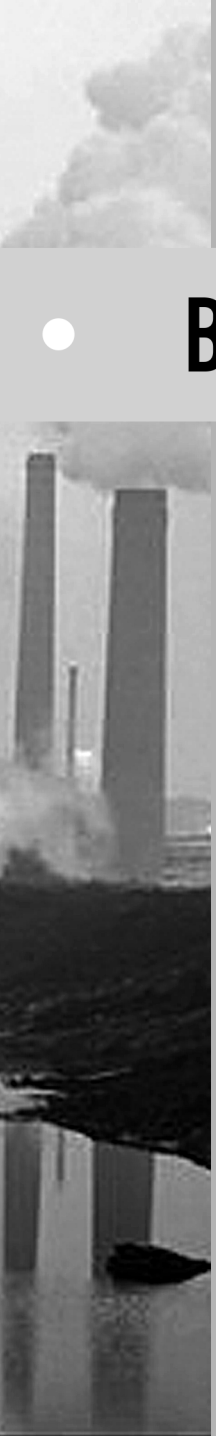
ТерКСОП – територіальні комплексні схеми охорони природи

НЕРА – Національна політика в галузі навколишнього середовища

SEA, Strategic Environmental Assessment – стратегічна екологічна оцінка

ВСТУП

Одним із пріоритетних напрямків національної безпеки України є забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Екологічна безпека держави ґрунтується на законах та нормативно-правових актах України і залежить від багатьох чинників, у тому числі й від впливів діяльності об'єктів господарювання на навколишнє середовище.

Щоб попередити погіршення екологічної обстановки та вийти на нормативно-безпечний рівень стану компонентів навколишнього середовища, необхідне проведення послідовної ефективної екологічної політики, спрямованої на захист життя і здоров'я людей, природних ресурсів, шляхом введення в дію екологічних законів та нормативно-правових і методичних документів. Невід'ємною складовою частиною такої політики у провідних країнах світу є систематична процедура *екологічної оцінки (ЕО)*, яка

застосовується як механізм превентивного екологічного регулювання господарської діяльності. Аналіз накопиченого міжнародного досвіду дозволяє встановити ряд загальних закономірностей, які роблять цей механізм ефективним і мало залежним від умов конкретної країни [1].

Аналогом системи ЕО в Україні є екологічна експертиза, яка складається з *оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС)* та державної екологічної експертизи.

Саме в об'єктивній та незалежній екологічній експертизі більшість людей вбачають ефективний механізм суспільства і держави, здатність гарантувати екологічну безпеку, оскільки в ній діалектично сполучені гласність, демократизм, соціальна справедливість, реальне забезпечення екологічних прав та інтересів громадськості [7].

Екологічна експертиза вже вийшла за рамки окремих проектів. Нагромаджується позитивний досвід проведення екологічних експертиз на об'єктах, що є джерелами підвищеної небезпеки для людей та навколишнього природного середовища. Ведеться робота по запровадженню законодавчих основ здійснення екологічної експертизи та розробці методик проведення експертизи стосовно конкретних об'єктів еколого-експертного дослідження й оцінки. З прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна експертиза одержала законодавчий статус і є обов'язковою умовою законотворчого процесу, інвестиційної, управлінської, господарської та іншої діяльності, що впливає на стан навколишнього природного середовища [6].

Дане видання є навчальним посібником до навчальної дисципліни «Екологічна експертиза», яка є нормативною (цикл професійної та практичної підготовки) для програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рів-

ня «бакалавр» напряму «Екологія, охорона навколишнього природного середовища та збалансоване природо-користування».

У посібнику висвітлено питання організаційно-правових основ проведення екологічної експертизи (ЕЕ) та оцінки впливу на навколишнє природне середовище (ОВНС), розглянуто екологічні вимоги до створення та експлуатації господарських та інших об'єктів, етапи процедури ОВНС та ЕЕ, надано теоретичні та практичні рекомендації щодо проведення ОВНС та ЕЕ, а також порядок оформлення документації для прийняття управлінських рішень.

Навчальний посібник містить словник основних використовуваних термінів та додатки, що містять необхідні для успішного засвоєння матеріалу законодавчі та нормативні документи.

• РОЗДІЛ 1 •••

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

ТЕМА 1 ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1.1. Завдання і принципи екологічної експертизи

Сучасне суспільство розробило ряд спеціальних заходів, направлених на охорону навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів. До них відносяться спостереження за станом навколишнього середовища, ведення державних кадастрів і реєстрів природних об'єктів, оцінка впливу на навколишнє середовище, екологічне нормування, екологічна експертиза, паспортизація, сертифікація, аудит та інші.

Екологічна експертиза є одним з найважливіших механізмів управління приро-

докористуванням і охороною навколишнього природного середовища.

Екологічна експертиза в Україні – вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки [22].

Відносини в галузі екологічної експертизи регулюються Законом України «Про екологічну експертизу», Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими законодавчими актами України, завданням яких є регулювання суспільних відносин у галузі екологічної експертизи для забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, захисту екологічних прав та інтересів громадян і держави.

Мета екологічної експертизи – запобігання негативно-му впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Основними завданнями екологічної експертизи, що визначені у ст. 5 Закону України «Про екологічну експертизу», є:

- 1) визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 2) організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;

- 3) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил;
- 4) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища і якість природних ресурсів;
- 5) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- 6) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Основними принципами екологічної експертизи, у відповідності зі ст. 6 Закону України «Про екологічну експертизу», є:

- 1) гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;
- 2) збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;
- 3) наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність;
- 4) екологічна безпека, територіально-галузева й економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 5) державне регулювання;
- 6) законність.

Екологічна експертиза здійснюється з дотриманням пріоритету права громадян на безпечне для життя та здоров'я людей навколишнє природне середовище. Даний принцип означає, що при проведенні екологічної експертизи експерти повинні виходити з того, що реалізація відповідної діяльності може призвести до шкідливого впливу на навколишнє природне середовище. Експерти зобов'язані виявити всі потенційні види і масштаби таких впливів, а також визначити й оцінити заходи з охорони навколишнього природного середовища від шкідливого впливу, раціонального вико-

ристання природних ресурсів, нейтралізації шкідливих впливів. Такі заходи повинні відповідати вимогам чинного природоохоронного законодавства.

Згідно з принципом обов'язковості проведення державної екологічної експертизи замовник не має права приймати рішення про реалізацію планованої діяльності і здійснювати таку діяльність, якщо вона, відповідно до ст. 14 Закону, є об'єктом державної екологічної експертизи. До ухвалення рішення він зобов'язаний представити необхідні матеріали на державну екологічну експертизу, а Міністерство екології та природних ресурсів України або його територіальні органи зобов'язані прийняти матеріали на експертизу, організувати і провести державну екологічну експертизу. Без проведення державної екологічної експертизи, за результатами якої встановлено шкідливість та ступінь впливу на навколишнє природне середовище запланованої діяльності, видачу дозволу на реалізацію проекту і відкриття фінансування заборонено.

Принцип обов'язковості забезпечення вимог екологічної безпеки при проведенні екологічної експертизи передбачає обов'язок експертів забезпечувати дотримання нормативів якості природного середовища, що встановлюються на рівнях, безпечних для здоров'я людини, об'єктів живої природи, а також виконання правових екологічних вимог до розміщення, проектування, будівництва, експлуатації об'єктів, що впливають на стан природного середовища. Даний принцип також забезпечує право кожної людини на сприятливе навколишнє природне середовище.

Економічні, політичні або інші цілі не повинні порушити пріоритет медико-біологічної безпеки, яка полягає в забезпеченні здорового і безпечного існування людини.

У відповідності до принципу комплексності оцінки впливу на природне середовище господарської та іншої діяльності і його наслідків органи державної екологічної експертизи повинні оцінити всі види і масштаби впливу на природне середовище в процесі реалізації об'єкта експертизи. Еколо-

гічна експертиза повинна носити міждисциплінарний і комплексний характер, спиратися на оцінки фахівців різного профілю: екологів, біологів, інженерів, фахівців з системного аналізу та інших.

При проведенні державної екологічної експертизи дотримання даного принципу є обов'язковим. При проведенні громадської екологічної експертизи (проводиться за ініціативою громадськості) всебічна оцінка матеріалів не обов'язкова.

Виходячи з принципу достовірності, замовник зобов'язаний надати на екологічну експертизу достовірну і повну інформацію про об'єкт експертизи. При цьому достовірною є свідомо неспотворена інформація про об'єкт екологічної експертизи. Матеріали, що надаються, мають бути підтверджені даними лабораторних досліджень або спеціальної експертизи. Інформація вважається повною, якщо передається замовником у повному об'ємі, що є у нього.

Якщо об'єкт екологічної експертизи несе конфіденційну інформацію (державну, виробничу або іншу встановлену законом таємницю), вимога про повноту представлення інформації виконується відповідно до чинного законодавства України – Закону України «Про державну таємницю» й інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в даній сфері. У цьому випадку експерт державної екологічної експертизи зобов'язаний забезпечити конфіденційність відомостей, представлених на державну екологічну експертизу. Громадська екологічна експертиза об'єктів, відомості про які складають державну, комерційну або іншу таємницю, що охороняється законом, проводиться не може.

У разі невиконання замовником принципу достовірності і повноти інформації орган державної екологічної експертизи не має права проводити таку експертизу. Якщо порушення виявляються в процесі проведення екологічної експертизи, то еколого-експертний орган може або зробити запит щодо представлення достовірної і повної інформації, або повернути замовникові матеріали експертизи на доопрацювання.

Принципом незалежності екологічної експертизи передбачено, що ніхто не має права втручатися в роботу експертів екологічної експертизи при здійсненні ними своїх повноважень у галузі екологічної експертизи. Екологічна експертиза повинна здійснюватися фахівцями, які не працюють і не пов'язані якими-небудь зобов'язаннями з організаціями-проектувальниками, замовниками і виконавцями. Експерт вільний в оцінці об'єкта експертизи і висновках по ньому. Будь-який тиск на експерта є протиправною дією.

При цьому робота експерта повинна виконуватися в рамках законодавства про екологічну експертизу, технічного завдання на проведення екологічної експертизи і завдань, поставлених перед експертом керівником експертної комісії.

Важливе значення мають також принципи наукової обґрунтованості, об'єктивності і законності екологічної експертизи, де розуміють, що висновки екологічної експертизи мають бути науково обґрунтованими, тобто думки, що містяться у рекомендаціях і висновках, мають бути науково аргументованими. Критеріями обґрунтованості повинні служити власні наукові твердження, посилання на позиції і праці авторитетних учених, але головним чином – на положення законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування.

Висновки екологічної експертизи мають бути об'єктивними, тобто бути неупередженою оцінкою об'єкта екологічної експертизи, і містити висновки кожного учасника еколого-експертного процесу і комісії в цілому.

Принцип законності висновків екологічної експертизи означає наступне. Якщо запланована діяльність відповідає екологічним вимогам, то висновок екологічної експертизи має бути позитивним. Якщо замовником не дотримувались екологічні вимоги, то комісія зобов'язана прийняти негативний висновок. Інакше відбувається порушення законодавства.

При проведенні екологічної експертизи і підготовці експертного висновку експертні комісії повинні керуватися не міркуваннями політичної, економічної чи іншої доцільності

того або іншого рішення, висновку, а міркуваннями наукової обґрунтованості, об'єктивності і законності висновків.

Принцип гласності є проявом демократизації українського права і засобом реалізації права громадян на сприятливе навколишнє середовище. Вимога гласності екологічної експертизи направлена на інформування окремих громадян, громадських організацій, населення, державних органів з питань екологічної експертизи.

Уповноважені державні органи в галузі екологічної експертизи зобов'язані надавати засобам масової інформації за їх запитом відомості про результати проведення державної екологічної експертизи; інформувати органи законодавчої, виконавчої влади і його суб'єктів, органи місцевого самоврядування про проведення засідань експертних комісій державної екологічної експертизи.

Важливим у принципах екологічної експертизи є також те, що в разі невиконання учасниками державної екологічної експертизи вимог організації, проведення і якості експертизи вони нестимуть відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

Дотримання принципів, що відображають еколого-соціальні, організаційно-правові, спеціально-експертні і спеціально-юридичні ідеї, – неодмінна умова ефективності організації і здійснення екологічної експертизи проектів.

1.2. Функції екологічної експертизи

Функції екологічної експертизи полягають у забезпеченні екологічної безпеки розвитку суспільства, його продуктивних сил, перш за все самої людини, його життя і здоров'я, а також навколишнього середовища, без належної якості якого неможливе нормальне існування індивідуума та суспільства [30]. Мета і завдання екологічної експертизи визначають соціальні функції, які вона виконує: природоохоронна, превентивна, прогноуюча та правозабезпечувальна (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Функції екологічної експертизи

Будучи об'єктивно необхідною стадією екологічного проектування господарських об'єктів, комплексів та систем, екологічна експертиза спрямована на додержання норм, правил та вимог охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. Вона виступає ефективною формою превентивного екологічного контролю, що дозволяє вже на стадії створення проектів визначати їх поєднання з екологічними потребами захисту довкілля і тим самим відвернути можливі екологічні порушення в процесі реалізації та наступного функціонування створених на базі проектів господарських об'єктів, комплексів та систем. Експертиза дозволяє не тільки своєчасно передбачити ступінь екологічної безпеки об'єктів, комплексів і систем, але й дає екологічно і соціально обґрунтовані рекомендації подальшої підготовки проектів та їх найбільш доцільної (з позиції економічних та екологічних інтересів суспільства) реалізації в конкретних природних умовах [13]. Детальніше можна виділити наступні функції екологічної експертизи:

1. Екологічна експертиза є правовим засобом реалізації конституційного права громадян України на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище.

2. Екологічна експертиза є інструментом забезпечення виконання екологічних вимог запланованої господарської, управлінської, нормотворчої та іншої діяльності на стадіях підготовки і ухвалення відповідних рішень.
3. Екологічна експертиза є механізмом попереджувального екологічного контролю, оскільки запобігає появі господарських та інших об'єктів, що негативно впливають на стан навколишнього середовища, і пов'язаних з цим несприятливих соціальних, економічних та інших наслідків.
4. Екологічна експертиза є джерелом екологічної інформації.
5. Екологічна експертиза виконує функцію реалізації громадської думки у вирішенні екологічних проблем.
6. Екологічна експертиза є засобом доказів у суді при розгляді справ з питань охорони навколишнього природного середовища.

1.3. Правові основи екологічної експертизи

Питання організації і проведення екологічної експертизи проектів регулюються законодавчими і підзаконними актами загальнодержавного і відомчого призначення.

Основними нормативно-правовими актами України, які стосуються процесу державної екологічної експертизи, є:

- Конституція України;
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (25.06.1991, №1264-XII);
- Закон України «Про екологічну експертизу» (09.02.1995, №45/95-ВР);
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» (27.07.1995, №554);
- Наказ Держбуду України від 15 грудня 2003 р. № 214 «Щодо затвердження ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування».

На законодавчому рівні основне значення має Конституція України (ст. 16), що закріплює в узагальненій формі основний екологічний принцип, згідно з яким забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави. Відповідно до цього визначаються мета, завдання і функції екологічної експертизи як важливого державно-правового засобу забезпечення якості навколишнього природного середовища на стадії проектування народногосподарських об'єктів у країні, розвитку правових основ її організації і проведення.

Закон України «Про екологічну експертизу» регулює відносини у сфері екологічної експертизи; спрямований на реалізацію конституційного права громадян України на безпечне навколишнє середовище за допомогою попередження негативних впливів господарської й іншої діяльності; визначає мету, завдання, принципи, об'єкти, суб'єкти, форми екологічної експертизи та закріплює участь громадськості у процесі екологічної експертизи.

Нормативні акти щодо організації і проведення екологічної експертизи проектів можна розділити на комплексні і диференційні (рис. 1.2).

Комплексні нормативні акти визначили і закріпили правові основи організації і проведення різних форм екологічної експертизи, сприяли виділенню державної екологічної експертизи як одного з найважливіших напрямів екологічної політики й основної функції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів країни.

У системі нормативних актів, що регулюють відносини в організації і проведенні екологічної експертизи проектів, важливе значення мають диференційні нормативні акти, тобто джерела екологічного права, що регламентують порядок організації і здійснення окремих видів (груп) експертизи з урахуванням особливостей правового статусу експертних органів і характеру об'єктів експертизи [5].

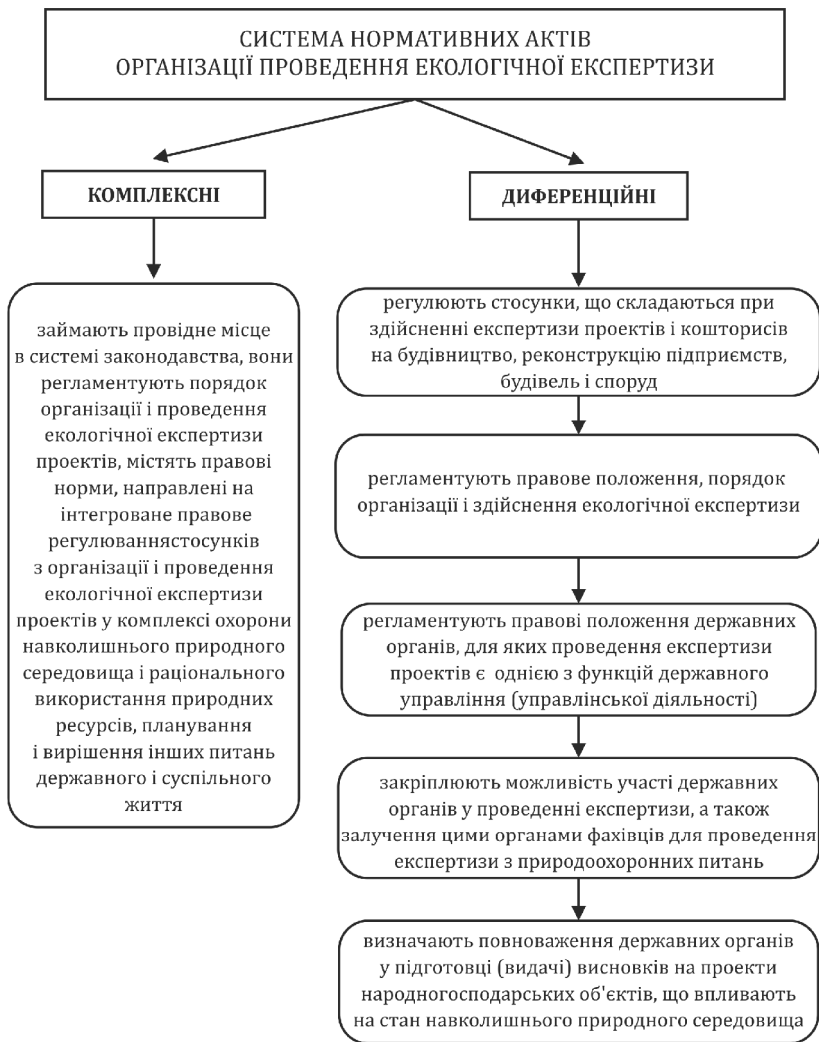

Рис. 1.2. Система нормативних актів організації і проведення екологічної експертизи

1.4. Об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи

Об'єктами екологічної експертизи є:

- проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів;
- передпроектні, проектні матеріали;
- документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, генетично модифікованих організмів, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища;
- екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах;
- діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища;
- військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю.

Суб'єктами екологічної експертизи є:

- Міністерство екології та природних ресурсів України, його органи на місцях, створювані ними спеціалізовані установи, організації та еколого-експертні підрозділи чи комісії;
- інші державні органи, місцеві Ради та органи виконавчої влади на місцях відповідно до законодавства;
- громадські організації екологічного спрямування чи створювані ними спеціалізовані формування;
- інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні і фізичні особи, які залучаються до проведення екологічної експертизи;
- окремі громадяни в порядку, передбаченому законодавством України.

Предметом екологічної експертизи є еколого-соціальні, економічні, технічні, юридичні та інші властивості об'єктів експертизи, зафіксовані в Заяві про екологічні наслідки діяльності – юридично значимому документі про га-

рантії виконання екологічних заходів і забезпечення екологічної безпеки. У Заяві вказується:

- 1) мета і засоби здійснення екологічно небезпечної діяльності;
- 2) обґрунтування факторів екологічного впливу з урахуванням речовин, екстремальних ситуацій;
- 3) кількісні та якісні показники оцінки рівня екологічного ризику діяльності;
- 4) заходи щодо гарантування дотримання екологічних норм і правил забезпечення екологічної безпеки;
- 5) зобов'язання замовника екологічної експертизи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки при здійсненні діяльності.

Контрольні запитання та завдання

1. *Що розуміють під екологічною експертизою?*
2. *В яких нормативно-правових документах закладено правові основи екологічної експертизи?*
3. *Яка мета проведення екологічної експертизи?*
4. *Назвіть завдання, що вирішуються при проведенні екологічної експертизи.*
5. *Які Ви знаєте принципи екологічної експертизи?*
6. *Які функції екологічної експертизи?*
7. *Які нормативно-правові акти складають систему нормативних актів щодо організації і проведення екологічної експертизи?*
8. *Які Ви знаєте об'єкти екологічної експертизи?*
9. *Які державні органи, юридичні і фізичні особи відносяться до суб'єктів екологічної експертизи?*
10. *Що є предметом екологічної експертизи?*

ТЕМА 2

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Стан якості навколишнього середовища в межах країни становить публічний інтерес для всього національного співтовариства, і сучасна держава повинна виконувати екологічні функції поряд з іншими внутрішніми і зовнішніми функціями [7; 21]. Цим визначається здійснення державного регулювання суспільних відносин у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Державне регулювання у галузі екологічної експертизи здійснюють Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим (рис. 2.1).

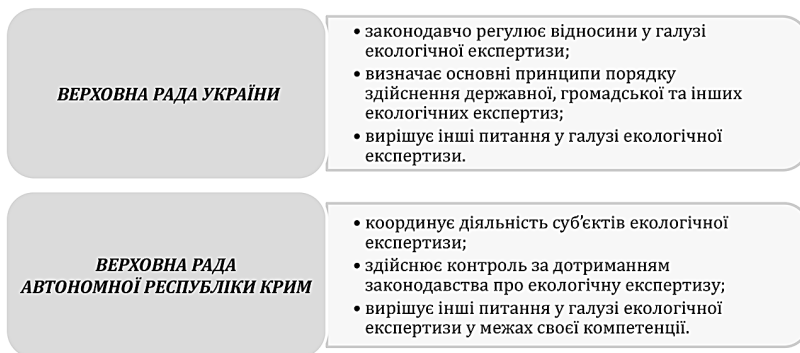

Рис. 2.1. Компетенція органів державного регулювання у галузі екологічної експертизи

Державне управління в галузі екологічної експертизи здійснюють Кабінет Міністрів України, Уряд Автономної Республіки Крим, місцеві органи влади і самоврядування, Міністерство екології та природних ресурсів України як спеціально уповноважений орган у цій галузі і його органи на місцях,

а також інші органи державної виконавчої влади відповідно до законодавства України. Їхні повноваження щодо відносин у галузі екологічної експертизи визначено Законом України «Про екологічну експертизу» (рис. 2.2).

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ	• призначає проведення державної екологічної експертизи щодо екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється або може поширюватися за межі однієї області чи за межі АР Крим; • призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи зазначених у п. 1 об'єктів екологічної експертизи; • визначає порядок передачі документації на державну екологічну експертизу; • затверджує перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку; • здійснює й інші функції в галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.
УРАД АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ	• приймає рішення про проведення державної екологічної експертизи щодо екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється за межі одного району; • призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи зазначених у п. 1 об'єктів екологічної експертизи; • вирішує інші питання у галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.
МІСЦЕВІ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ	• приймають рішення і організують у разі необхідності проведення екологічної експертизи; • визначають граничні розміри відрхувань на проведення екологічних експертиз із відповідних позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища; • координують діяльність суб'єктів екологічної експертизи; • сприяють інформуванню населення про результати екологічних експертиз; • здійснюють контроль за дотриманням вимог законодавства про екологічну експертизу; • вирішують інші питання у галузі екологічної експертизи в межах своєї компетенції.

Рис. 2.2. Компетенція органів державного управління у галузі екологічної експертизи

Найбільше коло повноважень у галузі екологічної експертизи належить до відання спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів – Міністерства екології та природних ресурсів України, його органів на місцях, створюваних ними в установленому порядку спеціалізованих установ, організацій та еколого-експертних підрозділів чи комісій.

Система державної екологічної експертизи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів (далі – Система) складається зі спеціалізованого структурного підрозділу централь-

ного апарату – відділу державної екологічної експертизи Управління державної експертизи (далі – Відділ) та відповідних еколого-експертних підрозділів органів Міністерства на місцях – державних управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, містах Києві та Севастополі, а також Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища (далі – територіальні еколого-експертні підрозділи).

Наукова обґрунтованість державної екологічної експертизи забезпечується залученням в установленому порядку наукових підприємств, установ і організацій, науководослідних та спеціалізованих організацій для здійснення аналізу, наукових еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи, попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

Наукові еколого-експертні дослідження, аналіз і оцінка об'єкта державної екологічної експертизи, результати попереднього експертного розгляду та відповідні пропозиції щодо об'єкта державної екологічної експертизи можуть бути враховані при підготовці висновку державної екологічної експертизи.

Відділ є головним керівним організаційно-методичним центром Системи у питаннях регулювання еколого-експертної діяльності (рис. 2.3).

Відділ здійснює роботу з організації та проведення державної екологічної експертизи за такими основними напрямками:

- оцінка проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, нормативно-технічних та інструктивно-методичних документів;
- документація по впровадженню нової техніки і технології, матеріалів і речовин, які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу;
- державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства;

- проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування;
- документація по перепрофілюванню, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища;
- документація щодо генетично модифікованих організмів, що призначаються для використання у відкритій системі;
- інші екологічні експертизи за ініціативи заінтересованих юридичних і фізичних осіб.

**СПЕЦІАЛЬНО
УПОВНОВАЖЕНИЙ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ
ОРГАН ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ
З ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЇ
ТА ПРИРОДНИХ
РЕСУРСІВ**

- забезпечує розробку документів, що регламентують питання функціонування Системи;
- здійснює методичну підтримку еколого-експертної діяльності територіальних еколого-експертних підрозділів;
- організовує і проводить державну екологічну експертизу;
- залучає в установленому порядку наукові підприємства, установи і організації, науково-дослідні та спеціалізовані організації до здійснення аналізу, наукових еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи, попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій;
- перевіряє в установленому порядку дотримання територіальними еколого-експертними підрозділами вимог природоохоронного законодавства, нормативно-правових актів, нормативно-технічних та інструктивно-методичних документів з питань організації та проведення державної екологічної експертизи, зміст висновків державної екологічної експертизи;
- бере участь у розробці та погодженні нових загальнодержавних і відомчих норм, стандартів і правил та методично-рекомендаційних документів;
- інформує територіальні еколого-експертні підрозділи стосовно наукових підприємств, установ і організацій, науково-дослідних та спеціалізованих організацій, які можуть залучатися в установленому порядку до проведення державної екологічної експертизи;
- аналізує та узагальнює звітну інформацію територіальних еколого-експертних підрозділів і готує загальні звіти стосовно роботи територіальних органів Міністерства у галузі державної екологічної експертизи, які є базою для підготовки відповідних розділів щорічних Національних доповідей про стан навколишнього природного середовища в Україні;
- сприяє підвищенню кваліфікації спеціалістів-експертів територіальних еколого-експертних підрозділів з питань державної екологічної експертизи.

Рис. 2.3. Компетенція відділу державної екологічної експертизи
Управління державної експертизи у галузі екологічної експертизи

У разі потреби Міністерство створює експертну комісію з питань еколого-експертних досліджень, аналізу й оцінки

об'єктів екологічної експертизи. Експертна комісія створюється окремим наказом Міністерства.

Територіальні еколого-експертні підрозділи є самостійними структурними одиницями (відділи, сектори, групи та інші структурні підрозділи) державних управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, містах Києві та Севастополі та Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища.

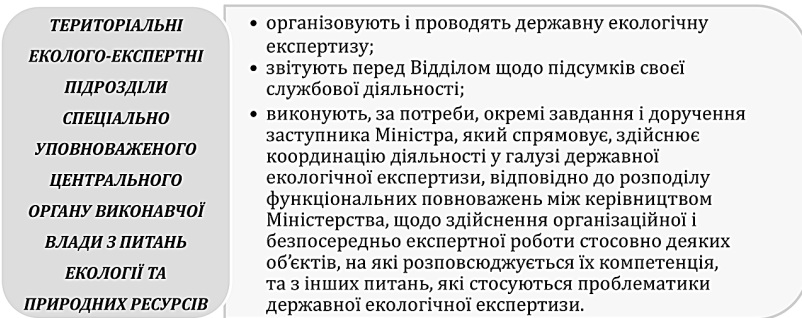

Рис. 2.4. Компетенція територіальних еколого-експертних підрозділів органів Міністерства екології та природних ресурсів України у галузі екологічної експертизи

Компетенція статутних органів об'єднань громадян та інших громадських формувань у галузі екологічної експертизи визначається їх статутними документами відповідно до законодавства України.

Експертні та консультативні ради екологічної експертизи можуть утворюватися на добровільних засадах при державних еколого-експертних органах, об'єднаннях громадян та інших формуваннях із працівників науково-дослідних установ, вузів, висококваліфікованих спеціалістів-практиків народного господарства, представників громадськості та засобів масової інформації [21; 22].

Типове положення про експертні та консультативні ради екологічної експертизи затверджується Міністерством екології та природних ресурсів України.

Контрольні запитання та завдання

- 1. Які органи державної влади здійснюють регулювання в галузі екологічної експертизи?*
- 2. Які органи державної влади здійснюють управління в галузі екологічної експертизи?*
- 3. Які органи є спеціально уповноваженими державними органами в галузі екологічної експертизи?*
- 4. Яким законодавчим актом визначено повноваження органів влади щодо відносин у галузі екологічної експертизи?*
- 5. Які повноваження в галузі екологічної експертизи належать до відання Міністерства екології та природних ресурсів України і його органів на місцях?*

Т Е М А 3

ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

3.1. Поняття, форми та вимоги щодо проведення екологічної експертизи

Екологічна експертиза існує як вид експертної діяльності спеціально уповноважених державних органів, громадських, кооперативних та інших формувань і об'єднань, що забезпечують додержання вимог екологічної безпеки при прийнятті законопроектів, обґрунтуванні програм, концепцій, рішень, проектів та об'єктів, запровадження або реалізація яких може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, здоров'я і життя людей [7; 8]. Щодо форм екологічної експертизи, то Законом України «Про екологічну експертизу» визначено державну, громадську та інші види екологічної експертизи.

В даний час в Україні послідовно створюються необхідні організаційні структури функціонування державної, громадської, спеціалізованої екологічних експертиз (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Форми екологічної експертизи в Україні

Висновки державної екологічної експертизи є обов'язковими для виконання. Приймаючи рішення щодо подальшої реалізації об'єктів екологічної експертизи, висновки державної екологічної експертизи враховуються на рівні з іншими видами державних експертиз.

Висновки громадської та іншої екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи, а також при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Відповідно до норм чинного законодавства процес дослідження повинен бути підпорядкований певним **вимогам щодо проведення екологічної експертизи**.

До документації на об'єкти екологічної експертизи додаються обґрунтування щодо забезпечення екологічної безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності з комплексною еколого-економічною оцінкою існуючого чи передбачуваного впливу на стан навколишнього природного середовища, оцінкою екологічного ризику і небезпеки для здоров'я людей та з альтернативними прогностичними варіантами зменшення цих впливів.

Особи, які передають документацію на об'єкти екологічної експертизи, в разі необхідності організовують і фінансують проведення додаткових досліджень, пошукових і експертних робіт, забезпечують гласність і враховують громадську думку щодо запланованої чи здійснюваної діяльності, гарантують достовірність попередньої оцінки впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей, що відображається в Заяві про екологічні наслідки діяльності.

Закон вимагає, щоб під час дослідження забезпечувалася гласність екологічної експертизи. Вона полягає в тому, що замовники екологічної експертизи об'єктів, які в процесі реалізації (будівництва, експлуатації тощо) можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, зобов'язані оголосити через засоби масової інформації про проведення екологічної експертизи у спеціальній Заяві про екологічні наслідки діяльності.

Еколого-експертні органи чи формування після завершення екологічної експертизи повідомляють про висновки через засоби масової інформації. В процесі екологічної експертизи може брати участь громадськість. З метою врахування громадської думки суб'єкти екологічної експертизи проводять публічні слухання або відкриті засідання.

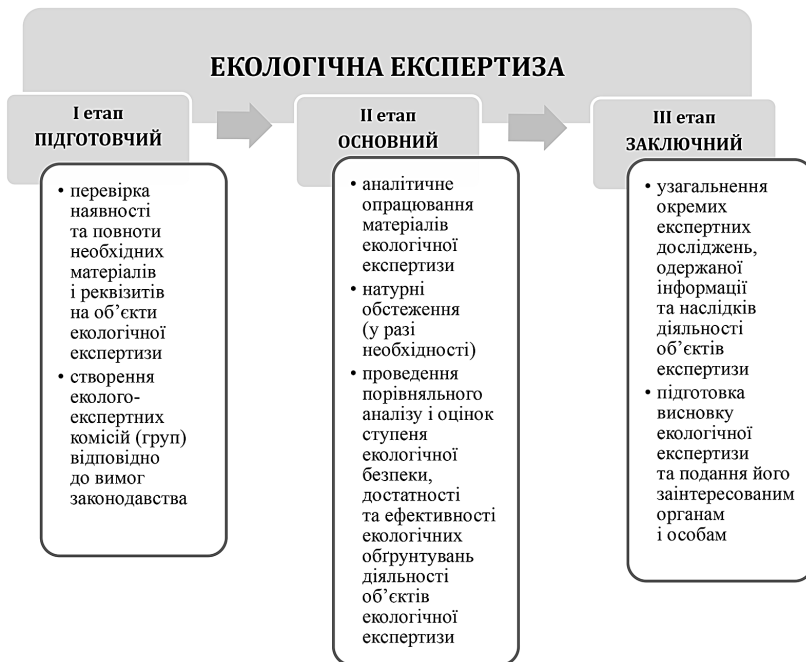
Участь громадськості в процесі екологічної експертизи може здійснюватися шляхом виступів у засобах масової інформації, подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій, включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп по проведенню громадської екологічної експертизи [8].

3.2. Порядок організації і проведення екологічної експертизи

Процедура проведення екологічної експертизи передбачає вирішення еколого-експертними органами чи формуваннями завдань експертного дослідження і оцінку об'єктів екологічної експертизи, підготовку обґрунтованого об'єктивного еколого-експертного висновку.

Еколого-експертний процес складається з трьох етапів (рис. 3.2).

На **підготовчому** етапі виявляють і перевіряють достовірність і повноту представлених передпланових, проектно-планових і проектно-кошторисних матеріалів, їх відповідність вимогам діючого законодавства, нормативним документам.

Р и с . 3 . 2 . Процедура проведення екологічної експертизи

Аналітичну обробку об'єктів експертизи можна умовно розділити на два підетапи: вивчення, аналіз і перевірка рішень, викладених у пояснювальній записці, що містяться у графічному матеріалі, а також тих, що додаються до передплатової, проектно-планової і проектно-кошторисної документації матеріалів – висновків про погодження попереднього вибору земельних ділянок, проведення розвідувальних робіт тощо; перевірка та аналіз результатів обстеження місця розміщення об'єктів.

Експертні органи на даному етапі повинні приділяти велику увагу визначенню ефективності заходів, спрямованих на поліпшення стану природних ресурсів, які виконують оздоровчі, охоронні й захисні функції (створення санітарно-охоронних зон, парків, лісопарків, ставків, захисних лісосмуг на землях сільськогосподарського призначення і вздовж

транспортних магістралей, охорона лікувальних джерел, заповідних територій тощо).

Складовою частиною аналітичного етапу є перевірка обґрунтованості використання джерел водопостачання і енергії, комплексного використання сировини, інших матеріальних ресурсів, включаючи відходи виробництва і вторинну сировину, застосування природозберігаючих технологій.

Обов'язковою вимогою є аналіз рішень про можливі прогнози зміни навколишнього природного середовища при реалізації проектів з урахуванням впливу антропогенних, кліматичних, метеорологічних та інших природних факторів і процесів, їх екологічна, економічна, психологічна і санітарно-гігієнічна оцінки.

Важливим елементом проектних розробок є натурні обстеження зони розміщення об'єкта (можна об'єктивно оцінити екологічну обстановку в зоні, виявити позитивні й негативні особливості екологічної системи, що склалася, її антропогенних і природних компонентів).

На **заключному** етапі екологічної експертизи проектів проводять зведену обробку даних, одержаних під час вивчення, аналізу і порівняння аналогів природоохоронних заходів, що передбачені експертними матеріалами. На основі робочих матеріалів експертизи (експертних висновків по окремих розділах проекту) при підготовці зведеного висновку оцінюють якість розробки документації, представленої на екологічну експертизу. Оцінку якості відмічають у зведеному експертному висновку.

Підготовка висновків екологічної експертизи і прийняття рішення щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта екологічної експертизи здійснюються з урахуванням громадської думки.

Контрольні запитання та завдання

1. *Які є форми екологічної експертизи?*
2. *Які Ви знаєте вимоги щодо проведення екологічної експертизи?*

3. *З яких етапів складається еколого-експертний процес?*
4. *Яка мета проведення 1-го етапу екологічної експертизи?*
5. *Які завдання вирішуються при проведенні екологічної експертизи на 2-му етапі?*
6. *Які завдання вирішуються на 3-му етапі еколого-експертного процесу? Оформленням якого документа закінчується даний етап?*

Т Е М А 4

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Основною формою в системі оцінки екологічного впливу різних об'єктів є державна екологічна експертиза. Це зумовлено юридичною природою цієї форми експертизи як обов'язкової стадії будь-якого процесу – законотворчого, інвестиційного, управлінського, господарського та іншої діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього середовища та здоров'я населення [7; 31].

Державна екологічна експертиза повинна забезпечити повноту і правильність оцінки впливу господарської діяльності на навколишнє середовище, достатність пропонованих заходів по раціональному використанню природних ресурсів, збереження якості навколишнього середовища, гарантувати населенню право на безпечне для їх здоров'я і життя навколишнє природне середовище та умови проживання, забезпечити збереження екологічної рівноваги, генофонд і різноманітність живої природи в інтересах (оздоровчих, рекреаційних, естетичних, виховних тощо) людини. При проведенні державної екологічної експертизи бажано враховувати, що право людини на сприятливе (безпечне) природне середовище належить до категорії абсолютних прав. Всі права в цій сфері належать виключно людині, а тому обов'язком всіх інших осіб є утримання від порушення цього права. Саме

з цих позицій державна екологічна експертиза здатна зменшити або зовсім виключити можливість будь-якого впливу на навколишнє середовище як об'єкта експертизи.

Основними **умовами і підставами проведення державної екологічної експертизи** є:

- 1) наявність або можливість потенційної небезпеки об'єктів екологічної експертизи для навколишнього природного середовища;
- 2) прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими Радами чи їх виконавчими комітетами, судом та правоохоронними органами відповідно до законодавства;
- 3) обумовленість загальнодержавними екологічними інтересами.

Статтею 14 Закону України «Про екологічну експертизу» визначено об'єкти державної екологічної експертизи (рис. 4.1).

Відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад чи їх виконавчих комітетів, державній екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового та оборонного призначення, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища.

Обов'язковим є здійснення державної екологічної експертизи для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку (додаток 1). Їх перелік встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства охорони навколишнього природного середовища України і Міністерства охорони здоров'я України [21; 40].

Проведення додаткових державних екологічних експертиз здійснюється за ініціативою заінтересованих осіб на підставі договору про надання еколого-експертних послуг або рішеннями Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад чи їх виконавчих комітетів.

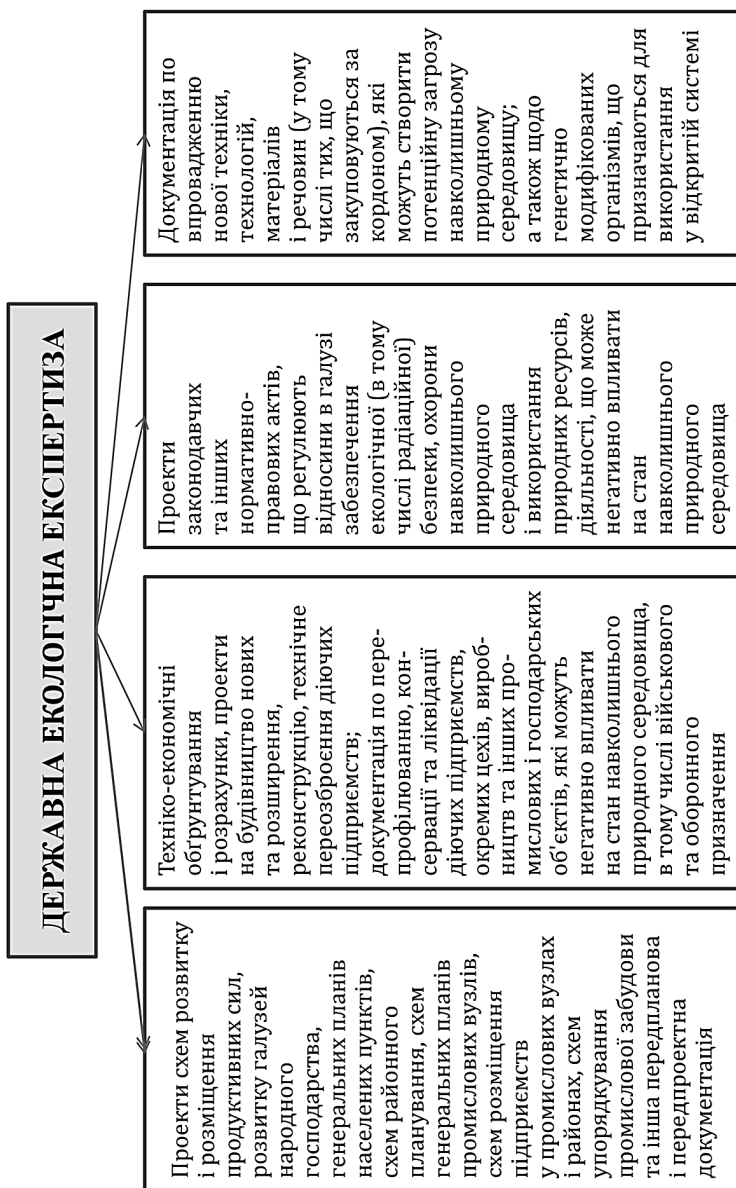

Рис. 4.1. Об'єкти державної екологічної експертизи

Шляхи проведення державної екологічної експертизи. Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:

- 1) аналізу й оцінки об'єктів екологічної експертизи – групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій органів Міністерства екології та природних ресурсів України;
- 2) еколого-експертних досліджень і оцінок об'єктів екологічної експертизи – спеціально створюваними комісіями із залученням фахівців-практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;
- 3) створення Міністерством екології та природних ресурсів України спільно з іншими органами державної виконавчої влади міжгалузевих експертних комісій;
- 4) залучення на договірних засадах інших спеціалізованих організацій для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

Вибір конкретного шляху проведення державної екологічної експертизи у кожному конкретному випадку здійснюється керівництвом еколого-експертних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України і його місцевих органів.

Незалежно від шляху проведення державної екологічної експертизи еколого-експертні підрозділи повинні у випадках, коли йдеться про об'єкти, які можуть негативно впливати на здоров'я людей, враховувати висновки державної санітарно-гігієнічної експертизи Міністерства охорони здоров'я України, що проводиться експертними підрозділами закладів державної санітарно-епідеміологічної служби, а в особливі складних випадках – комісіями, які утворюються головним державним санітарним лікарем, здійснювати взаємне погодження підходів до оцінки тієї чи іншої документації, співпрацювати з ними в будь-якій іншій взаємоприйнятній формі з метою забезпечення узгодження позицій органів Міністерства екології і природних ресурсів України та Міністерства охорони здоров'я України.

Вимоги до складу документації, що подається на державну екологічну експертизу. Відповідно до вимог законодавства замовник повинен подати Міністерству екології та природних ресурсів України або його органам на місцях заяву на проведення державної екологічної експертизи за відповідною формою (додаток 2) [22; 41].

Еколого-експертними підрозділами Міністерства екології та природних ресурсів України або його органами на місцях приймається для екологічної оцінки документація, яка містить:

- 1) загальну інформацію про об'єкт проектування і передбачувані проектні рішення (як правило, загальна пояснювальна записка);
- 2) стислий виклад суті проекту (паспорт чи конспект проекту);
- 3) розділ (том, частину, главу і т. ін.) – Оцінка впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище (ОВНС). Вказаний розділ розробляється згідно з вимогами державних будівельних норм України – ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування», затверджених наказом Держбуду України від 15 грудня 2003 р. № 214 [14]. У матеріалах оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованої чи здійснюваної діяльності обґрунтовуються її доцільність та способи реалізації, можливі альтернативні варіанти рішень, характеристика стану навколишнього природного середовища території, види та рівні впливу на нього в нормальних і екстремальних умовах, можливі зміни його якісного стану, еколого-економічні наслідки діяльності, заходи щодо зменшення рівня екологічного ризику і забезпечення вимог екологічної безпеки;
- 4) заяву про очікувані (передбачувані) екологічні наслідки запланованої діяльності – як результат матеріалів оцінки впливу діяльності на стан навколишнього середовища.

У Заяві про екологічні наслідки діяльності повинні міститися відомості про мету і засоби здійснення діяльності, суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливих екстремальних ситуацій, кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику такої діяльності, заходи, що гарантують здійснення діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів, та зобов'язання замовника екологічної експертизи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки при здійсненні діяльності.

● ● ● Наприклад, для розв'язання складної транспортної ситуації у місті та забезпечення зростаючих потреб транзитного сполучення планується будівництво нового автомобільного мостового переходу через річку. У зв'язку з цим до відповідних органів було подано заяву про екологічні наслідки будівництва мостового переходу на річці у місті.

Запроектований новий об'єкт буде частиною автомобільної дороги міжнародного значення у складі мостової споруди довжиною до 2 км та підходів до неї з чотирма смугами руху. Передбачається улаштування перехрещень, примикань та перетинів у різних рівнях. Загальна орієнтовна протяжність об'єкта – 13,2 км.

Будівельні роботи та експлуатація мостового переходу супроводжуватимуться прямими та опосередкованими впливами на елементи навколишнього середовища. Проектоване будівництво належить до переліку видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку згідно п. 16 постанови КМУ від 27.06.1995 р. № 554.

Пріоритетними завданнями запланованих робіт є попередження та зниження очікуваного негативного впливу від будівництва на навколишнє середовище до рівнів, дозволених природоохоронним та санітарним законодавством України. Для обґрунтування відповідних проектних рішень, згідно з вимогами чинного законодавства, підготовлено розділ «Оцінка впливів на навколишнє середовище (ОВНС)».

Метою ОВНС є дослідження впливів на навколишнє середовище запланованого будівництва у відповідності до вимог законодавства України.

В ОВНС використовуються та враховуються результати вишукувальних та проектних робіт, проведених з обґрунтування будівництва мостового переходу. На основі розгляду різних альтернативних варіантів планованої діяльності проаналізовані впливи на всі компоненти природного, соціального і техногенного середовища, виконані комплексна оцінка екологічної безпеки, оцінка екологічних ризиків.

Підготовлений ОВНС включає наступну інформацію:

- *вихідні дані про стан навколишнього середовища;*
- *кількісні прогнози оцінки впливів на довкілля;*
- *аналіз альтернативних варіантів діяльності;*
- *рекомендовані заходи щодо зниження впливів на довкілля і управління навколишнім середовищем.*

За результатами ОВНС визначено, що під час будівництва суттєвого впливу зазнають геологічне, водне середовище, ґрунти, ландшафти та зелені насадження. Проведена прогнозна оцінка показує, що негативного прямого впливу, який пов'язаний з експлуатацією транспортних засобів, можуть зазнавати атмосферне повітря (шум, викиди забруднюючих речовин) і поверхневі води (скиди з проїзної частини моста і підходів). При цьому встановлено, що розрахункові рівні очікуваного впливу на 20-річну перспективу не перевищуватимуть нормативних граничних показників за всіма компонентами. Для зменшення негативних наслідків планованої діяльності в ОВНС запропоновано комплекс захисних, охоронних, відновлювальних та компенсаційних заходів.

У складі ОВНС підготовлений проект плану вилучення земель під будівництво, яким передбачені компенсаційні відшкодування для осіб, які підлягають переселенню.

Для попереднього інформування громадськості на сайті обласної державної адміністрації та в обласних газетах розміщено текст «Заяви про наміри». Облдержадміністрацією планується розміщення тексту ОВНС в інтернет-мережі та проведення відкритого громадського обговорення планованого будівництва. • • •

Крім того, залежно від потреби, у кожному конкретному випадку, на вимогу спеціалістів еколого-експертних підрозділів органів Міністерства екології та природних ресурсів

Україні повинні надаватися для розгляду будь-які інші частини (розділи проектної документації, включаючи розрахунки, обґрунтування й інші матеріали, що не входять до складу проекту, але зберігаються в проектній організації).

До документації, що передається для здійснення екологічної експертизи, повинні додаватися копії всіх погоджень і висновків заінтересованих організацій, отриманих раніше. Еколого-експертні підрозділи органів Міністерства екології та природних ресурсів України повинні звертати увагу на наявність висновків (погоджень) проектних організацій, на які покладено функції здійснення територіальної діяльності (згідно з ДБН А.2.2-1-2003), і, при потребі, вимагати її представлення [14]. Крім того, на вимогу еколого-експертних підрозділів органів Міністерства екології та природних ресурсів України мають також представлятися висновки відомчої експертизи організацій-замовників та місцевих органів влади (районного, міського рівня – при експертизі на рівні області чи Автономної Республіки Крим).

Державна екологічна експертиза видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проводиться після оголошення замовником через засоби масової інформації Заяви про наміри та Заяви про екологічні наслідки діяльності і подання еколого-експертним органам комплекту документів з обґрунтуванням оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Замовники проектної документації, а також проектні організації зобов'язані вносити в документацію зміни, пов'язані з введенням в дію (після завершення проектних робіт чи проведення експертизи) нових нормативних актів щодо охорони навколишнього природного середовища.

Природоохоронні показники, що оцінюються при здійсненні державної екологічної експертизи. Як правило, документація може вважатися такою, що відповідає сучасним природоохоронним вимогам, якщо нею передбачено:

- 1) вдале, з екологічної точки зору, розміщення промислового чи іншого господарського об'єкта, яке не порушує меж існуючих територій природно-заповідного фонду,

їх охоронних зон, земель, що резервуються з метою подальшого заповідання, цінних ландшафтів; не потребує заняття територій, перспективних для розробки родовищ корисних копалин, зайняття значних (більше 10 га) площ лісів 1-ї групи, орних земель, багаторічних насаджень, замиву чи насипки акваторій природних водойм і штучних водоймищ, переносу чи спрямлення ділянок русел рік, обвалування заплав річок та виконання на них гідромеліоративних робіт, що можуть суттєво змінити природний стан цих територій; враховує характеристики «рози вітрів» щодо найближчих сільських населених пунктів і міської житлової забудови;

- 2) компактне, раціональне розташування виробничих, адміністративних, енергетичних й інших об'єктів на обраній території, що дозволяє не порушувати зайвих площ земель і економно використовувати земельні ресурси;
- 3) застосування досконалих енергозберігаючих, мало- і безвідходних, нересурсоємких технологій виробництва, що забезпечують комплексне, максимально повне використання мінеральних і біологічних ресурсів (особливо корисних копалин);
- 4) раціональне й економне використання водних ресурсів, створення водооборотних циклів, повторно-послідовне використання води у виробничому процесі, забезпечення ефективної очистки всіх видів стічних вод (в тому числі поверхневих – з території підприємства) до показників, що дають можливість направлення їх для поповнення водооборотних циклів чи гарантують безперешкодне прийняття для остаточної очистки на загальноміській очисні споруди (застосування раціональних і економних технологій зрошення на меліоративних системах, здійснення заходів попередження забруднення поверхневих і підземних вод дренажним стоком);
- 5) застосування вискоєфективних, досконалих пилогазоочисних споруд, здатних забезпечити неперевищення встановлених показників гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин в атмосфері на межі нормативної чи розрахункової санітарно-захисної зони та в районах прилеглої житлової забудови;

- 6) забезпечення максимально можливої утилізації всіх видів відходів, що утворюються на підприємстві в процесі його виробничої діяльності (в тому числі шляхом передачі їх для наступної переробки і використання на інших підприємствах й об'єкти), чи екологічно безпечного їх поховання;
- 7) максимально можливе збереження існуючих зелених насаджень, відновлення порушених і створення нових, виконання заходів по охороні тваринного світу (включаючи рибоохоронні заходи на водозабірних спорудах);
- 8) надійний захист довкілля від шкідливого впливу фізичних факторів – шуму, вібрації, електромагнітних полів, ультра- та інфразвуку і таке інше.

Для ілюстрації практики застосування законодавства про екологічну експертизу доцільно розглянути приклад проведення державної екологічної експертизи проекту будівництва гідроакumuлюючої електростанції (ГАЕС). Проектом будівництва передбачалося спорудження 3-х агрегатів та низової і верхової водойми ГАЕС на гідровузлі водосховища.

Розгляд проектних матеріалів показав наступне:

1. Об'єктом, який справлятиме реальний суттєвий вплив на довкілля, є водосховище на річці, із заповненням якого пов'язані усі основні екологічні проблеми спорудження ГАЕС.

Заповнення водосховища справить значний вплив на річку, який Держводгоспом України оцінюється таким чином: «Держводгосп вважає за можливе погодитися з тим, що стаття 82 Водного кодексу України в цьому випадку не порушується. Основною передумовою залишається збільшення загального об'єму водосховища, підвищення його нормального підпірного рівня, що покращить водогосподарські характеристики гідрокомплексу й одночасно посилюватиме негативний вплив на біологічні компоненти довкілля.

В іншому випадку енергокомплекс буде водонебезпечним, погіршаться санітарно-екологічні умови річки».

2. Заповнення цього водосховища також матиме значний негативний вплив на флору та фауну зони затоплення. Численні види червонокнижних рослин та тварин зазнають певних втрат внаслідок затоплення ареалів їх розповсюдження.

3. Суттєве значення мають зауваження санітарно-гігієнічної експертизи комплексу об'єктів ГАЕС, в яких зазначено, що підвищення нормального підпірного рівня поліпшить санітарну ситуацію на річці та зменшить коливання рівня води у водосховищі при роботі ГАЕС.

4. Громадськість виступає проти завершення будівництва ГАЕС. Це знайшло своє відображення у численних зверненнях громадських організацій до Урядових органів.

Не покращили стану справ і громадські слухання з даного питання, організовані і проведені облдержадміністрацією і обласною із залученням зацікавлених міністерств та відомств.

5. Заповнення водосховища пов'язане із прямим впливом на територію об'єкта природно-заповідного фонду.

Русло річки є частиною території об'єкта природно-заповідного фонду, тобто належить до земель природоохоронного призначення.

Оскільки Законом України «Про екологічну експертизу» визначено (ст. 1), що «екологічна експертиза в Україні – вид науково-практичної діяльності», а статтею 6 цього ж Закону встановлено, що одним з основних принципів екологічної експертизи є наукова обґрунтованість, даний висновок держекспертизи базується на оцінці, офіційно даній уточненому проекту ГАЕС національною академією наук (а не окремими її інститутами, позиції яких не співпадають).

Остаточна думка Національної академії наук України зводиться до наступного:

Добудова об'єктів ГАЕС в обсязі уточненого проекту є можливою за умови проведення паралельного з її будівництвом і початком експлуатації необхідного контролю за станом впливу на екологічний баланс регіону на основі програми комплексного наукового супроводу спорудження та роботи ГАЕС. При цьому остаточна позначка рівня води у водосховищі буде визначатися у процесі експериментального поетапного збільшення його заповнення і подальшого дослідження.

Враховуючи позитивну оцінку проекту державною санітарно-гігієнічною експертизою МОЗ України, точку зору Держводгоспу України, Мінекобезпеки України відзначає екологічну допустимість

і можливість прийняття рішення щодо реалізації уточненого проєкту ГАЕС за таких умов:

1. Обов'язкової реалізації положень статті 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» щодо зміни меж заповідної території і виведення із його складу затоплюваних водосховищем територій, оскільки, згідно із статтею вказаного Закону, «на землях природоохоронного призначення забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням». Без вирішення цього питання заповнення водосховища не може бути здійснене.

2. Забезпечення оцінки з боку Держкомзему України стану вирішення земельних питань щодо ділянок, які мають бути затоплені в разі заповнення водосховища, і врахування його зауважень і пропозицій.

3. Одержання дозволу обласної державної адміністрації на завершення будівництва об'єктів ГАЕС і водосховища, згідно із ст. 44 (частина 1 п. 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (№280/97-ВІ від 21.05.97 р.). • • •

Рис. 4.2. Олександрівське водосховище гідроакумлюючої електростанції (ТГАЕС) у м. Южноукраїнську (Миколаївська область)

Рис. 4.3. Водосховище Ташлицької гідроакumuлюючої електростанції (ТГАЕС) у м. Южноукраїнську (Миколаївська область)

Рис. 4.4. Морський спеціалізований порт Ніка-Тера (м. Миколаїв)

Рис. 4.5. Буксирний флот «Нібулону» (м. Миколаїв)

Рис. 4.6. Елеваторний комплекс «Нібулону»

Рис. 4.7. Елеваторний комплекс «Нібулону»

Рис. 4.8. Елеваторний комплекс «Нібулону»

4.1. Організація проведення державної екологічної експертизи проектної документації

Під проектною документацією слід розуміти державні інвестиційні проекти, проекти схем розвитку окремих галузей народного господарства, проекти генеральних планів, проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування, техніко-економічні обґрунтування і розрахунки, проекти і робочі проекти на будівництво нових, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств, проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, та іншу передпланову, передпроектну та проектно-кошторисну документацію.

У процесі експертної оцінки проектної документації визначається ступінь екологічного ризику і безпеки запланованої діяльності та відповідність об'єктів екологічної експертизи вимогам екологічного законодавства, будівельним нормам, правилам, дається оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища [34].

● ● ● При проведенні державної екологічної експертизи будівництва вітроенергетичної станції (ВЕС) було встановлено, що можливими впливами планованої діяльності (при будівництві й експлуатації) на навколишнє середовище будуть:

- знесена частина дерев у поєднаннях лісових смуг в результаті будівництва, заміщений природний ґрунтовий покрив бетонними конструкціями, під'їзними шляхами;
- очікуються акустичний вплив (шум, вібрація), електромагнітна інтерференція полів високовольтних ліній передачі електроенергії, а також викиди в атмосферу від будівельних машин і механізмів у період будівельно-монтажних, ремонтних, зварювальних й інших видів робіт, а в період експлуатації – від транспортних засобів;
- забруднення від корозії основи опор ВЕС, інженерних мереж, аварійних розливів нафтопродуктів тощо, збільшення або зниження рівня підземних вод;

- проектом передбачено виїмку ґрунту, а також створення під'їзних шляхів з покращеним покриттям;
- заміна рослинного покриву техногенними об'єктами;
- створення перешкод для польоту птахів;
- перешкоди, викликані відбиттям електромагнітних хвиль лопатями вітрових турбін, можуть позначитися на якості телевізійних і мікрохвильових радіопередач, а також різних навігаційних систем у районі розміщення вітрового парку ВЕУ на відстані декількох кілометрів;
- об'єкти навколишнього техногенного середовища, які можуть негативно впливати на проектувану діяльність, відсутні;
- відходи виробництва й можливість їх повторного використання, утилізації, знешкодження або поховання;
- під час будівництва збір будівельних відходів (залишки електродів, уламки металобрухту, залишки бетону тощо) передбачається здійснювати у призначені для цього контейнери й періодично відправляти їх відповідно до напрямків утилізації або складування.

Тому на етапі проектування, будівництва та експлуатації ВЕС необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на підтримку екологічної рівноваги регіону та нормального соціального клімату, а саме:

- встановити прибережну захисну смугу та водоохоронну зону водних об'єктів, з винесенням їхніх меж в натуру;
- відновити природний рослинний покрив у разі комплексного розвитку сільського господарства, створити компенсаційні насадження на місці загиблих полезахисних лісових смуг;
- у разі погодження з землевласниками та землекористувачами створити природні кормові угіддя (не менше 10–15% території вітрополя) на місці старих садів та виноградників, малопродуктивної ріллі тощо;
- у процесі підготовки до будівництва кожної нової черги ВЕС провести археологічну експертизу місць розміщення ВЕУ, ліній електропередач, трансформаторних підстанцій та підземних комунікацій;

- в міру готовності матеріалів обстеження та проектування окремих вітроустановок визначити глибини залягання ґрунтових вод, їх хімічний склад, а також визначити потребу протиземлетрусного облаштування;
- у період будівництва й експлуатації ВЕС у зоні її впливу необхідно здійснювати комплексний екологічний моніторинг довкілля, розробивши для цього окрему програму. • • •

Визначення конкретних організацій-виконавців роботи по підготовці робочих матеріалів попередньої оцінки проектів або спеціалізованих установ Міністерства екології та природних ресурсів України чи організацій, що працюють за його замовленням, яким даються офіційні доручення Міністерства або його місцевих органів на проведення державної екологічної експертизи конкретної документації, входить до компетенції керівників еколого-експертних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України і його органів на місцях.

Завдання еколого-експертних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України і його органів на місцях іншим організаціям на підготовку робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації або на підготовку безпосередньо проектів висновків державної екологічної експертизи оформляються в письмовій формі у вигляді офіційних листів, які підписуються керівниками Міністерства або його органів на місцях, і визначаються конкретні умови виконання відповідної роботи.

Підготовка робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації чи проектів висновків державної екологічної експертизи за завданнями еколого-експертних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України або його органів на місцях здійснюється за домовленістю (в тому числі на договірних засадах) між замовниками документації і організаціями, що готують вказані робочі матеріали чи проекти висновків державної екологічної експертизи, або між цими організаціями і безпосередньо Міністерством екології та природних ресурсів України чи його органами на місцях.

Рис. 4.9. Вітрогенератор (Очаківський район Миколаївської області)

Рис. 4.10. Вітрогенератор (Херсонська область)

Оплата робіт по підготовці робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації або проектів висновків державної екологічної експертизи за договорами між організаціями-виконавцями і Міністерством екології та природних ресурсів України чи його місцевими органами здійснюється за рахунок коштів фонду охорони навколишнього природного середовища.

При проведенні державної екологічної експертизи спеціально створюваними комісіями Міністерства екології та природних ресурсів України чи його органів на місцях із залученням позаштатних експертів керівник експертної комісії і відповідальний секретар призначаються, як правило, зі складу спеціалістів еколого-експертних підрозділів Міністерства.

При проведенні державної екологічної експертизи безпосередньо еколого-експертними підрозділами Міністерства екології та природних ресурсів України чи його органами на місцях, у разі потреби, до оцінки документації можуть залучатися спеціалісти інших структурних підрозділів цього Міністерства і його місцевих органів. Рішення про це, за поданням керівників еколого-експертних підрозділів, приймається керівниками Міністерства екології та природних ресурсів України або його органів на місцях. При позитивному вирішенні питання щодо погодження проектної документації, на прохання підрозділів місцевих органів Міністерства екології та природних ресурсів України, які займаються нормуванням викидів підприємств в атмосферне повітря, еколого-експертні підрозділи можуть пропонувати проектувальникам передавати підрозділам нормування дискети з інформацією про параметри джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Ця інформація буде використовуватися для створення бази даних про джерела викидів забруднюючих речовин в атмосферу з метою видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин після вводу в експлуатацію відповідних об'єктів.

Підготовлені робочі матеріали попередньої оцінки проектної документації або проекти висновків підписуються безпосередніми авторами-виконавцями і керівниками уста-

нов чи організацій, що їх готували. Виконані з їх урахуванням і на їх основі висновки державної екологічної експертизи візуються відповідальними за них спеціалістами і керівниками еколого-експертних підрозділів і підписуються уповноваженими на те керівниками Міністерства екології та природних ресурсів України чи його відповідних органів на місцях (заступником Міністра, начальниками чи заступниками начальників Державних управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, містах Києві та Севастополі, державних екологічних інспекцій охорони Чорного і Азовського морів). Затвердження висновків і набуття ними статусу висновків державної екологічної експертизи можуть здійснюватись також і шляхом розміщення відповідного грифу про це в титульних листах висновків. При цьому затвердження здійснюється вищими органами.

У разі потреби проекти висновків (щодо особливо важливих, складних, екологічно небезпечних об'єктів) до їх підписання і затвердження можуть попередньо обговорюватися при еколого-експертних підрозділах органів Міністерства екології та природних ресурсів України.

У випадку обґрунтованої незгоди еколого-експертних підрозділів органів системи Міністерства екології та природних ресурсів України з підготовленими за їх завданнями іншими організаціями робочими матеріалами попередньої оцінки проектної документації чи проектами висновків державної екологічної експертизи ці матеріали повертаються їх авторам для доопрацювання і внесення необхідних коректив.

● ● ● Так, при проведенні державної екологічної експертизи по робочому проекту реконструкції каналізаційних очисних споруд міста з кількістю населення 67 тис. чоловік було отримано негативний висновок державної екологічної експертизи та повернуто проектні матеріали ОВНС на доопрацювання.

Очисні споруди розміщено на відстані близько 4,5 км від околиці міста. Загальна територія очисних споруд близько 10 га без врахування території біологічних ставків, відвідних каналів та випуску.

Очисні споруди стічних вод було побудовано у дві черги. Споруди першої черги (проектною потужністю 25000 м³/добу) виведені з експлуатації через їх аварійно небезпечний стан. На даний час експлуатуються споруди другої черги продуктивністю 31000 м³/добу.

Робочим проектом, що був представлений на екологічну експертизу, передбачається будівництво споруд механічного очищення для забезпечення ефективної роботи комплексу біологічного очищення існуючих каналізаційних очисних споруд міста.

Запроектований вид діяльності відноситься до п. 20 «Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвишену екологічну небезпеку», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 554 зі змінами від 14.02.2001 р. № 142.

Вплив на земельні ресурси полягає у зайнятті земельної ділянки під забудову, майданчики з автошляховим покриттям та озеленення.

З метою недопущення забруднення ґрунтів та ґрунтових вод проектними рішеннями передбачається:

- *будівництво приймальної камери із залізобетону;*
- *спорудження трубопроводу переливу для технологічного обладнання;*
- *влаштування твердого покриття прилеглої території очисних споруд, проїздів, майданчиків;*
- *влаштування бетонних підлог для установки технологічного обладнання;*
- *відновлення рослинного покриву, порушеного під час проведення будівельних робіт;*
- *тимчасове зберігання відходів виробництва на спеціально обладнаних місцях з наступним вивезенням.*

Геологічні особливості ділянки розміщення об'єкта: район будівництва знаходиться за межами зони сейсмічної активності. Небезпечні процеси і явища – сейсмічність, зсуви, обвали, ерозійні процеси – відсутні.

Вплив на водні ресурси: вплив запроектованих до реконструкції очисних споруд на водні ресурси при експлуатації прямий і полягає у скиданні очищених стічних вод до річки.

На очисних спорудах передбачається повне біологічне очищення побутових стоків.

Для запроектованих споруд механічного очищення запроектовані мережі технічного водопроводу, а також аварійний перелив з дренажного напрямку до існуючих мереж дренажної та побутової каналізації.

Після доочищення на біологічних ставках концентрація забруднюючих речовин у стічних водах не буде перевищувати нормативи гранично допустимого скиду (ГДС) речовин у водний об'єкт із зворотними водами.

Вплив на атмосферне повітря: при експлуатації очисних споруд в атмосферне повітря будуть надходити: азоту діоксид, сірководень, метилмеркаптан, аміак, вуглецю оксид, етилмеркаптан.

Максимальні приземні концентрації забруднюючих речовин у приземному шарі атмосфери не перевищують значень гранично допустимих концентрацій (ГДК).

Вплив на мікроклімат: локальне підвищення температури повітря, температури природних водних об'єктів, підвищення вологості повітря не очікується та не прогнозується. Сприяння місцевому туманоутворенню, зниженню сонячної інсоляції певної території не відбувається.

Вплив на флору: в процесі експлуатації споруд механічного очищення прямого впливу на рослинний світ не відбувається. На території спорудження комплексу знаходяться зелені насадження, які підлягають знесенню.

Проектним рішеннями передбачається озеленення прилеглої території споруд механічного очищення.

Очікуваний вплив на стан компонентів довкілля у процесі будівництва запроектованого об'єкта (споруд механічного очищення) і передбачені заходи щодо їх мінімізації стосовно:

- **ґрунтів і земельних ресурсів** – вплив відбувається при влаштуванні будівлі споруд механічного очищення, при розміщенні будівельних матеріалів та конструкцій. Порушені при будівництві ділянки підлягають відновленню;
- **атмосферного повітря** – від роботи будівельних машин, механізмів та автотранспорту, при проведенні зварювальних та фарбувальних робіт. Враховуючи короткочасний

термін проведення будівельних робіт, вплив на атмосферне повітря при проведенні будівельно-монтажних робіт вважається допустимим;

- **рослинного та тваринного світу** – за даними проектувальників, на території будівництва знаходяться зелені насадження, які підлягають знесенню, а прилегла територія підлягає озелененню.

На інші природні ресурси вплив у період проведення будівельно-монтажних робіт мінімальний.

Будівництво та експлуатація споруд механічного очищення дозволить:

- *провести очищення стоків до нормативних для стічних вод показників перед скиданням у поверхневий водний об'єкт;*
- *запобігти проникненню забруднених стічних вод у навколишнє середовище, що негативно впливає на флору та фауну регіону.*

Після розгляду проектного рішення щодо реконструкції очисних споруд міста (очисні споруди механічного очищення) було встановлено, що проектні матеріали ОВНС необхідно доопрацювати за наступними зауваженнями згідно з вимогами ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС)...»:

- *Заява про наміри не погоджена з органами місцевого самоврядування (додаток Г (обов'язковий) ДБН А.2.2-1-2003);*
- *відсутня інформація про публікацію Заяви про наміри та Заяви про екологічні наслідки запланованої діяльності (п. 1.6–1.8 ДБН А.2.2-1-2003);*
- *відсутня оцінка рівня забруднення атмосферного повітря при можливих аварійних ситуаціях (п. 2.14 ДБН А.2.2-1-2003);*
- *не наведені концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітря на межі санітарно-захисної зони та житлової забудови;*
- *не визначені джерела забруднення атмосферного повітря від роботи очисних споруд механічного очищення;*
- *не надана інформація щодо санітарно-епідеміологічних обмежень запланованої діяльності – висновок санітарно-епідеміологічної експертизи (п. 2.4 ДБН А.2.2-1-2003);*

- загальна потужність очисних споруд доведена до 31000 м³/добу, але проектна потужність споруд механічного очищення складає 10000 м³/добу – обґрунтувати;
- надати обґрунтовані пояснення щодо розрахунків обсягів водовідведення та прийнятої потужності очисних споруд;
- згідно з дозволом на спецводокористування на підприємстві існує три випуски стічних вод – до водних об'єктів, проте в проектних рішеннях йдеться лише про один випуск - надати пояснення;
- в проектних матеріалах представити порівняльну характеристику концентрацій забруднюючих речовин після очисних споруд та ліміту скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти;
- проектні матеріали доповнити фактичними на даний час показниками забруднюючих речовин при скиданні до водного об'єкта після очисних споруд;
- представити інформацію щодо рибозахисних пристроїв, якими обладнані випуски до поверхневих водних об'єктів;
- на генплані визначити межі санітарно-захисної зони запроєктованого об'єкта, а також відстань до житлової забудови (п. 2.9 ДБН А.2.2-1-2003);
- приймаючи до уваги, що на ділянці будівництва знаходяться зелені насадження, представити акт технічного обстеження зелених насаджень;
- у розділі ОВНС відсутня оцінка ризику впливу планованої діяльності на навколишнє середовище (п. 2.45 ДБН А.2.2-1-2003 із змінами).

Відповідно до ст. 39 Закону України «Про екологічну експертизу» матеріали робочого проекту реконструкції каналізаційних очисних споруд міста були повернуті замовнику на доопрацювання та мають бути представлені повторно на державну екологічну експертизу у встановленому законодавством порядку. • • •

4.2. Експертиза екологічних ситуацій на певних територіях

Необхідність і доцільність експертної оцінки екологічних ситуацій, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, визначається Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими Радами чи їх виконавчими комітетами [21].

Практичне виконання такої оцінки з підготовкою проекту можливого експертного висновку доручається, як правило, науковим центрам Міністерства екології та природних ресурсів України, іншим науково-дослідним і проектним спеціалізованим організаціям, асоціаціям, центрам, фірмам, які мають необхідні можливості і досвід подібної діяльності. Вибір конкретного виконавця здійснюється еколого-експертними підрозділами Міністерства чи його органів на місцях.

Експертна оцінка екологічної ситуації повинна виконуватися на договірних засадах між зацікавленими сторонами за рахунок коштів державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів – залежно від того, який орган приймав рішення про проведення такої експертизи, а також за рахунок коштів відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища.

У процесі експертної оцінки екологічної ситуації:

- 1) уточнюється реальний стан екологічної обстановки на певній місцевості (забрудненість повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, ґрунтів тощо) на основі наявних фондових даних, інформації місцевих органів Міністерства охорони здоров'я, інших міністерств і відомств, результатів спеціально проведених аналізів і досліджень;
- 2) встановлюються причини існуючого стану, вклад у забруднення і деградацію довкілля окремих промислових підприємств й інших господарських об'єктів (залежно від валових об'ємів їх викидів в атмосферу і скидів стічних вод, інгредієнтного складу забруднень, обсягів промислових й інших відходів, ступеня їх небезпечності);

- 3) розробляються пропозиції щодо можливих заходів по забезпеченню стабілізації й наступного поступового покращення екологічної ситуації як на окремих підприємствах та об'єктах, так і на території (відповідного міста, району тощо) в цілому.

Фактично всі дії по екологічній експертизі ситуації на певних територіях аналогічні тим, що виконуються при розробці спеціальними організаціями матеріалів – територіальних комплексних схем охорони природи (ТерКСОП). У зв'язку з цим доцільно, по можливості, залучати до експертної оцінки екологічних ситуацій організації, які мають досвід роботи над ТерКСОП.

● ● ● Останнім часом все частіше приймаються урядові рішення про проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій, що склалися в окремих місцевостях. Однією з перших таких експертиз була комплексна екологічна експертиза екологічної ситуації в зоні Григорівського лиману Одеської області, зумовленої наслідками діяльності промислових підприємств міста Южного, ініційована постановою Президії Верховної Ради України від 12 лютого 1993 року № 3010-XII [19] – тобто ще до прийняття Закону «Про екологічну експертизу». На підставі доручення уряду проводилася державна екологічна експертиза щодо екологічної ситуації навколо шахти «Нова» (м. Жовті Води Дніпропетровської обл.) на основі наукової еколого-експертної оцінки, виконаної УкрНТЕК. А висновок державної екологічної експертизи № 103 щодо екологічної ситуації у районі острова Тузла у зв'язку зі спорудженням дамби з російської сторони у напрямку острова набув важливого політичного значення і ефективно використовувався як один із вагомих аргументів у дипломатичних переговорах щодо захисту національних інтересів України. ● ● ●

4.3. Екологічна експертиза діючих об'єктів та комплексів

Питання про доцільність екологічної експертизи діючих об'єктів та комплексів може розглядатися відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад чи їх виконавчих органів [34].

Організація такої експертизи повинна здійснюватися спільно з еколого-експертними й інспекційними підрозділами органів Міністерства екології та природних ресурсів України і може доручатися спеціалізованим організаціям, що мають досвід обстеження і оцінки ситуацій на діючих виробництвах, які повинні готувати робочі матеріали попередньої оцінки екологічного стану того чи іншого об'єкта або проекти висновків з цього питання і передавати їх органам Міністерства екології та природних ресурсів України.

Залежно від того, які органи приймали рішення про проведення таких експертиз, робота повинна фінансуватися за рахунок коштів державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, а також відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища.

У процесі екологічної оцінки діючих об'єктів та комплексів:

- 1) виявляються всі наявні джерела забруднення атмосфери – стаціонарні (організовані), пересувні (неорганізовані); джерела забруднення водойм – технологічні процеси виробництва, цехи, ділянки та установки, де утворюються забруднені стічні води; джерела забруднення ґрунтів і підземних вод – місця утворення промислових відходів;
- 2) визначається наявність і ефективність роботи природоохоронних очисних споруд та устаткування, які задіяні на підприємстві для забезпечення попередження негативного впливу джерел забруднення на довкілля;
- 3) відпрацьовуються пропозиції щодо доцільності зміни технологічних процесів; реконструкції, ремонту чи повної заміни очисних споруд і установок; монтажу нових додаткових пилогазоочисних установок і споруд для очистки забруднених стічних вод; здійснення додаткових заходів по утилізації чи екологічно безпечному захороненню промислових й інших відходів; проведенню заходів по упорядкуванню, благоустрою і озелененню території підприємств, організації санітарно-захисної зони (якщо об'єкт нею не забезпечений) і дотриманню її статусу.

Обов'язковою умовою для проведення екологічної експертизи діючого об'єкта, що відноситься до об'єктів підвищеної екологічної небезпеки (додаток 1), є забезпечення підготовки керівництвом об'єкта або його власником матеріалів оцінки впливу господарської діяльності на оточуюче навколишнє середовище (ОВНС), які і повинні бути об'єктом такої експертизи.

Яскравим прикладом проведення екологічної експертизи діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку, є експертиза проектів будівництва та ремонту газорозподільних станцій, що передбачені для подачі природного газу споживачам у населених пунктах. Такий вид діяльності відноситься до п. 5 Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затвердженого постановою КМ України від 27.07.95 р. № 554 зі змінами.

● ● ● Газорозподільна станція відноситься до Переліку об'єктів нафтогазового комплексу, державна екологічна експертиза яких організовується та проводиться еколого-експертним підрозділом Міністерства екології та природних ресурсів, висновки щодо яких затверджуються Мінприроди (наказ Мінприроди України від 13.04.2010 р. № 161).

При проведенні державної екологічної експертизи по робочому проекту «Капітальний ремонт газорозподільної станції (ГРС) із заміною підігрівача газу на ПГ-10» було встановлено, що вплив на земельні ресурси при капітальному ремонті існуючої ГРС вважається допустимим.

З метою недопущення забруднення ґрунтів проектними рішеннями передбачається:

- використання існуючого твердого покриття території ГРС;
- забезпечення герметичності підземних споруд;
- використання посиленої гідроізоляції газопроводів;
- тимчасове зберігання відходів виробництва на спеціально обладнаних місцях з наступним вивезенням.

Вплив на водні ресурси: побутова каналізація на майданчику ГРС проектними рішеннями не передбачена. Витрата господарсько-побутових стічних вод складає менше 1,0 куб. м/добу. Відведен-

ня господарсько-побутових стоків здійснюється до існуючого ви-
грібу. Вивезення господарсько-побутових стічних вод проводиться
спеціалізованим підприємством на очисні споруди.

Для запобігання можливого забруднення водного середовища
проектними рішеннями передбачається:

- *повна герметизація обладнання;*
- *контроль рівня конденсату в ємності для збирання конденса-
ту на ГРС;*
- *нейтралізація можливих проливів одоранту розчином хлор-
ного вапна або марганцевокислого калію.*

Вплив на атмосферне повітря при експлуатації ГРС постійний.
Стационарним джерелом забруднення атмосферного повітря на
запроектованому об'єкті буде підігрівач газу ПГ-10. Від зазначено-
го джерела в атмосферне повітря будуть надходити вуглецю оксид,
азоту діоксид.

Джерелами залпових викидів забруднюючих речовин в атмос-
ферне повітря будуть: свічки запобіжних клапанів, свічка блоку
одоризації газу, свічка ШРУ, свічка блоку редукування, свічка єм-
ності конденсату та свічки підігрівачів газу. Від залпових джерел
викидів в атмосферу будуть надходити метан та етилмеркаптан.

Джерелами шуму на запроектованому об'єкті при експлуатації
є блок редукування та свічки (періодично). На території найближчої
житлової забудови рівень шуму менший допустимого.

Вплив на флору: ремонтні роботи планується проводити на
території існуючої ГРС, у зв'язку з чим знесення зелених насад-
жень не передбачається. В процесі експлуатації запроектованого
об'єкта вплив на рослинний світ відбувається через осідання на
рослинність викидів забруднюючих речовин, що затримує процес
фотосинтезу.

На майданчику розміщення об'єкта не виявлено червоно-
книжних та інших видів рослин, що підлягають охороні.

Вплив на фауну та території і об'єкти природно-заповідного
фонду України (ПЗФ): спорудження і експлуатація об'єкта не по-
в'язані з можливим погіршенням умов існування цінних видів фау-
ни. У зоні впливу об'єкта не розташовані території та об'єкти
ПЗФ, а також території, перспективні для заповідання.

Вплив на соціальне середовище: житлова забудова знаходиться на відстані 300 м, санітарно-захисна зона об'єкта складає 300 м.

Вплив на техногенне середовище: реконструкція і експлуатація об'єкта проектування не пов'язані з потребою у знесенні існуючих підприємств, об'єктів промислового, соціально-культурного та побутового призначення.

Спорудження запроектованого об'єкта не призведе до негативного впливу на стан місцевих пам'яток історії, культури та архітектури.

Очікуваний вплив на стан компонентів довкілля у процесі будівництва (за проектом організації будівництва) запроектованого об'єкта і передбачені заходи щодо їх мінімізації стосовно:

- **грунтів і земельних ресурсів** – вплив мінімальний, враховуючи проведення капітального ремонту існуючої ГРС. Незначний вплив відбувається при проведенні підготовчих та ремонтних робіт, при розміщенні та зберіганні будівельних відходів. Можливі проливи нафтопродуктів від будівельної техніки. Порушені при будівництві ділянки підлягають відновленню;
- **геологічного середовища** – вплив допустимий через розташування об'єкта на непідтоплюваній та зсувобезпечній території;
- **поверхневих водних об'єктів та підземних вод** – прямого зв'язку з поверхневими водними об'єктами не відбувається. Вплив визначається через додаткове водоспоживання та водовідведення в процесі проведення ремонтно-монтажних робіт і вважається незначним;
- **атмосферного повітря** – від роботи будівельних машин, механізмів та автотранспорту, при проведенні зварювальних та фарбувальних робіт. Враховуючи термін проведення будівельних робіт, а також значний повітрообмін, вплив на атмосферне повітря при проведенні будівельно-монтажних робіт вважається допустимим;
- **рослинного та тваринного світу** – за даними проектувальників, зелені насадження, які підлягають знесенню, на території будівництва відсутні. Прямого впливу на рослинний та тваринний світ не відбувається. При проведенні будівельно-монтажних робіт можливо механічне пошкодження існую-

чих зелених насаджень, а також затримання процесів фотосинтезу через осідання забруднюючих речовин.

На інші природні ресурси в період проведення будівельно-монтажних робіт впливу не відбувається.

У процесі будівництва об'єкта вплив на довкілля вважається екологічно допустимим.

Виробничі та господарсько-побутові відходи і їх вплив на довкілля: як визначено проектними рішеннями, основні види відходів, які утворюються в процесі виробничої діяльності, відносяться до четвертого класу небезпеки і є мало небезпечними – тверді побутові відходи та конденсат газовий некондиційний (вода, яка вміщує конденсат при очищенні газу). Враховуючи зберігання відходів відповідно до норм та правил з наступним видаленням, вплив на навколишнє середовище від розміщення відходів буде допустимим. Утилізація, знешкодження, переробка чи захоронення відходів на запроектованому об'єкті не передбачаються.

Теоретично можливі (ймовірні) аварійні ситуації на підприємстві та заходи, які пропонуються для їх ліквідації та мінімізації негативних наслідків: газорозподільна станція відноситься до небезпечного виробничого об'єкта. До можливих аварійних ситуацій відносяться аварії на ГРС, аварії на газопроводі. Основними чинниками аварій можуть бути: розгерметизація арматури та трубопроводів, підвищення температури та тиску газу в обладнанні, вибух і пожежа. Для підвищення безпеки експлуатації ГРС передбачаються засоби автоматизації, які виключають аварійну експлуатацію об'єкта, а також герметизація обладнання, арматури та трубопроводів.

За результатами оцінки ризику планованої діяльності на навколишнє середовище встановлено, що ризик розвитку неканцерогенних ефектів малий, рівень соціального ризику запроектованої діяльності умовно прийнятний.

З метою зменшення негативного впливу запроектованого об'єкта на навколишнє середовище необхідно передбачити:

- *повну герметизацію обладнання;*
- *контроль рівня конденсату в ємності для збирання конденсату на ГРС;*
- *нейтралізацію можливих проливів одоранту розчином хлорного вапна або марганцевокислого калію;*

Рис. 4.11. Газорозподільна станція
(Новоодеський район Миколаївської області)

Рис. 4.12. Газорозподільна станція
(Миколаївська область)

- контроль за викидами забруднюючих речовин від організованих джерел викидів;
- використання існуючого твердого покриття території ГРС;
- забезпечення герметичності підземних споруд;
- використання посиленої гідроізоляції газопроводів;
- поведження з відходами у встановленому законодавством порядку. • • •

4.4. Екологічна експертиза документації по впровадженню нової техніки і технологій

Екологічна експертиза документації по впровадженню техніки і технологій здійснюється шляхом експертної оцінки матеріалів (проектів), їх створення і практичного впровадження на нових і діючих підприємствах (під документацією по впровадженню нової техніки і технологій слід розуміти в основному проекти будівництва дослідно-промислових і експериментальних установок, цехів, виробництв, дільниць, ліній і таке інше, а також матеріали, що за своїм змістом і призначенням можуть бути прирівняні до вказаних проектів) [8, 21].

Документація по впровадженню нової техніки і технологій підлягає обов'язковій державній екологічній експертизі лише в тому випадку, якщо ці технології і техніка стосуються діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. В усіх інших випадках рішення про необхідність проведення державної екологічної експертизи приймається у кожному конкретному випадку еколого-експертними підрозділами органів Міністерства екології та природних ресурсів України.

У процесі експертизи обов'язково оцінюються тільки показники, що стосуються забезпечення охорони навколишнього природного середовища від забруднення і раціонального використання природних ресурсів, всі інші – економічні, технічні і так далі – до уваги можуть не братися.

При проведенні подібної експертизи завдання щодо підготовки робочих матеріалів попередньої оцінки відповідної документації чи проектів висновків державної екологічної експертизи доцільно давати, за домовленістю, місцевим проектним і проектно-конструкторським організаціям, а також вищим навчальним закладам (чи окремим групам їх спеціалістів) відповідного розробкам профілю.

Екологічна експертиза документації по впровадженню нової техніки, технології у випадках діяльності та на об'єктах, які входять до переліку таких, що становлять підвищену екологічну небезпеку, здійснюється у дві стадії.

Документація оцінюється попередньо на рівні відповідних місцевих органів Міністерства екології та природних ресурсів України, якщо на підвідомчій їм території передбачається первинне впровадження нової технології чи техніки, і проходить остаточну експертизу на рівні державної екологічної експертизи Міністерства екології та природних ресурсів України. В усіх інших випадках – в одну стадію, на рівні еколого-експертних підрозділів місцевих органів Міністерства.

4.5. Екологічна експертиза документації по впровадженню нових матеріалів і речовин

Така експертиза може проводитись тільки за документацією впровадження нових матеріалів і речовин, але не за їх зразками.

Екологічна експертиза документації по впровадженню нових матеріалів і речовин обов'язково проводиться у тих випадках, коли вони призначені для застосування у видах діяльності та на об'єктах, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

Місцевим органам Міністерства екології та природних ресурсів України, на території областей яких передбачається первинне застосування нових матеріалів і речовин, доцільно доручати підготовку робочих матеріалів попередньої оцінки документації по їх впровадженню (за винятком експертизи

пестицидів агрохімікатів) тим науковим, науково-дослідним й іншим організаціям, установам, які за основним профілем своєї діяльності мають необхідні для цього можливості.

Підготовка висновків державної екологічної експертизи з матеріалами реєстрації пестицидів і агрохімікатів здійснюється на підставі і з урахуванням результатів розгляду та оцінки їх екологічно експертною групою, створеною Міністерством екології та природних ресурсів України. Розглядаються відповідні матеріали за поданням Укрдержхімкомісії. Оплата робіт здійснюється Укрдержхімкомісією.

Екологічна оцінка документації по впровадженню нових матеріалів, речовин повинна підлягати у виявленні наявності (чи відсутності) впливу на навколишнє природне середовище цих матеріалів і речовин у процесі їх виробництва, практичного використання і застосування, встановленні характеру, інтенсивності і можливих наслідків (прямих і опосередкованих) такого впливу (у разі його наявності), а також припустимості впровадження вказаних матеріалів і речовин, умови впровадження і дотримання яких повинні бути забезпечені [21; 34].

При екологічній експертизі документації по впровадженню нових матеріалів і речовин обов'язково повинна враховуватися можливість і повнота утилізації невикористаних залишків цих матеріалів і речовин чи екологічно-безпечного поховання після закінчення розрахункового строку використання.

4.6. Проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва

Згідно із статтями 8 і 15 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [23] інвестиційні проекти будівництва підлягають обов'язковій державній експертизі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. № 1269 визначено порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх державної експертизи і встановлено, що відповідальними виконав-

цями комплексної державної експертизи є Центральна служба Української державної будівельної експертизи Міністерства регіонального розвитку та будівництва (далі – Центральна служба) і її місцеві підрозділи на базі Центральної служби Української інвестиційної експертизи, служби Української інвестиційної експертизи Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських і галузевих (міжгалузевих) служб Української інвестиційної експертизи, які є спеціалізованими державними організаціями, підпорядкованими відповідним центральним та місцевим органам виконавчої влади [42].

Інвестиційні програми і проекти будівництва незалежно від джерел фінансування підлягають обов'язковій комплексній державній експертизі у повному обсязі, крім об'єктів, затвердження проектів будівництва яких не потребує висновку комплексної державної експертизи. Перелік таких об'єктів встановлюється Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства відповідно до законодавства.

Робоча документація підлягає комплексній державній експертизі в частині, що не відповідає раніше затвердженим проектним рішенням [27].

Комплексна державна експертиза інвестиційних програм і проектів будівництва включає:

- державну інвестиційну експертизу інвестиційних програм та проектів будівництва, включаючи питання міцності, надійності, довговічності будинків та споруд, архітектурних вимог, експертизи кошторисної документації;
- державну санітарно-гігієнічну експертизу інвестиційних програм та проектів будівництва;
- державну екологічну експертизу інвестиційних програм та проектів будівництва об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України (додаток 2);
- державну експертизу проектно-кошторисної документації у частині пожежної безпеки;

- державну експертизу проектів будівництва об'єктів виробничого призначення у частині охорони праці;
- державну експертизу інвестиційних програм, що стосується енергозбереження, та енерготехнологічної частини проектно-кошторисної документації.

● ● ● Так, наприклад, при проведенні державної екологічної експертизи створення ємності для складування промислового відходу – червоного шламу, після попереднього розгляду матеріалів проекту, враховуючи новизну запропонованих проектних рішень, було встановлено, що вплив запроєктованої діяльності на геологічне та гідрогеологічне середовище матиме локальний характер.

У результаті проведеного техніко-економічного аналізу й екологічних оцінок з можливих технологічних схем складування червоних шламів – усі з використанням гідротранспорту, – наливу, наміву і складування згущеного шламу була обрана технологія сухого складування червоних шламів, що має такі основні переваги:

- у зв'язку зі значно меншою (у 3–4 рази) кількістю води, що надходить у чашу сховища, техногенне навантаження на підземні води в районі його розташування буде мінімальним;
- у зв'язку з відсутністю в чаші шламосховища відстійного ставка з великим обсягом води воно є більш безпечним, оскільки практично відсутні викиди їдкого натру з водяної поверхні, й імовірність руйнування дамб, що огорожують сховище, у результаті хвильового впливу дуже мала;
- сховище має найбільший коефіцієнт заповнення шламами, який дорівнює чи трохи більший 1, у той час як для наливного і наливного шламосховища цей коефіцієнт становить 0,85–0,9;
- через менший обсяг води, що подається в чашу сховища, підсушування і зміцнення шламів відбувається швидше, ніж при застосуванні технології з «мокрим» складуванням. Це сприяє якнайшвидшому проведенню будівельних робіт і утворенню захисної кірки на поверхнях непорушених шламів;
- зовнішні укоси шламосховища, при однаковому запасі стійкості, задаються більш крутими, що є істотним в умовах

строго обмежених земельних ресурсів, які відводяться під сховище.

Проектом передбачені поряд з технологічними спеціальні заходи по забезпеченню нормативного стану навколишнього середовища та екологічної безпеки, а саме:

- заходи по пригніченню викидів пилу з поверхонь шламів;
- заходи по пригніченню викидів пилу на перевантажувальних майданчиках та автошляхах;
- щодо влаштування дренажної каналу з південно-західної сторони у первинній дамбі шламосховища. Дренаж дозволить понизити поверхню депресії в товщі шламосховища;
- ведення спостережень у мережі моніторингу гідросфери в зоні впливу шламосховища.

За результатами прогностичних розрахунків позитивної оцінки заслуговує конструкція екрана в основі шламосховища та допоміжних споруд у складі шламового господарства. В цілому, за оцінками експертизи, запроектована діяльність не порушує вимог Кодексу України про надра.

При проведенні оцінки впливу на земельні ресурси встановлено, що запроектована діяльність потребує відчуження додаткових площ землі.

Негативні зміни ґрунту за умов реалізації запроектованої діяльності очікуються внаслідок зняття з поверхні земельної ділянки площею 150 га, яку виділено безпосередньо під шламосховище, родючого шару ґрунту.

Але ці ґрунти будуть використовуватися під час проведення робіт з рекультивції і будівництва шламосховища.

Позитивної оцінки заслуговують проектні рішення щодо використання в якості основних будівельних матеріалів відходів основного виробництва – червоних шламів. Це дозволить відмовитися від експлуатації діючих кар'єрів будівельних матеріалів та від створення нових кар'єрів.

Осадження пилу червоного шламу на поверхні родючого шару ґрунту за межами шламосховища, відповідно до зроблених прогнозів та порівняльних оцінок, не призведуть до деградації і навіть до будь-яких негативних змін стану ґрунту.

Таким чином, вплив запроектованої діяльності на земельні ресурси очікується досить значним, але локальним, і не призведе до критичних змін. Загалом, за оцінкою експертизи, запроектована діяльність не суперечить Земельному кодексу України.

Оцінка впливу на водні ресурси і водні об'єкти. Як показує аналіз даних багаторічних спостережень за якістю води водних об'єктів на ділянці потенційного впливу заводу, вона не відповідає господарсько-питним нормативам за загальним вмістом солей, хлоридів, сульфатів, органічних речовин. Втім, це обумовлено наявністю багатьох джерел забруднення, розташованих вище за течією від заводу.

Враховуючи те, що фільтраційні втрати води з шламосховища будуть дуже незначними, а також наявність потужної зони аерації на площі шламосховища, експлуатація шламосховища не вплине на стан підземних і поверхневих вод.

Для контролю впливу запроектованої діяльності на водне середовище проектом передбачено вести спостереження за станом підземних і поверхневих вод у зоні впливу заводу.

В цілому, за оцінками експертизи, запроектована діяльність не суперечить Водному кодексу України.

Оцінка впливу на флору і фауну. Здійснення проектних рішень не спричинить негативного впливу на існуючі в досліджуваному районі водні екосистеми, оскільки прогнозний вплив на водне середовище внаслідок незначної фільтрації з шламосховища буде практично відсутній.

Вплив на наземні рослинні і тваринні угруповання буде локальним і не призведе до критичних змін їх нормованих показників.

Осідання пилу червоного шламу на територіях, прилеглих до шламосховища, не перевищуватиме доз внесення червоного шламу в ґрунт як добрива для вирощування сільськогосподарської продукції. Ці дані підтверджуються виконаними розрахунками і висновками науково-дослідних державних та контролюючих установ.

Проектні рішення не суперечать законодавству України в галузі охорони тваринного і рослинного світу.

Вплив об'єкта експертизи на об'єкти ПЗФ. Об'єкти ПЗФ всіх категорій у радіусі 3 км від ділянки запланованої діяльності відсут-

ні, що виключає шкідливий вплив запроектованої діяльності на такі об'єкти.

Що стосується історико-культурної спадщини, то перед початком будівельних робіт на ділянці, відведеній під шламосховище, були проведені археологічні дослідження, які винайшли поховання бронзового віку. Всі знахідки було піднято на поверхню, вивчено і передано на збереження до краєзнавчого музею.

Запланована діяльність не суперечить Закону України «Про природно-заповідний фонд».

Вплив об'єкта експертизи на повітряний басейн і мікроклімат. Основні викиди в атмосферу шкідливих домішок будуть представлені пилом червоного шламу. До джерел викидів в атмосферу віднесені:

- *екскаваторні та бульдозерні роботи, які супроводжуються викидами пилу червоного шламу та пилу з діоксидом кремнію;*
- *механізми, технологічний автотранспорт, двигуни внутрішнього згоряння, які при роботі викидають окис вуглецю, граничні вуглеводні, двоокис азоту, сажу, ангідрид сірчистий та пил з діоксидом кремнію;*
- *зварювальні роботи, які супроводжуються викидами оксиду заліза, сполук марганцю, оксиду хрому, оксиду кремнію, фторидів, фтористого водню, двоокису азоту, оксиду вуглецю;*
- *поверхні дамб та пляжів шламосховища порушеної структури, з яких утворюються викиди пилу червоного шламу.*

У зв'язку зі значною віддаленістю від населених пунктів нового сховища вплив на стан атмосферного повітря в селітебних зонах практично «нульовий».

Для шламосховища розроблений проект санітарно-захисної зони, який в цілому відповідає діючим інструктивним, методичним та нормативним документам.

Загалом, вплив запроектованої діяльності на повітряний басейн і мікроклімат не суперечить вимогам Закону України «Про атмосферне повітря».

Радіаційний вплив об'єкта експертизи на довкілля. Запроектована діяльність не пов'язана з впливом на організм людини радіа-

ційно небезпечних факторів, оскільки червоний шлам не відноситься до радіоактивних речовин.

Запланована діяльність не призведе до погіршення умов проживання місцевого населення за умов реалізації передбачених у проекті заходів по забезпеченню нормативного стану навколишнього середовища.

Проведена оцінка впливу запроектованої діяльності на навколишнє середовище показала практичну відсутність негативних впливів, що можуть призвести до понаднормових змін стану його компонентів, включаючи техногенну і соціальну складові. • • •

Інвестиційні програми та проекти будівництва об'єктів, що становлять техногенну, підвищену екологічну, ядерну та радіаційну небезпеку, підлягають також експертизі з питань охорони навколишнього природного середовища, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки. Відповідні висновки є складовими частинами висновку комплексної державної експертизи [42].

Проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, крім випадків, передбачених

Рис. 4.13. Ємність для складування червоного шламу
(Миколаївська область)

Рис. 4.14. Ємність для складування червоного шламу
(Миколаївська область)

Рис. 4.15. Ємність для складування червоного шламу
(Миколаївська область)

законодавством, забезпечується відповідальними виконавцями – Центральною службою Укрдержбудекспертизи Мінрегіонбуду та її місцевими підрозділами, які згідно з законодавством:

- укладають договори на проведення комплексної державної експертизи з інвесторами (замовниками);
- залучають на договірних засадах виконавців складових частин комплексної державної експертизи;

- визначають обсяги та разом з виконавцем окремої складової частини комплексної експертизи – вартість робіт;
- видають комплексні експертні висновки.

Вартість проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм у повному обсязі становить до 10 відсотків вартості їх розроблення.

Показники, за якими визначається вартість проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва (з відповідними рекомендаціями щодо її розподілу між виконавцями складових частин цієї експертизи), встановлюються Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлового-комунального господарства за погодженням з центральними органами виконавчої влади відповідальними за проведення відповідних частин комплексної державної експертизи.

Для проведення комплексної державної експертизи інвестор (замовник) подає Центральній службі або її місцевому підрозділу документацію у складі згідно з державними будівельними нормами.

Центральна служба забезпечує кількість примірників проектно-кошторисної документації, достатню для проведення комплексної державної експертизи.

Загальний термін проведення комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва не повинен перевищувати 45 календарних днів. У випадках, передбачених законодавством, термін може бути продовжений до 120 календарних днів.

Висновок комплексної державної експертизи складається на підставі висновків виконавців її складових частин, затверджується керівником Центральної служби або її місцевого підрозділу і дійсний протягом строку дії технічних умов та архітектурно-планувального завдання.

Організація проведення комплексної державної експертизи. Процедура проведення комплексної державної експертизи проекту будівництва (техніко-економічні обґрунтування і техніко-економічні розрахунки інвестицій, ескізні проекти, проекти, робочі проекти та робоча документація)

встановлюється Урядом Автономної Республіки Крим, обласними або міськими державними адміністраціями за погодженням з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розпорядчим документом місцевого рівня з урахуванням такого [35].

Проведення комплексної державної експертизи здійснюється виключно на основі договору на її проведення між замовником (інвестором) та відповідальним виконавцем комплексної державної експертизи проєктів будівництва – Центральною службою або її місцевим підрозділом.

Державна експертиза складових частин комплексної державної експертизи здійснюється за договорами між Центральною службою або її місцевим підрозділом та уповноваженими організаціями і підприємствами – юридичними особами, які відповідно до чинного законодавства мають право проведення експертизи складових частин комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проєктів будівництва, визначеними Міністерством охорони здоров'я, Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством внутрішніх справ, Державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду, Державним комітетом України з енергозбереження.

Початком проведення комплексної державної експертизи є дата підписання договору між Центральною службою або її місцевим підрозділом та замовником.

Для проведення комплексної державної експертизи проєктів будівництва, при необхідності, можуть залучатися спеціалісти установ та організацій, незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування, які мають відповідний науковий та фаховий рівень [27].

Загальний термін виконання комплексної державної експерти визначається договором у залежності від категорії складності, типовості та особливостей проєктів будівництва в межах від 15 до 45 днів.

Результатами роботи виконавців складових частин комплексної державної експертизи є офіційні висновки, оформлені згідно з вимогами, прийнятими Міністерством охорони

здоров'я, Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством внутрішніх справ, Державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду, Державним комітетом України з енергозбереження, які передаються відповідальному виконавцю комплексної державної експертизи – Центральній службі або її місцевому підрозділу в межах встановлених термінів.

Результатом роботи Центральної служби або її місцевого підрозділу відповідно до договору з замовником є узагальнений комплексний висновок, який може бути:

- позитивним з рекомендацією до затвердження зі встановленням відповідних техніко-економічних показників;
- з рекомендацією щодо доопрацювання і подання на повторний розгляд після усунення недоліків та зауважень відповідних виконавців комплексної державної експертизи;
- з висновком щодо неможливості реалізації такого проекту будівництва.

Надання в позитивному комплексному висновку рекомендацій щодо необхідності врахування окремих пропозицій та умов, після виконання яких можливо затвердження проекту будівництва, є неприпустимим.

Для технічно нескладних проектів (I і II категорії складності) будівництва або таких, що мають масове застосування на території регіону, може встановлюватися спрощена процедура проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва, загальний термін проведення якої може бути скорочено до 15 календарних днів. Для організації спрощеного порядку проведення комплексної державної експертизи на підставі довгострокових договорів можуть утворювати експертні колективи (комісії) на базі Центральної служби або її місцевого підрозділу і відповідального виконавця за участю представників суміжних експертних організацій.

Контроль за коригуванням проектів будівництва по зауваженнях державних експертиз відноситься до повноважень Центральної служби або її місцевого підрозділу.

Повторною експертизою вважається процедура додаткового розгляду документації після її доопрацювання за висновками Центральної служби або її місцевого підрозділу, якщо це призвело до змін архітектурно-планувальних, конструктивних та інженерних рішень.

Термін подання проектної документації на повторний розгляд після її коригування по зауваженнях і пропозиціях експертизи, як правило, не повинен перевищувати 30 календарних днів. Якщо доопрацювання проекту будівництва потребує більше часу, сторони обумовлюють договором термін коригування з поверненням документації замовнику доопрацювання.

При повторній експертизі надаються:

- пояснювальна записка до доопрацьованих по зауваженнях експертної служби проектів будівництва з уточненими техніко-економічними показниками і кошторисною вартістю будівництва;
- документація, в яку внесені зміни і доповнення за результатами попереднього розгляду. Якщо проект будівництва повертається замовником на доопрацювання, скоригована документація подається на повторну експертизу в повному обсязі.

Проектно-кошторисна документація, по якій не отримано позитивного висновку комплексної державної експертизи, вважається незавершеною і не може затверджуватися та реалізовуватися в подальшому.

При виявленні в результаті проведення комплексної державної експертизи в проектах будівництва, що експортуються, грубих порушень чинних стандартів та державних будівельних норм і правил або неякісного проектування Центральна служба або її місцеві підрозділи можуть вносити пропозиції щодо призупинення дії ліцензій, виданих юридичним або фізичним особам – проектувальникам.

Відповідно до ст. 96 Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» Центральна служба або її місцеві підрозділи, які проводять комплексну державну експертизу, несуть відповідальність за

порушення встановлених термінів її виконання або відмову щодо надання замовникові висновку комплексної державної експертизи.

Вартість проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва та її розподіл між виконавцями окремих складових частин встановлені у «Рекомендаціях щодо вдосконалення порядку проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва та взаємодії виконавців її складових частин» [35].

Контрольні запитання та завдання

1. *Ким організовується і проводиться державна екологічна експертиза?*
2. *Що є підставами для проведення державної екологічної експертизи?*
3. *Які об'єкти підлягають державній екологічній експертизі?*
4. *Що відноситься до об'єктів, що підлягають обов'язковій державній екологічній експертизі? Яким документом визначено даний перелік?*
5. *Які Ви знаєте шляхи проведення державної екологічної експертизи?*
6. *Які Ви знаєте вимоги до складу документації, що подається на державну екологічну експертизу?*
7. *Які відомості повинні міститись у Заяві про екологічні наслідки діяльності?*
8. *Які природоохоронні показники оцінюються при здійсненні державної екологічної експертизи?*
9. *Які показники визначаються у процесі експертної оцінки проектної документації?*
10. *Які завдання вирішуються у процесі експертної оцінки екологічних ситуацій?*
11. *Які завдання вирішуються у процесі експертної оцінки діючих об'єктів та комплексів?*
12. *В якому випадку документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів і речовин підлягає обов'язковій державній екологічній експертизі?*
13. *В яких випадках і на основі чого проводиться повторна державна екологічна експертиза?*

ТЕМА 5

ПОРЯДОК РОБОТИ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ ТА ЇЇ СКЛАД. ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ЕКСПЕРТА ТА ЗАМОВНИКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Державна екологічна експертиза організовується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями або створюваними комісіями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади. До проведення державної екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств, а також експерти міжнародних організацій [7; 34].

5.1. Експертна комісія державної екологічної експертизи

Для проведення експертизи кожного конкретного об'єкта формується своя експертна комісія. До складу експертної комісії входять: керівник, відповідальний секретар, експерти.

Пропозиції щодо кандидатур керівника і відповідального секретаря експертної комісії готуються експертним підрозділом до встановлення початку терміну проведення державної екологічної експертизи. Після цього експертний підрозділ за участю керівника експертної комісії готує пропозиції щодо складу експертної комісії.

Керівник експертної комісії: повинен відповідати всім вимогам, що висувуються до експертів державної екологічної експертизи (ст. 27 Закону України «Про екологічну експертизу»).

пертизу»); повинен підбиратися з урахуванням складності об'єкта експертизи; у випадку складних об'єктів експертизи – бути не просто фахівцем, що має наукові і (або) практичні знання з даного питання, але й авторитетним вченим, «Primus inter pares», тобто першим серед рівних; не повинен бути керівником або штатним працівником спеціально уповноваженого державного органу в галузі екологічної експертизи (Міністерства екології та природних ресурсів України і його органів на місцях).

З числа штатних співробітників експертного підрозділу призначається відповідальний секретар експертної комісії. Зазвичай відповідальний секретар експертної комісії – це раніше призначений відповідальний виконавець експертного підрозділу, який призначається начальником того підрозділу Міністерства екології та природних ресурсів України або його територіального органу, куди, в установленому порядку, передані на державну екологічну експертизу матеріали з числа штатних співробітників. Відповідальний виконавець бере участь у роботі до початку і після закінчення державної екологічної експертизи і через це не входить до складу експертної комісії, відповідальний секретар бере участь у роботі в період проведення експертизи, тобто з моменту затвердження складу до моменту закінчення її роботи.

Експерти у складі експертної комісії можуть бути двох категорій:

- позаштатні експерти, за їх згодою;
- експерти – штатні співробітники Міністерства екології та природних ресурсів України або його територіальних органів.

Число членів експертної комісії має бути непарним і не менше трьох чоловік.

Склад експертної комісії (керівник, відповідальний секретар і експерти) затверджується наказом того органу, який створив експертну комісію. Склад експертів може бути, у разі необхідності, змінено в процесі проведення експертизи як шляхом включення, так і шляхом виключення з нього експертів.

Окрім членів експертної комісії, в засіданнях можуть брати участь також:

- спостерігачі, делеговані для участі в засіданнях експертних комісій суб'єктами України, – у випадках, коли при проведенні державної екологічної експертизи об'єктів експертизи державного рівня зачіпаються інтереси суб'єктів України;
- спостерігачі, делеговані для участі в засіданнях експертних комісій органами місцевого самоврядування;
- представники громадських організацій, об'єднань (що відповідає принципу гласності, участі в державній екологічній експертизі громадських об'єднань, врахування громадської думки);
- замовник (його представник) – з метою роз'яснення проектних рішень (технологічних, технічних, організаційних тощо);
- замовник, розробники матеріалів, представники адміністрації, територіального органу, громадськості – при обговоренні проекту висновку експертної комісії;
- інші особи у випадку і порядку, встановленому законодавством.

Засідання експертної комісії можуть проходити як за місцем розміщення експертного підрозділу, так і, у разі необхідності, з виїздом членів експертної комісії на місце запланованої господарської діяльності для отримання додаткової інформації.

Завданнями експертної комісії є:

- визначення відповідності запланованої діяльності вимогам, встановленим нормативно-правовими актами України;
- визначення повноти виявлення масштабів прогнозованого впливу на навколишнє природне середовище в результаті здійснення запланованої діяльності та екологічної обґрунтованості допустимості її реалізації;
- визначення достатності передбачених заходів забезпечення екологічної безпеки і збереження природного потенціалу.

5.2. Етапи роботи експертної комісії

1. Проведення організаційного засідання.

Робота експертної комісії починається з проведення організаційного засідання, на якому повинні бути присутні члени експертної комісії, замовник екологічної експертизи або його представники, у разі необхідності запрошуються представники інших зацікавлених організацій, наприклад, представники територіальних органів Міністерства екології та природних ресурсів України. На цьому засіданні члени експертної комісії і особи, запрошені для участі в його роботі, виконують наступні функції:

- а) представник експертного підрозділу або відповідальний секретар експертної комісії – повідомляє про наказ на проведення державної екологічної експертизи;
- б) керівник експертної комісії – інформує про порядок проведення державної екологічної експертизи документації;
- в) представник замовника екологічної експертизи – докладає про характер запланованої діяльності;
- г) керівник комісії або відповідальний секретар комісії – уточнює календарний план роботи експертної комісії, експертних груп і експертів; визначає терміни підготовки групових і індивідуальних експертних висновків і термін підготовки проекту висновку експертної комісії.

2. Підготовка індивідуальних і групових висновків і проекту висновку експертної комісії.

На другому етапі роботи експертної комісії:

- а) члени експертної комісії: вивчають матеріали, представлені на державну екологічну експертизу; аналізують висновки громадської екологічної експертизи, пропозиції органів місцевого самоврядування, громадських організацій (об'єднань) і громадян, якщо такі подаються; готують індивідуальні і групові (за наявності експертних груп) експертні висновки; обговорюють їх на робочих засіданнях експертних груп; передають їх відповідальному секретарю експертної комісії;

- б) керівник і відповідальний секретар експертної комісії аналізують і узагальнюють висновки експертів (або групові висновки), готують проект висновку державної екологічної експертизи і матеріали про розгляд при проведенні державної екологічної експертизи аргументованих пропозицій щодо екологічних аспектів реалізації запланованої діяльності, що поступили від органів місцевого самоврядування, громадських організацій (об'єднань) і громадян, у разі їх подачі розробником.

3. Обговорення і прийняття (підписання) висновку експертної комісії.

На третьому етапі роботи експертної комісії на підсумковому засіданні обговорюється проект висновку експертної комісії. При цьому:

- а) керівник експертної комісії докладає про результати роботи експертної комісії і підготовлений проект висновку;
- б) експерти беруть участь в обговоренні проекту висновку, висловлюють (формулюють) свої рекомендації і (або) зауваження; інші особи, запрошені на підсумкове засідання експертної комісії, можуть висловити зауваження щодо проекту висновку;
- в) всі члени експертної комісії за підсумками обговорення проекту підписують позитивний або негативний висновок експертної комісії (висновок вважається прийнятим, якщо воно підписане кваліфікованою більшістю членів (2/3) складу експертної комісії).

5.3. Права та обов'язки керівника експертної комісії державної екологічної експертизи

Керівник експертної комісії державної екологічної експертизи виконує наступні функції (обов'язки):

І. Участь в організації експертизи:

1) Формування експертної комісії і узгодження її складу.

Керівник спільно з відповідальним виконавцем:

- а) визначає персональний склад експертної комісії і погоджує її склад;

- б) формує (у разі необхідності) з числа затверджених експертів групи по розгляду окремих питань;
- в) готує проект календарного плану роботи експертної комісії.

2) Підготовка завдання на проведення експертизи.

Технічне завдання експертній комісії на проведення державної екологічної експертизи готує відповідальний виконавець експертного підрозділу. На його основі керівник (спільно з відповідальним виконавцем) готує технічне завдання керівникам груп і членам експертної комісії. Технічне завдання на проведення державної екологічної експертизи, технічні завдання керівникам груп затверджуються керівником експертного підрозділу.

II. Участь у проведенні експертизи:

1) Забезпечення якісного проведення експертизи конкретного об'єкта.

До юридичних критеріїв оцінки якості проведення експертизи відносяться:

- а) досягнення в ході організації і проведення експертизи завдань, поставлених перед комісією екологічної експертизи;
- б) дотримання встановленого порядку роботи експертної групи;
- в) точне виконання керівником своїх функцій і відповідних їм повноважень.

2) Організація підготовки висновку експертної комісії.

Керівник експертної комісії при проведенні державної екологічної експертизи має право:

- робити запит на додаткову інформацію про даний об'єкт;
- запрошувати замовника для участі в робочих засіданнях експертної комісії з метою роз'яснення проектних рішень (технологічних, технічних, організаційних тощо);
- підписувати доопрацьований з урахуванням зауважень експертів проект висновку експертної комісії (спільно з відповідальним секретарем і всіма її членами).

5.4. Права та обов'язки експерта і замовників екологічної експертизи

Важливою складовою у проведенні екологічної експертизи є правовий статус її експертів. У відповідності зі ст. 27 Закону України «Про екологічну експертизу», експертом екологічної експертизи може бути спеціаліст, який має вищу освіту, володіє відповідною спеціальністю і високою кваліфікацією, глибокими професійними знаннями, навичками аналізу експертної інформації, методикою еколого-експертної оцінки і набув практичного досвіду у відповідній галузі знань не менше трьох років.

Права та обов'язки експерта екологічної експертизи

Для виконання експертних функцій Законом визначено права та обов'язки експерта державної екологічної експертизи. Згідно зі ст. 28 Закону України «Про екологічну експертизу» експерт державної екологічної експертизи має право:

- 1) одержувати на його вимогу відомості та матеріали, необхідні для проведення екологічної експертизи. Право експерта на додаткову інформацію реалізується в декількох формах. Така інформація може бути отримана за запитом експертів (членів експертної комісії) або керівника експертної комісії, на підставі якого керівник експертного підрозділу направляє офіційне повідомлення замовникові про надання додаткових матеріалів. До додаткової відноситься будь-яка інформація, необхідна для оцінки з'ясування проектних рішень, про допустимість впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі дані спеціальних екологічних досліджень, результати розрахунків і аналізів; інші матеріали, необхідні для підготовки експертного висновку;
- 2) ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, які не відповідають вимогам природоохоронного законодавства, екологічним стандартам і нормативам та врахування яких потребує додаткових досліджень, пошукових робіт чи виділення додаткових капіталовкладень;

- 3) вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи висококваліфікованих спеціалістів, науковців, створення належної матеріально-технічної та інформаційної бази;
- 4) на викладення особистої думки щодо висновків проведеної екологічної експертизи.

Право експерта на особливу думку виникає у випадку незгоди експерта з висновками експертної комісії. У цьому випадку експерт:

- а) підписує висновок з позначкою «особиста думка»;
- б) оформляє свою особисту думку у вигляді окремого документа («записки»), який прикладається до висновку. Записка включає: обґрунтування причин незгоди експерта з висновком; конкретні факти невідповідності представлених на експертизу матеріалів екологічним вимогам (нормам, правилам, нормативам).

Поряд із правами, ст. 29 Закону України «Про екологічну експертизу», визначено **перелік обов'язків експерта екологічної експертизи**, до яких належить:

- 1) дотримуватися встановлених строків та порядку здійснення екологічної експертизи, норм і вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;
- 2) забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне та ефективне проведення екологічної експертизи;
- 3) своєчасно готувати обґрунтовані та об'єктивні висновки;
- 4) обґрунтовувати пропозиції про повернення документації на об'єкти екологічної експертизи на доопрацювання;
- 5) вносити відповідні пропозиції щодо вдосконалення форм і методів проведення екологічної експертизи;
- 6) заявляти самовідвід за наявності особистої заінтересованості щодо конкретного об'єкта екологічної експертизи.

Крім того, законодавством визначаються конкретні **гарантії незалежності експерта екологічної експертизи**.

Незалежність експерта екологічної експертизи забезпечується:

- 1) проведенням екологічної експертизи у встановленому законодавством порядку;
- 2) виконанням еколого-експертних функцій відповідно до вимог законодавства незалежно від розпоряджень посадових осіб державних органів, об'єднань громадян та інших формувань;
- 3) свободою вибору форм і методів еколого-експертного аналізу й оцінки та викладення особистої думки з питань проведеного аналізу;
- 4) заборобою втручатися будь-кому в проведення екологічної експертизи, за винятком порушення експертом вимог законодавства;
- 5) захистом порушених прав експерта у встановленому законодавством порядку.

Права та обов'язки замовників екологічної експертизи

Об'єктивність висновку екологічної експертизи певною мірою залежить від правового статусу її замовника. Від цього залежить організація екологічної експертизи, терміни її проведення і обсяг досліджень, фінансування експертних послуг тощо. Тому замовники екологічної експертизи також у законодавчому порядку наділяються визначеними правами та обов'язками.

Згідно зі ст. 31 Закону «Про екологічну експертизу» **замовники екологічної експертизи мають право:** порушувати відповідні клопотання та одержувати консультації; надавати суб'єктам екологічної експертизи письмові чи усні пояснення, зауваження, пропозиції щодо об'єктів екологічної експертизи чи з окремих їх рішень та обґрунтувань; знайомитися з висновками екологічної експертизи; клопотати про проведення додаткової екологічної експертизи; одержувати інформацію про хід проведення екологічної експертизи; здійснювати й інші функції в галузі екологічної експертизи в порядку, встановленому законодавством.

У ст. 32 Закону визначено, що **замовники екологічної експертизи зобов'язані:** подавати на екологічну експертизу

необхідні матеріали на об'єкти екологічної експертизи і висновки щодо попередньої, оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище, здоров'я людей; сприяти суб'єктам екологічної експертизи в об'єктивному і комплексному розгляді об'єктів екологічної експертизи та їх науково обґрунтованій оцінці; надавати суб'єктам екологічної експертизи необхідні додаткові відомості та матеріали; своєчасно вносити до документації на об'єкти екологічної експертизи необхідні корективи і зміни, що не потребують конструктивних досліджень і розрахунків; оплачувати виконані еколого-експертні роботи згідно з договорами; виконувати вимоги висновків екологічної експертизи; вирішувати інші питання відповідно до законодавства України.

Контрольні запитання та завдання

1. *Які вимоги висуваються до кандидатури керівника експертної комісії державної екологічної експертизи?*
2. *Які Ви знаєте права керівника експертної комісії державної екологічної експертизи?*
3. *Які Ви знаєте функції керівника експертної комісії державної екологічної експертизи?*
4. *Хто має право бути присутнім на засіданнях експертної комісії державної екологічної експертизи?*
5. *Який порядок роботи експертної комісії?*
6. *Які завдання вирішуються експертною комісією при проведенні державної екологічної експертизи?*
7. *Назвіть права експерта державної екологічної експертизи.*
8. *Назвіть обов'язки експерта державної екологічної експертизи.*
9. *Які Ви знаєте права замовників екологічної експертизи?*
10. *Які Ви знаєте обов'язки замовників екологічної експертизи?*

ТЕМА 6

ВИСНОВКИ, СТРОКИ ПРОВЕДЕННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

6.1. Зміст висновків державної екологічної експертизи

Підсумком дослідження є висновки державної екологічної експертизи, які повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи після затвердження їх Міністерством екології та природних ресурсів України чи його органами на місцях є підставою для відкриття фінансування проектів і програм чи діяльності.

Реалізація проектів і програм або діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

В разі негативної оцінки об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити їх доопрацювання відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасну передачу матеріалів на додаткову державну екологічну експертизу.

Висновки екологічної експертизи складаються із вступної (протокольної), констатуючої (описової) та заключної (оціночно-узагальнюючої) частин і оформляються у довільній формі з включенням до них даних та інформації, яка обумовлена ст. 43 Закону України «Про екологічну експертизу».

У **вступній** частині містяться дані про орган, що провів екологічну експертизу, склад експертів, час проведення, назву об'єкта екологічної експертизи, його кількісні та якісні

показники, відомості про виконавців і замовників екологічної експертизи та про орган, який приймає рішення щодо реалізації об'єкта екологічної експертизи.

У **констатуючій** частині подається коротка характеристика видів запланованої чи здійснюваної діяльності, її впливу на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей, ступеня екологічного ризику відповідних заходів, спрямованих на нейтралізацію і запобігання цього впливу, забезпечення вимог екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

У **заключній** частині містяться узагальнена оцінка об'єкта екологічної експертизи, зауваження і пропозиції щодо вдосконалення, обґрунтування його екологічного впливу, висновки щодо схвалення, повернення на доопрацювання чи відхилення його від подальшого еколого-експертного розгляду з посиланням на відповідні документи та щодо можливості прийняття рішення про подальшу реалізацію об'єкта екологічної експертизи.

Підготовлений висновок державної екологічної експертизи повинен зводитися до трьох можливих варіантів:

- документація, розроблена в цілому відповідно до вимог природоохоронного законодавства, діючих нормативних документів, позитивно оцінюється (погоджується). При потребі погодження може обумовлюватись певними умовами щодо додаткового опрацювання деяких питань, внесення коректив і т. ін., виконання яких не потребує суттєвих доробок, витрат коштів, часу і може бути перевірене еколого-експертними підрозділами в робочому порядку;
- документація, що не повною мірою відповідає вимогам природоохоронного законодавства і діючих нормативних документів (вказуються конкретні причини), повертається (направляється) на доопрацювання. При цьому повинні точно формулюватися позиції, стосовно яких необхідне доопрацювання, суттєве коригування, здійснення додаткових проектних рішень, що, по мож-

ливості, має обґрунтовуватися посиланням на відповідні статті законодавчих актів, пункти і положення державних будівельних документів. Строк доопрацювання встановлюється за домовленістю сторін;

- документація, реалізація проектних рішень якої не відповідає вимогам природоохоронного законодавства і є неприйнятною з природоохоронної точки зору, оцінюється негативно і відхиляється від погодження. Принципово негативна оцінка повинна бути максимально обґрунтованою (у тому числі положенням відповідних законодавчих і нормативних документів). Чітка і ясна оцінка документації у висновках державної екологічної експертизи (за одним з указаних варіантів) є обов'язковою. Висновок, що не має такої оцінки, не може бути підписаний чи затверджений уповноваженими на те посадовими особами.

Висновки державної екологічної експертизи повинні друкуватися на офіційних бланках органів Міністерства екології та природних ресурсів України і скріплюватися гербовою печаткою на підписі уповноваженого на те керівника або на грифі затвердження (коли висновок друкується не на бланках) і мати відповідні реквізити – реєстраційні (вихідні) номери і дати. Рекомендовані форми і зміст висновків експертної комісії державної екологічної експертизи наведено у додатку 3.

6.2. Строки проведення державної екологічної експертизи і термін дії її висновків

Початок терміну проведення державної екологічної експертизи встановлюється не пізніше як через один місяць після її оплати і прийому комплексу необхідних матеріалів і документів, склад, зміст, об'єм і кількість яких відповідають установленим вимогам.

Термін проведення державної екологічної експертизи залежить від наступних умов:

- складності об'єкта державної екологічної експертизи;
- трудомісткості експертних робіт з урахуванням об'єму представлених на експертизу матеріалів;
- природних особливостей території і екологічної ситуації в районі запланованої діяльності;
- особливостей впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище.

При проведенні державної екологічної експертизи безпосередньо еколого-експертними підрозділами Міністерства екології та природних ресурсів України, підготовці робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації чи проектів експертних висновків спеціалізованими установами та організаціями Міністерства строк проведення експертизи не повинен перевищувати **45 календарних днів**. У разі потреби, за рішенням еколого-експертних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України і його органів на місцях, строк може продовжуватися **до 60 днів**. У виняткових випадках, залежно від складності проблеми, – **до 120 днів**. Конкретні терміни підготовки робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації чи проектів експертних висновків залученими до цього організаціями визначаються у кожному конкретному випадку договорами між виконавцями і замовниками експертизи [22; 31].

При проведенні державної екологічної експертизи з урахуванням попереднього експертного розгляду документації іншими (не підпорядкованими Міністерству екології та природних ресурсів України) науковими, проектно-вишукувальними спеціалізованими організаціями, лабораторіями, творчими колективами, групами, фірмами і таке інше чи спеціально створеними міжгалузевими еколого-експертними комісіями термін здійснення експертизи – **до 90 днів** [22].

При розгляді еколого-експертними підрозділами Міністерства екології та природних ресурсів України і його органами на місцях проектної документації, доопрацьованої, відкоригованої згідно з вимогами раніше виданих висновків державної екологічної експертизи, строки підготовки оста-

точних висновків державної екологічної експертизи – **до 30 календарних днів.**

Позитивний висновок державної екологічної експертизи є дійсним протягом трьох років від дня його видачі. Якщо за цей час не розпочато реалізацію рішення щодо об'єкта державної екологічної експертизи, то він підлягає новій державній екологічній експертизі.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи втрачають свою юридичну силу у випадку:

- доопрацювання об'єкта державної екологічної експертизи, згідно з зауваженнями проведеної раніше державної екологічної експертизи;
- зміни умов природокористування спеціально уповноваженими на те державними органами в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- реалізації об'єкта державної екологічної експертизи з невиконанням вимог, передбачених документацією, що отримала позитивний висновок державної екологічної експертизи, і (або) в разі внесення змін до вказаної документації;
- закінчення терміну дії позитивного висновку державної екологічної експертизи;
- внесення змін до проектної документації після позитивного висновку державної екологічної експертизи.

Принципово негативний висновок (коли реалізація проекту експертизи визначена недопустимою) – безстроковий.

Висновок, згідно з яким документація направлена на доопрацювання, діє до того часу, доки вимоги еколого-експертного підрозділу органів Міністерства екології та природних ресурсів України не будуть виконані.

6.3. Оскарження висновків державної екологічної експертизи

Юридичні особи, заінтересовані в спростуванні висновків державної екологічної експертизи або їх окремих положень, подають обґрунтовану заяву до відповідних Рад, органів державної виконавчої влади, державної екологічної

експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. У разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду.

Відповідні Ради, органи державної екологічної експертизи, інші органи, які приймали рішення про проведення державної екологічної експертизи, зобов'язані в місячний строк розглянути подану заяву і за наявності підстав призначити проведення додаткової державної екологічної експертизи із залученням незалежних експертів. Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії [21; 22].

Висновки додаткової державної екологічної експертизи є **остаточними** для прийняття відповідним органом рішення щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

6.4. Порядок визнання висновків державної екологічної експертизи недійсними та оскарження рішень, прийнятих на підставі висновків державної екологічної експертизи

Згідно зі ст. 45 Закону України «Про екологічну експертизу», висновки державної екологічної експертизи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі:

- 1) порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;
- 2) недотримання державних стандартних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- 3) неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;
- 4) порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологічної експертизи.

Рішення, прийняті відповідними органами на підставі висновків державної екологічної експертизи, можуть бути оскаржені заінтересованими юридичними особами до відповідальних вищих органів протягом місяця від дня їх прийняття, а в разі незгоди з рішеннями цих органів – у судовому порядку відповідно до законодавства України [8; 22].

6.5. Фінансування державної екологічної експертизи

Фінансування державної екологічної експертизи здійснюється її замовником.

Державні екологічні експертизи об'єктів, що реалізуються за рахунок державних капіталовкладень, фінансуються за рахунок державного бюджету.

Фінансування державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та екологічно небезпечних діючих об'єктів і комплексів, що здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад чи їх виконавчих органів, здійснюється, відповідно, за рахунок коштів державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, а також відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища [8; 22].

Важливе значення для визначення вартості державної екологічної експертизи мають три обставини:

- категорія складності об'єкта державної екологічної експертизи;
- кількість експертів, що залучаються для її проведення;
- тривалість проведення державної екологічної експертизи.

Перераховані замовником фінансові кошти витрачаються виключно на проведення державної екологічної експертизи. Спеціально уповноважений державний орган у галузі екологічної експертизи несе відповідальність за цільове використання цих засобів.

Нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи встановлюються Кабінетом Міністрів України [39].

Контрольні запитання та завдання

1. Назвіть можливі варіанти висновків державної екологічної експертизи.
2. З яких частин складається висновок екологічної експертизи?
3. Від чого залежить строк проведення державної екологічної експертизи?
4. Який термін не повинен перевищувати процес проведення державної екологічної експертизи?
5. В яких випадках позитивні висновки державної екологічної експертизи втрачають свою юридичну силу?
6. В яких випадках висновки державної екологічної експертизи визнаються недійсними?
7. За рахунок яких коштів здійснюється фінансування державної екологічної експертизи?

ТЕМА 7

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

При необхідності вирішення складних екологічних проблем неодмінно постає питання про обов'язкове проведення попередньої **громадської (соціальної)** екологічної експертизи щодо розвитку населеного пункту, відповідного регіону чи розміщення окремих галузей народного господарства та продуктивних сил чи реалізації проекту конкретної будови. Метою такої експертизи є вивчення основних показників об'єкта та подання пропозицій щодо поліпшення екологічної ситуації в місці реалізації об'єкта експертизи [25].

Ініціювати організацію і проведення громадської екологічної експертизи можуть громадяни, громадські організації (об'єднання) чи інші громадські формування. Безпосередньо організовувати і проводити громадську екологічну експертизу можуть лише громадські організації (об'єднання), у ста-

туті яких передбачено, що до основних напрямів їх діяльності відноситься охорона навколишнього природного середовища, у тому числі організація і проведення екологічної експертизи. Крім того, ці громадські організації (об'єднання) мають бути зареєстровані в порядку, встановленому законодавством України.

Об'єкти громадської екологічної експертизи. Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за винятком об'єктів екологічної експертизи, відомості про які складають державну, комерційну і (або) іншу таємницю, що охороняється законом.

Проведення громадської екологічної експертизи. Громадська екологічна експертиза проводиться незалежно від проведення державної екологічної експертизи тих самих об'єктів екологічної експертизи і може здійснюватися до проведення державної екологічної експертизи або одночасно з нею шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Громадські організації (об'єднання), що здійснюють громадську екологічну експертизу, мають право:

- отримувати від замовника документацію, що підлягає екологічній експертизі, в об'ємі, що надається ним на державну екологічну експертизу;
- знайомитися з нормативно-технічною документацією, що встановлює вимоги до проведення державної екологічної експертизи;
- брати участь як спостерігачі через своїх представників у засіданнях експертних комісій державної екологічної експертизи та брати участь в обговоренні висновків громадської екологічної експертизи, що проводиться ними [25].

Закон України «Про екологічну експертизу» висуває вимоги до експертів громадської екологічної експертизи й обумовлює їх обов'язки. В основному вони аналогічні вимогам і

обов'язкам експертів державної екологічної експертизи. В той же час Закон нічого не говорить про права громадських екологічних експертів. Правами наділені громадські організації, хоча, по суті справи, вони повинні належати експертам.

Права громадян і громадських організацій (об'єднань) у галузі екологічної експертизи. Громадяни і громадські організації (об'єднання) у галузі екологічної експертизи мають право:

1. Звернутися у громадські організації (об'єднання), що мають право на проведення екологічної експертизи, з пропозиціями про проведення громадської екологічної експертизи планованої господарської й іншої діяльності, реалізація якої порушує екологічні інтереси населення, що проживає на даній території.

З урахуванням цих пропозицій громадські екологічні організації можуть прийняти рішення про проведення громадської екологічної експертизи.

2. Направляти у письмовій формі до спеціально уповноважених державних органів у галузі екологічної експертизи аргументовані пропозиції, що містять екологічні аспекти запланованої господарської та іншої діяльності.

3. Отримувати від спеціально уповноважених державних органів у галузі екологічної експертизи, які організовують проведення державної екологічної експертизи, інформацію про результати її проведення.

4. Здійснювати інші дії в галузі екологічної експертизи, що не порушують вимоги законодавства України. Наприклад, ініціювати проведення громадської екологічної експертизи, оскаржити у судовому порядку висновки державної екологічної експертизи тощо.

Підготовка висновків державної екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта державної екологічної експертизи здійснюється з урахуванням громадської думки [43]. Дане повноваження є однією з форм участі громадян і громадських формувань у прийнятті еколо-

гічно значимих рішень. Невиконання цього обов'язку дає підстави зацікавленим громадянам оскаржувати у суді висновок державної екологічної експертизи або рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

Умови проведення громадської екологічної експертизи. Громадська екологічна експертиза здійснюється за умови державної реєстрації заяви громадських організацій (об'єднань) про її проведення. Реєстрацію заяв або відмову в реєстрації здійснюють органи місцевого самоврядування [25].

У заяві мають бути вказані: назва організації, юридична адреса, характер передбаченої статутом діяльності, відомості про склад експертної комісії, відомості про об'єкт громадської екологічної експертизи, терміни її проведення.

Громадські організації (об'єднання), що подають заяву про проведення громадської екологічної експертизи, повинні відповідати наступним вимогам:

- повинні мати прийнятий і зареєстрований у встановленому порядку статут діяльності громадської організації (об'єднання);
- характер їх діяльності має бути пов'язаний з охороною навколишнього природного середовища або іншим чином свідчити про компетентність і реальність участі даної громадської організації (об'єднання) в оцінці питань, що виникають у зв'язку з проведенням громадської екологічної експертизи;
- повинні мати назву і юридичну адресу.

Експертна комісія для проведення громадської екологічної експертизи повинна формуватися з дотриманням вимог до кваліфікації і правового статусу, аналогічних таким, що висуваються до експертів комісій з проведення державної екологічної експертизи. Права й обов'язки експертних комісій ідентичні.

Терміни проведення громадської екологічної експертизи повинні укладатися в часовий проміжок до закінчення державної екологічної експертизи.

Оголошення заяви про проведення громадської екологічної експертизи. З метою інформування населення та узгодження дій з іншими об'єднаннями громадян суб'єкти громадської екологічної експертизи оголошують через засоби масової інформації Заяву про проведення громадської екологічної експертизи, в якій зазначаються відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи, строки проведення [25].

Заява про проведення громадської екологічної експертизи подається до відповідних місцевих Рад, органів державної виконавчої влади й державної екологічної експертизи.

Органи місцевого самоврядування:

- приймають заяву про проведення громадської екологічної експертизи;
- перевіряють правильність вказаних у заяві відомостей, у тому числі про віднесення об'єкта експертизи до тих, що не підлягають громадській екологічній експертизі;
- у разі наявності двох і більше заяв від різних громадських організацій пропонують заявникам створити спільну експертну комісію;
- у семиденний термін розглядають заяву і приймають рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації заяви;
- повідомляють заявника про реєстрацію заяви або про відмову в реєстрації.

Заява про проведення громадської екологічної експертизи, у реєстрації якої у зазначений термін не було відмовлено, вважається зареєстрованою.

Відмова у державній реєстрації заяви про проведення громадської екологічної експертизи. У державній реєстрації заяви про проведення громадської екологічної експертизи може бути відмовлено у випадку, якщо:

- раніше була двічі проведена громадська екологічна експертиза відносно об'єкта експертизи;

- громадська екологічна експертиза проводилася відносно об'єкта, відомості про який складають державну, комерційну та іншу таємницю, що охороняється законом;
- порядок державної реєстрації громадської організації (об'єднання) не відповідає встановленому порядку;
- статут громадської організації (об'єднання), що організовує та проводить громадську екологічну експертизу, не відповідає вимогам, що передбачено законодавством України;
- не виконано вимоги до змісту заяви про проведення громадської екологічної експертизи.

Висновки громадської екологічної експертизи. Висновки громадської екологічної експертизи можуть бути висвітлені у засобах масової інформації і надіслані відповідним Радам народних депутатів, органам виконавчої влади на місцях, органам державної екологічної експертизи, іншим зацікавленим органам і особам та замовникам об'єктів екологічної експертизи, стосовно яких вони проводилися [22; 43]. Вони можуть враховуватися при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

Фінансування громадської екологічної експертизи. Фінансування громадської екологічної експертизи здійснюється за рахунок коштів об'єднань громадян, громадських природоохоронних та інших фондів, а також цільових добровільних грошових внесків громадян, підприємств, установ і організацій.

● ● ● Практика проведення в нашій країні громадських екологічних експертиз показує, що вони не є ефективним засобом громадського управління, позаяк вони носять рекомендаційний характер і нікого ні до чого не зобов'язують. Хоча, відповідно до ст. 11 Закону «Про екологічну експертизу», прийняття рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи здійснюється з урахуванням громадської думки, таке урахування не обов'язково означає схвалення висновків громадської екологічної експертизи державними органами. Наприклад, на

замовлення Всеукраїнської екологічної організації «Мама-86» проводилася громадська екологічна експертиза екологічної ситуації, що склалася внаслідок будівництва гідротехнічних споруд у басейні річки Кучурган на території Степанівської сільської ради Роздільнянського району Одеської області. У селі Степанівка вже понад 10 років триває конфлікт між мешканцями села та органами місцевого самоврядування з приводу відводу сільрадою земельних ділянок на узбережжі річки Кучурган громадянам для ведення фермерського господарства. Фермери здійснили будівництво гідротехнічних споруд – загат і ставів для риборозведення. З того часу почастишало підтоплення земельних ділянок і льохів будинків мешканців Степанівки. Адміністративні стягнення і постанови державного управління екологічної безпеки Одеської області на справи належного впливу на фермерів. Тоді одному з фермерів прокуратурою в інтересах держави було пред'явлено позов до господарського суду. У ході розгляду справи з'ясувалося, що для визначення наявності екологічної шкоди необхідно провести судову екологічну експертизу. Справа відкладена через брак фінансування експертизи.

Для прискорення розв'язання проблеми Всеукраїнська екологічна організація «Мама-86» прийняла рішення організувати громадську екологічну експертизу для оцінки екологічної ситуації, зумовленої будівництвом фермерами гідротехнічних споруд. Заява про проведення громадської екологічної експертизи опублікована у встановленому законодавством порядку [34]. Для проведення громадської екологічної експертизи використовувалися матеріали судової справи з цього питання. Висновок громадської екологічної експертизи було прийнято 30 червня 2004 року. Висновок свідчить про порушення екологічного законодавства, заподіяння екологічної шкоди фермерами, а також про необхідність приведення русла річки Кучурган у попередній стан. Висновок громадської екологічної експертизи пройшов громадське обговорення у селі Степанівка 6 жовтня 2004 року, за результатами якого було підготовлено резолюцію про заборону будівництва у руслі річки Кучурган нових гідротехнічних споруд, необхідність приведення її у попередній стан і відшкодування заподіяної екологічної шкоди. Однак звернення з цим висновком і резолюцією до різних державних

органів і до самої Степанівської сільради не дали жодного позитивного результату. Таким чином, законодавство про здійснення громадської екологічної експертизи потребує удосконалення для забезпечення більш ефективної участі громадськості в екологічному управлінні. • • •

Контрольні запитання та завдання

1. *Поясніть, що слід розуміти під громадською екологічною експертизою.*
2. *З якою метою проводиться громадська екологічна експертиза?*
3. *Хто може ініціювати організацію і проведення громадської екологічної експертизи?*
4. *Хто може організовувати і проводити громадську екологічну експертизу?*
5. *Стосовно яких об'єктів може проводитися громадська екологічна експертиза?*
6. *Який порядок проведення громадської екологічної експертизи?*
7. *Які Ви знаєте права громадських організацій, що здійснюють громадську екологічну експертизу?*
8. *Яка головна умова, що забезпечує здійснення громадської екологічної експертизи?*
9. *В якому випадку може бути відмовлено у державній реєстрації заяви про проведення громадської екологічної експертизи?*
10. *Який характер носить висновок громадської екологічної експертизи?*
11. *За рахунок яких коштів здійснюється фінансування громадської екологічної експертизи?*

ТЕМА 8

СПЕЦІАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ЕКСПЕРТИЗИ

Інші екологічні експертизи можуть здійснюватися за ініціативою зацікавлених юридичних і фізичних осіб на договірних основах із спеціалізованими еколого-експертними органами і формуваннями.

Практика проведення екологічної експертизи в різних регіонах країни свідчить про те, що створювані, особливо на державному рівні, еколого-експертні структури поки що не в змозі подолати стереотип нормативного підходу еколого-експертної діяльності. Перш за все тому, що в переважній більшості такі державні еколого-експертні структури побудовані на принципах відправлення управлінської служби. Зрозуміло, що в цих умовах їм бракує дійсно наукового підходу при проведенні екологічної експертизи [7; 43].

Загострення екологічної ситуації в різних регіонах набирає катастрофічного характеру. Тому надзвичайно важливо запроваджувати нові механізми попередження виникнення таких ситуацій. Таким чином, життя вимагає нових підходів в організації, науково-методичному забезпеченні проведення екологічної експертизи, особливо в нашій державі з ускладненою екологічною обстановкою.

За цих умов логічно, що в країні почали створюватись нові форми екологічної експертизи, які направлені на забезпечення потреб сучасної практики. Слід зазначити, що така тенденція набирає сили як на рівні державних еколого-експертних органів, так і в структурах недержавних, неурядових формувань. Багато з них проводяться різноманітними організаційно-правовими структурами при громадських, громадсько-екологічних об'єднаннях та формуваннях, які здійснюють свою роботу на високому науково-технічному

рівні. Можна констатувати, що впроваджується в практику важливий принцип екологічної експертизи – поєднання міждисциплінарних знань, екологічних, соціальних, природничих та технічних наук.

Тому до **спеціалізованих екологічних експертиз** можна віднести такі форми, які здійснюються спеціалізованими організаційними структурами, що реалізують поліфункціональну діяльність із правом проведення екологічної експертизи. Для таких організаційних утворень проведення екологічної експертизи передбачається їх статутами поряд з консультативними, пошуковими, науково-технічними та іншими функціями.

Однак спеціалізовані екологічні експертизи проводяться не тільки структурами, що створюються при державних органах у галузі екології. За останні роки особливого поширення набирає практика проведення спеціалізованих екологічних експертиз структурами, що утворюються громадськими організаціями та об'єднаннями у сфері науки і техніки, милосердя, сприяння сім'ї та дитинству тощо. Для проведення екологічної експертизи та реалізації інших функцій, передбачених статутами, створюються спеціалізовані Центри науково-технічних послуг.

Екологічна експертиза, що проводиться Центрами, має чіткий міжгалузевий, комплексний характер, оскільки вона здійснюється на органічному поєднанні з еколого-економічними, технологічними або науково-технічними експертизами чи реалізацією інформаційних та інших функцій, що покладаються на спеціалізовані організаційні структури [7; 45].

Фінансування інших екологічних експертиз. Замовники інших екологічних експертиз, особи, заінтересовані в проведенні додаткових експертиз, а також підприємства, установи та організації, що експлуатують екологічно небезпечні об'єкти, які негативно впливають на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей, проводять екологічні експертизи за свій рахунок згідно з договорами [22; 45].

Контрольні запитання та завдання

1. *Охарактеризуйте спеціальні екологічні експертизи.*
2. *За рахунок яких коштів здійснюється фінансування громадської екологічної експертизи?*

Т Е М А 9

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЕКОЛОГІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ

Порушення законодавства України в галузі екологічної експертизи тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну (матеріальну) і кримінальну відповідальність [22; 45].

Відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. відповідальність за порушення законодавства несуть посадові особи і громадяни, підприємства, установи, організації, винні у невиконанні обов'язків щодо проведення державної екологічної експертизи і вимог, що містяться у висновках державної екологічної експертизи, фінансуванні, будівництві і впровадженні у виробництво нових технологій і устаткування без позитивного висновку державної екологічної експертизи, а також у наданні завідомо неправильних і необґрунтованих експертних висновків, у невчасній або неправдивій інформації, відмові від надання своєчасної, повної, достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища і радіаційної обстановки.

Згідно з Законом України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 року (стаття 50), правопорушенням у галузі екологічної експертизи є порушення встановленого законодавством порядку проведення екологічної експертизи. Таке порушення може бути вчинене шляхом як дії, так і бездіяльності. Це може бути, наприклад: подання завідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи; надання дозволів на спеці-

альне природокористування, фінансування та реалізацію проектів і програм, які можуть негативно впливати на стан довкілля і здоров'я людей, без позитивного висновку екологічної експертизи; ухилення від надання у відповідь на законну вимогу державних еколого-експертних органів необхідних відомостей і матеріалів; приховування або фальсифікація відомостей про наслідки екологічної експертизи, ігнорування її результатів, примушування або створення таких умов для експерта, що мають своїм наслідком підготовку хибних експертних висновків.

Під вказаним порушенням розуміється також нездійснення державної екологічної експертизи у тих випадках, коли її проведення було обов'язковим, зокрема щодо тих видів діяльності та об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку і перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів (наприклад, атомна енергетика й атомна промисловість; видобування нафти, нафтохімія і нафтопереробка; чорна і кольорова металургія; целюлозно-паперова промисловість; будівництво аеропортів, залізничних вокзалів, автовокзалів, річкових і морських портів, залізничних і автомобільних магістралей, метрополітенів).

Законом України «Про екологічну експертизу» передбачається велика кількість норм, що забезпечують участь громадськості в організації і проведенні екологічної експертизи, захист прав громадян. Значна увага приділяється відповідальності за порушення законодавства як одного із засобів гарантій прав громадян на участь у проведенні екологічної експертизи, на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.

Правопорушеннями замовника екологічної експертизи і зацікавлених осіб, згідно з Законом України «Про екологічну експертизу», вважаються: непередставлення документації на екологічну експертизу; фальсифікація матеріалів, відомостей і даних, що представлені на екологічну експертизу, а також відомостей про результати її проведення; примушення експерта до підготовки завідомо помилкового висновку;

створення перешкод організації і проведенню екологічної експертизи; ухилення від представлення державним органам експертизи і громадським об'єднанням, що організують і проводять екологічну експертизу, необхідних матеріалів, відомостей і даних; реалізація об'єкта екологічної експертизи без позитивного висновку державної екологічної експертизи; здійснення господарської та іншої діяльності, що не відповідає документації, яка отримала позитивний висновок державної екологічної експертизи.

Порушеннями керівників державних органів експертизи і експертних комісій визнаються: порушення встановлених законодавством правил і порядку проведення державної екологічної експертизи; порушення порядку формування і організації діяльності експертних комісій державної екологічної експертизи; невиконання встановлених законом для спеціально уповноваженого державного органу в галузі екологічної експертизи обов'язків; необґрунтованість матеріалів урахування висновків громадської екологічної експертизи та аргументованих пропозицій по екологічних аспектах господарської та іншої діяльності, що поступили від органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, громадян; порушення встановленого порядку використання перерахованих замовником коштів на проведення державної екологічної експертизи.

Керівники і члени експертної комісії несуть відповідальність за підготовку завідомо неправдивого висновку державної екологічної експертизи, за приховування від органів державної екологічної експертизи або від громадських об'єднань, що організують проведення екологічної експертизи, відомостей про зацікавленість у результатах експертизи: так, експертом не може бути представник замовника або розробника; громадянин, у якого є трудові або договірні стосунки з ними; представник юридичної особи, у якого із замовником або розробником об'єкта екологічної експертизи є договірні стосунки. Крім цього, порушеннями експерта в галузі екологічної експертизи є:

- 1) проведення екологічної експертизи всупереч її меті, завданням, принципам і пріоритетам;
- 2) порушення встановленого порядку проведення екологічної експертизи;
- 3) фальсифікація відомостей і даних про наслідки екологічної експертизи;
- 4) порушення порядку опублікування наслідків екологічної експертизи;
- 5) порушення вимог законодавства при здійсненні екологічної експертизи;
- 6) здійснення екологічної експертизи неправоздатними особами, експертними формуваннями;
- 7) невиконання експертних функцій чи покладених угодою обов'язків щодо проведення екологічної експертизи.

Порушеннями законодавства посадовими особами державних органів виконавчої влади і органів державного нагляду і контролю, а також органів місцевого самоврядування вважаються: надання дозволів на спеціальне природокористування або на здійснення іншої діяльності без позитивного висновку державної екологічної експертизи; організація або проведення екологічної експертизи неправоздатними на те органами, організаціями і громадськими об'єднаннями; пряме або непряме втручання в роботу державних органів екологічної експертизи, експертних комісій і експертів з метою впливу на хід і результати проведення екологічної експертизи; незаконна відмова від державної реєстрації заяв про проведення громадської екологічної експертизи.

Відповідальність за порушення законодавства України про екологічну експертизу несуть також банківські організації, їх посадові особи, інші юридичні особи та громадяни, що здійснюють фінансування та кредитування реалізації об'єкта екологічної експертизи без позитивного висновку державної екологічної експертизи.

Законодавством України може бути встановлено відповідальність і за інші правопорушення в галузі екологічної експертизи.

Вирішення спорів у галузі екологічної експертизи

Спори в галузі екологічної експертизи – це розбіжності, конфлікти, протиріччя в позиціях і оцінках, що виникають у зв'язку з організацією, проведенням, дотриманням процесуального порядку та інших вимог, що пред'являються законом до державної екологічної експертизи, а також спори з приводу змісту висновку експертної комісії та визнання його недійсним.

Обставини, що містять ознаки складу правопорушення, не створюють спорів у галузі екологічної експертизи і підлягають встановленню в порядку адміністративного, цивільного або кримінального судочинства для вирішення питання про притягнення до відповідальності.

Законодавством України передбачено різні процедури: погоджувальну і судову.

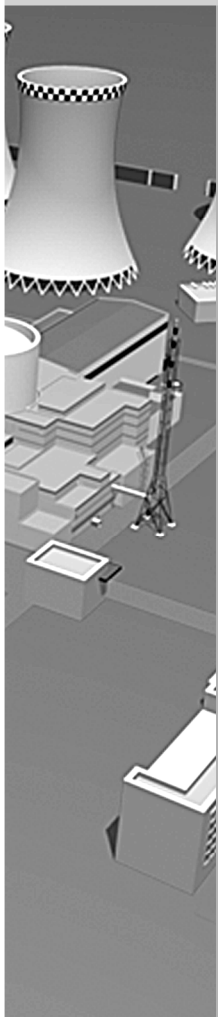
Спори в галузі екологічної експертизи між суб'єктами України вирішуються за допомогою узгодження рішень щодо предмета спорів і прийняття погоджувальних документів.

Спори в галузі екологічної експертизи між муніципальними утвореннями вирішуються в судовому порядку.

Контрольні запитання та завдання

- 1. Які види юридичної відповідальності передбачено за порушення законодавства України в галузі екологічної експертизи?*
- 2. Які Ви знаєте види порушень у галузі екологічної експертизи?*
- 3. За які правопорушення в галузі екологічної експертизи несуть відповідальність замовники екологічної експертизи?*
- 4. За які правопорушення в галузі екологічної експертизи несуть відповідальність керівники і члени експертної комісії?*

• РОЗДІЛ 2 •••

РОЗВИТОК, ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Т Е М А 1

РОЗВИТОК СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Сьогодні в усіх країнах світу використовується система екологічної оцінки запланованої діяльності як **превентивний механізм** екологічної політики. В основу екологічної оцінки покладено наступний принцип: негативні наслідки діяльності набагато легше виявити та не допустити на стадії планування, ніж виявити і виправляти на стадії впливу на навколишнє середовище від реалізації проектних рішень. Отже, екологічна оцінка зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу на навколишнє середовище діяльності, що проектується, і використанні цього аналізу для недопущення або послаблення екологічних збитків.

Слід зазначити про певну термінологічну розбіжність між базовими поняттями в цій галузі знань у світовій практиці. Оскільки формування механізмів екологічної оцінки було започатковано на Заході, то відповідна термінологія первинно формулювалася на базі англійської мови та поступово видозмінювалася, набуваючи дещо іншого трактування та змісту з розвитком практики екологічної оцінки. Вперше формальна система оцінки впливу на навколишнє середовище запланованої діяльності була введена в дію федеральним законом США про *Національну політику в галузі навколишнього середовища*, або *NEPA*.

На той час вже існувало багато різноманітних методик оцінки відносних позитивних та негативних для суспільства сторін діяльності (сюди відносяться такі методики, як, наприклад, аналіз витрат і багатофакторне програмування). Вже у 50–60-х роках число проектів у промислово розвинених країнах різко збільшилося і стало очевидним, що за таких умов існуючі методи проектної оцінки втратили свою адекватність. Зокрема, це й спонукало прийняття в 1970 році у Сполучених Штатах «Закону про національну політику в галузі навколишнього середовища», або *NEPA*, про який уже згадувалося. Цей закон було прийнято урядом під тиском суспільства, і він визначав федеральну екологічну політику. Надзвичайно важливими аспектами даного закону стали:

- 1) вимога щодо підготовки загальнодоступних «Заяв про вплив на навколишнє середовище» (*Environmental Impact Statement, EIS*) для усіх федеральних проектів;
- 2) участь суспільства у формуванні проекту;
- 3) обґрунтоване прийняття рішення.

Цей закон відіграв провідну роль у розвитку сучасних підходів до екологічної оцінки та відповідної системи понять.

У перші ж роки свого застосування процес оцінки у відповідності до *NEPA* називався *NEPA-процесом*. Однак пізніше він отримав особливу назву – *Environmental Impact Analysis* (аналіз впливу на навколишнє середовище), а невдовзі після того – *Environmental Impact Assessment (EIA)*. Слід зазначити,

що саме цей термін *EIA* був домінуючим упродовж 70-х років минулого століття при визначенні систематичного процесу аналізу потенційних екологічних наслідків від запланованої діяльності та врахування його результатів у процесі прийняття рішень.

З моменту введення екологічна оцінка (ЕО) була суттєво розширена і в наш час широко використовується як підхід до проектування та екологічного регулювання. Впродовж років ЕО все більше використовувалася в інших країнах, і через 20 років у Декларації Ріо-де-Жанейро лунає заклик прийняти ЕО у всьому світі. Як результат ЕО приймалася й успішно застосовувалася в різних країнах шляхом нововведень на законодавчому рівні, впровадження нових процедур і розробки методологій. В такий спосіб екологічна оцінка стала цілком успішним політичним механізмом.

Розвиток екологічної оцінки прийнято поділяти на декілька етапів [55]:

- *початкового розвитку* (початок 70-х);
- *інтеграційний* – формування комплексного підходу з інтеграцією оцінки впливів на різні компоненти довкілля (70–80-ті роки);
- *інтеграції ЕО з формуванням політики* (середина – кінець 80-х років);
- *запровадження стратегічної екологічної оцінки (СЕО) як засобу реалізації моделі сталого розвитку* (з середини 90-х років).

Коментуючи *перший етап*, слід зазначити, що він охарактеризувався введенням основних принципів, організаційних заходів та аналітичних методів проведення екологічної оцінки. Перш за все, доступність «Заяви про вплив на навколишнє середовище» надала змогу громадськості, екологічним та іншим організаціям і установам контролювати дотримання вимог *NEPA*. Дії тих відомств, які ігнорували складання «Заяви про вплив на навколишнє середовище» для небезпечних екологічних проектів, почали активно оскаржувати в суді (зокрема, американські суди розібрали за цей період по-

над 2300 скарг громадян). Крім того, за результатами аналізу практики застосування *NEPA* і рішення судів, у 1978 році було прийнято «Положення про *NEPA*» Радою з питань якості навколишнього середовища (Council of Environmental Quality). Саме це «Положення» заклало основи сучасного процесу ЕО, сформулювавши основні вимоги до «Заяви про вплив на навколишнє середовище», спрямовані на збільшення користі від цього документа при прийнятті управлінських рішень. Ці вимоги включали [16]: всебічне дослідження й опис очікуваних екологічних наслідків від запланованої у проекті діяльності, особливо неминучих та незворотних; порівняння екологічних наслідків альтернатив до діяльності, що передбачена у проекті; зрозумілість та обмежений обсяг документа (не більш ніж 250 сторінок); відкритість «Заяви...» для зауважень з боку всіх зацікавлених сторін, в тому числі й населення.

Необхідність виконання зазначених вимог спонукала федеральні агентства залучати до роботи екологів, які змінили традиційну технократичну атмосферу проектних та будівельних департаментів. Як зазначає Тейлор [57], екологічні питання стали предметом аналізу та дискусії і, поступово, фактором проектування. З іншого боку, процес прийняття рішень став більш прозорим, що дозволило відомствам заздалегідь побачити можливі наслідки від запроєктованої діяльності, які б могли у майбутньому слугувати причиною для незадоволення, конфліктів або інших проблем.

Поступово дійшли висновку, що ЕО проектів здатна допомогти вирішити не лише локальні, але й глобальні екологічні проблеми. Так, зокрема, енергетичні кризи та прогнози щодо швидкого вичерпання запасів ряду природних ресурсів знайшли відображення у вимозі *NEPA* зазначати у «Заяві про вплив на навколишнє середовище» споживання невідновних ресурсів.

Другий етап (кінець 70-х – початок 80-х років) ознаменував поступове включення до оцінки соціальних та інших факторів (здоров'я, ризик), покращення можливостей участі громадськості та приділення значно більшої уваги управлін-

ню впливом. Цей етап пов'язують із розширенням масштабів ЕО та розвитком її комплексності. Основною рисою цього етапу є вихід екологічної оцінки за межі північноамериканського континенту. З 80-х років розпочалась робота над загальноєвропейським законом про *EIA*, який був оформлений Директивою Європейського Співтовариства від 3 липня 1985 року (так звана Директива 85/337, яку в 1997 році було доповнено Директивою 97/11). Відтепер від національних урядів уже вимагалось включати процедури ЕО до процесу прийняття рішень для певних типів проектів. Для відповідності Директиві країнам Європейського Союзу знадобилося прийняти нові або змінити існуючі відповідні закони вже до кінця 1980-х років.

Третя хвиля поширення ЕО припадає на середину – кінець 80-х років і спрямована на підвищення уваги до сукупного (кумулятивного) впливу та інтеграцію ЕО проектного рівня з розробкою політики, планів, програм і регулювання. Вводяться післяпроектні процедури – моніторинг, аудит та інші. У 1991 році на конференції в Еспо, Фінляндія, що проводилася під егідою Європейської економічної комісії ООН, 30 європейських країн підписали Конвенцію про проведення ЕО проектів, які можуть мати значні транскордонні наслідки. У відповідності до «Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» [28], матеріали з оцінки впливу таких проектів повинні бути повністю доступними сусіднім країнам. Конвенція вступила в силу 10 вересня 1997 року, після того, як її ратифікувало 16 держав. 19 березня 1999 р. Конвенцію ратифіковано в Україні.

У 90-ті роки стрімко зростає інтерес до аналізу можливих екологічних наслідків, пов'язаних не тільки з проектами будівництва конкретних об'єктів господарювання, але й з так званими стратегічними рішеннями (йдеться про планування територіального та галузевого розвитку, комплексні програми, стратегії, нормативно-правові акти тощо). Таким чином, аналіз екологічних наслідків стратегічних рішень отримав назву ***Strategic Environmental Assessment (SEA)***, що

може бути перекладено як **«стратегічна екологічна оцінка (СЕО)»**. В подальшому з розвитком цього нового інструменту значення терміна *EIA* почало зміщуватися в бік оцінки, пов'язаної з проектами конкретних господарських об'єктів.

21–23 травня 2003 р. у м. Києві під час роботи Конференції «Навколишнє середовище для Європи» було прийнято Протокол щодо Стратегічної екологічної оцінки (далі – Протокол) [28] як додаток до «Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті». Відповідно до Протоколу (ст. 2, п. 6), стратегічна екологічна оцінка визначає можливі екологічні наслідки, зокрема вплив на здоров'я людини, визначає сфери охоплення й підготовку екологічного звіту, залучення громадськості й проведення консультацій.

Власне кажучи, підписання Київського протоколу до «Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» знаменувало початок *четвертого етапу* розвитку системи екологічних оцінок, етапу, на якому загальновизнаною метою є наближення до моделі стійкого розвитку, а нові вимоги до екологічних оцінок (наприклад, збереження біорізноманіття) вводяться міжнародними угодами на основі консенсусу. Прийнята на озброєння стратегічна екологічна оцінка розглядається як інструмент, придатний для розгляду численних альтернативних варіантів, вона покликана врахувати кумулятивний вплив великої кількості об'єктів. Саме СЕО є механізмом врахування екологічних питань при розробці національних, регіональних та глобальних стратегій розвитку.

Приблизно в цей же час набуває поширення узагальнений, універсальний термін **Environmental Assessment (EA)** [55], або, в українському перекладі, **екологічна оцінка (ЕО)**, який охоплює як оцінку проектного рівня (*EIA*), так і стратегічну екологічну оцінку (*SEA*). На сьогодні системи ЕО як проектного, так і стратегічного рівня законодавчо врегульовані в більш як 100 країнах (табл. 1.1), їх норми закріплено документами різноманітних міжнародних організацій, у тому числі, що дуже важливо, фінансових.

Т а б л и ц я 1.1

**Хронологія прийняття нормативних документів
щодо екологічних оцінок окремими країнами та міжнародними
фінансовими організаціями**

Країна, організація	Рік	Назва документа
США	1969	Закон «Про національну політику в області довкілля»
Канада	1973	Рішення уряду «Про запровадження Федерально-го процесу екологічної оцінки та експертизи»
Австралія	1974	Закон Співдружності «Про охорону довкілля (вплив проектів)»
Нова Зеландія	1974	Наказ Міністерства «Про запровадження процедури із захисту та поліпшення довкілля»
Франція	1976	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
Польща	1980	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
Європейський Союз	1985	Директива 85/337 ЄЕС «Про оцінку впливу деяких державних та приватних проектів на навколишнє середовище»
	1992, 1993	Процедури екологічних оцінок для фінансування проектів у країнах, що розвиваються
	1993	Нормативний акт по екологічному аудиту
Голландія	1987	Закон «Про зміни до Закону про охорону довкілля (запровадження екологічної оцінки)»
Азійський банк розвитку	1988	«Керівні принципи екологічних оцінок. Процедури екологічної оцінки»
СРСР	1988	Постанова Ради Міністрів СРСР «Про докорінну перебудову в галузі охорони природи»
	1989	Указ Верховної Ради СРСР «Про невідкладні заходи з поліпшення екологічної ситуації»
	1990	Тимчасова інструкція Держкомприроди СРСР «Про порядок проведення оцінки впливу на навколишнє середовище при розробці техніко-економічних обґрунтувань (розрахунків) та проектів будівництва народногосподарських об'єктів і комплексів»
Болгарія	1991	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
	1993, 1995	Положення «Про екологічну оцінку»
Світовий банк	1991	Операційна Директива 4.01 «Екологічна оцінка»
Україна	1991	Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»
	1995	Закон «Про екологічну експертизу»
	1995, 2003	Державні будівельні норми України «Проектування. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд»

З а к і н ч е н н я т а б л . 1.1

Країна, організація	Рік	Назва документа
Україна	1998	Постанова КМУ «Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи»
	2004	Закон «Про екологічний аудит»
	2004	Закон «Про екологічну мережу України»
Російська Федерація	1991, 1993	Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»
	1995	Федеральний Закон «Про екологічну експертизу»
	1996	Положення «Про порядок проведення державної екологічної експертизи»
	2000	Положення «Про оцінку впливу планованої господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище в Російській Федерації»
Європейський банк реконст- рукції та роз- витку (ЄБРР)	1992	«Управління станом навколишнього середовища: Політика банку»
	1993	«Інвестиції і охорона довкілля»
Австрія	1992	Федеральний акт про екологічну оцінку та участь громадськості
Чехія	1992	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
	1992	Закон (акт Парламенту) «Про екологічну оцінку»
Словаччина	1992	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
	1994	Закон «Про екологічну оцінку»
Естонія	1992	Наказ «Про екологічну експертизу»
Румунія	1992	Наказ «Про екологічну оцінку»
	1996	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
Словенія	1993	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
Білорусь	1993	Закон «Про державну екологічну експертизу»
Фінляндія	1994	Закон щодо процедури екологічної оцінки
Угорщина	1995	Закон «Про охорону навколишнього середовища»
	1995	Положення «Про екологічну оцінку»
Вірменія	1995	Закон «Про експертизу впливу на навколишнє середовище»
Туркменістан	1995	Закон «Про державну екологічну експертизу»
Литва	1996	Закон «Про екологічну оцінку»
Молдова	1996	Закон «Про екологічну експертизу та оцінку впливу на навколишнє середовище»
Хорватія	1997	Положення «Про екологічну оцінку»
Чорногорія	1997	Положення «Про екологічну оцінку»
Казахстан	1997	Закон «Про екологічну експертизу»
Латвія	1998	Закон «Про екологічну оцінку»

Початком застосування процедур екологічної оцінки в Україні можна вважати 1977 рік, коли у складі Держкомприроди УРСР було створено інспекцію державної екологічної експертизи, хоча законодавчого оформлення цього виду діяльності на той момент не існувало. Наступний крок був зроблений 20 вересня 1988 року, коли Державний комітет СРСР по охороні природи надіслав до всіх міністерств і відомств СРСР інструктивний лист «Про державну екологічну експертизу проектів господарської діяльності в органах системи Держкомприроди СРСР», згідно з яким всі господарюючі суб'єкти були зобов'язані при розробці проектів, ТЕО і програм проводити оцінку впливу запланованої діяльності на стан навколишнього середовища (ОВНС) і забезпечити її обговорення громадськістю [26].

Прийнятий у 1991 році Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» вже містив окремий розділ, присвячений екологічній експертизі, найбільш глибоко проблематику екологічних оцінок було розкрито в двох базових законах – «Про екологічну експертизу» (1995) та «Про екологічний аудит» (2004). У різний час було прийнято також низку профільних нормативних документів нижчого рівня.

Досвід практичної еколого-експертної роботи, взаємодія з санітарно-гігієнічною експертизою та експертизами з питань охорони праці, інвестиційною, з питань пожежної безпеки, необхідність уніфікації вимог і спрощення процедур експертних оцінок для проектувальників і замовників спричинили до прийняття у 1998 році Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність»» та відповідної Постанови Уряду, згідно з якими державна екологічна експертиза стала складовою комплексної державної експертизи [27]. Основна ідея нововведення полягала у забезпеченні єдиної комплексної оцінки проектної документації за усіма експертними напрямками (інвестиційний, санітарно-гігієнічний, екологічний, пожежної безпеки, охорони праці, енергозбереження, протиаварійного захисту, з питань ядерної та радіаційної безпеки) в одному висновку та спри-

янні замовникам у проходженні ними необхідних експертних погоджень – замовник звертався виключно в Укрінвестекспертизу, яка була визначена координатором робіт.

У 2007 р. Україна приєдналася до Паризької декларації про ефективність зовнішньої допомоги (2005 р.), яка закликає країни-донори й країни-партнери поєднати зусилля, «щоб створити спільні підходи до стратегічної екологічної оцінки на галузевому та національному рівнях» [16], метою якої є забезпечення сумісності проектів, планів розвитку, програм, політики з пріоритетною вимогою безпеки навколишнього середовища. СЕО закладається в основу процесу планування, який використовується для прогнозу, аналізу і тлумачення суттєвих впливів очікуваної діяльності на довкілля. СЕО розробляється та узгоджується з громадськістю шляхом слухань або в інформаційних повідомленнях, з метою запобігання або мінімізації несприйняття населенням проектних рішень. Одночасно стратегічна екологічна оцінка допомагає оцінити реальний потенціал ресурсів, максимізувати вигоди від запланованої діяльності, передбачає процес, який може: змінити і поліпшити проект спланованої діяльності; забезпечити ефективне використання ресурсів; поліпшити соціальні аспекти передбаченої діяльності; визначити заходи щодо моніторингу та управління впливами; сприяти прийняттю обґрунтованих рішень [27; 30; 32].

На сьогодні в Україні законодавчо ще не закріплено стратегічну екологічну оцінку, тому вона не має обов'язкового характеру. Проте, дотримуючись міжнародних вимог, раціонального стратегічного планування, враховуючи визначені Україною Цілі розвитку тисячоліття, участь у світових програмах та грантах, поширюється практика застосування СЕО на етапі безпосередньої розробки стратегічного плану розвитку.

Контрольні запитання та завдання

1. *Яким законом була вперше введена система оцінки впливу на навколишнє середовище запланованої діяльності? Назвіть аспекти цього закону.*

2. *На скільки етапів поділяють розвиток екологічної оцінки? Прокоментуйте ці етапи.*
3. *З якого року вважають початок застосування процедур екологічної оцінки в Україні?*

Т Е М А 2

ПРИНЦИПИ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

2.1. Екологічна оцінка: основні поняття

Екологічна оцінка – це процес систематичного аналізу та оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності, консультацій із зацікавленими сторонами, а також облік результатів цього аналізу і консультацій у плануванні, проектуванні, затвердженні і здійсненні даної діяльності (рис. 2.1).

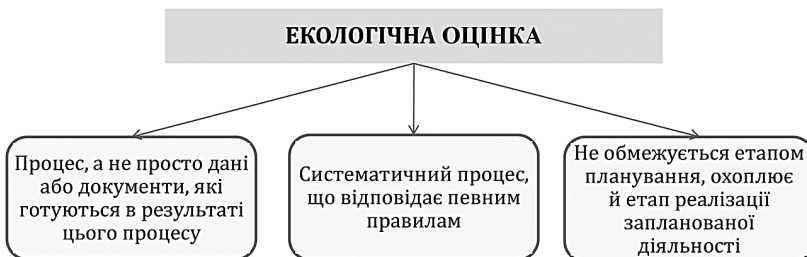

Рис. 2.1. Екологічна оцінка

Процес екологічної оцінки включає три основні складові. Спрощена схема ЕО могла б розглядати ці складові як послідовні етапи процесу (рис. 2.2). Такий процес включав би прогноз впливу, обговорення його результатів із зацікавленими сторонами і ухвалення рішення про можливість здійснення запланованої діяльності з урахуванням результатів прогнозу й обговорень. Проте така «лінійна» модель далека від ефективності й не існує практично в жодній країні. Наприклад, є

вагомі підстави починати взаємодію з громадськістю ще до прогнозу впливу – при вирішенні питання про необхідність екологічної оцінки для даного проекту або в ході визначення завдань ЕО. Як інший приклад, можна відзначити, що екологічна оцінка є найбільш ефективною в тому випадку, якщо її матеріали використовуються не лише при ухваленні рішення про можливість здійснення запланованої діяльності в цілому, але і при ухваленні різних рішень у ході планування і проектування [46]. Тому консультації, а також використання результатів ЕО при ухваленні рішень слід розглядати не як послідовні етапи, а як необхідні компоненти процесу ЕО.

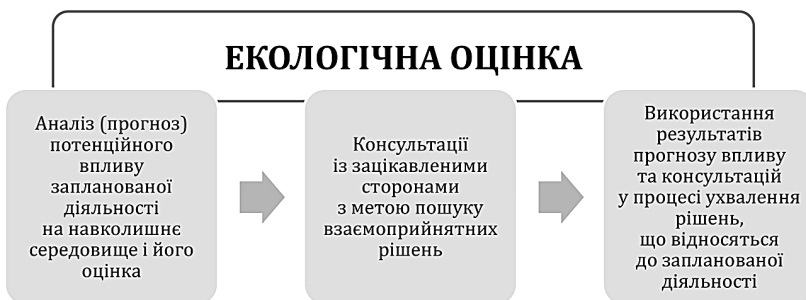

Рис. 2.2. Етапи проведення екологічної оцінки

2.2. Загальні принципи екологічної оцінки і їх зв'язок з принципами сталого розвитку

Процедури екологічної оцінки в різних країнах розрізняються в багатьох аспектах: для яких видів діяльності проводиться ЕО, хто проводить її, в яких рішеннях і яким чином враховуються її результати. Так, екологічна оцінка може проводитися для всіх видів діяльності, або, наприклад, лише для крупних проектів, здійснюваних за рішенням уряду, або для видів діяльності, відібраних за певними правилами. Основну роль у проведенні екологічної оцінки може відігравати ініціатор діяльності або природоохоронні органи. Резуль-

тати її можуть по-різному використовуватися в системі ухвалення рішень. Обов'язковість врахування результатів екологічної оцінки в ухваленні рішень теж розрізняється у різних країнах.

Незважаючи на ці відмінності, ефективні системи екологічної оцінки, перевірені часом, відповідають трьом основним принципам: превентивності, комплексності і демократичності [46].

Принцип превентивності означає, що екологічна оцінка проводиться до ухвалення основних рішень щодо реалізації запланованої діяльності, а також що її результати використовуються при підготовці й ухваленні рішень.

Для ефективних систем екологічної оцінки характерне розширене розуміння превентивності – екологічна оцінка повинна проводитися не лише до ухвалення рішення про можливість здійснення запланованої діяльності (наприклад, видачі відповідного дозволу), але і до ухвалення найважливіших проектних рішень. Послідовна реалізація принципу превентивності призводить до необхідності стратегічної екологічної оцінки, предметом якої є рішення вищого рівня, перед плануванням конкретних проектів.

Одним з важливих інструментів реалізації принципу превентивності є аналіз альтернатив. Розгляд і порівняння декількох альтернатив досягнення мети запланованої діяльності і варіантів її реалізації забезпечує свободу ухвалення рішень в залежності від результатів екологічної оцінки.

Принцип комплексності передбачає спільний розгляд і облік чинників впливу запланованої діяльності та пов'язаних з ними змін у природному, а також у соціальному середовищах. Цей принцип ґрунтується на уявленні про те, що розділення довкілля на «компоненти» (повітря, вода, ґрунт) є спрощенням реальної ситуації. Насправді ми маємо справу з єдиною природною системою, невід'ємно пов'язаною з суспільством. Завдання екологічної оцінки полягає не лише в тому, аби прослідкувати, наскільки дотримуються «стандартів і нормативів» для окремих компонентів природного середо-

вища, але і в тому, аби зрозуміти, як природно-соціальна система в цілому відреагує на дію запланованої діяльності.

На процедурному рівні віддзеркаленням принципу комплексності є вивчення різних впливів запланованої діяльності в рамках єдиної процедури, а також представлення інформації про них в єдиному документі.

Принцип комплексності може бути розширений до розгляду й обліку в ухваленні рішень екологічних і соціально-економічних наслідків запланованої діяльності в комплексі.

Принцип демократичності відображає той факт, що екологічна оцінка не зводиться до науково-технічного дослідження, а є інструментом ухвалення взаємоприйнятних рішень. Передбачувана дія запланованої діяльності на довкілля зачіпає інтереси потенційно необмеженого кола осіб і організацій. Більшість з них не мають яких-небудь формальних повноважень відносно цієї діяльності. Інструментом захисту інтересів цих сторін (тією мірою, в якій вони відображені на користь суспільства в цілому) можуть служити різного роду системи дозволів і ліцензування, норми проектування. Проте принцип демократичності має на увазі визнання за цими сторонами права на безпосередню участь у процесі ухвалення рішень. Таким чином, зацікавлені сторони повинні мати можливість брати участь у процесі ЕО, і їх думка повинна враховуватися разом з висновками експертів при формулюванні висновків і використанні результатів процесу ЕО.

Ще один важливий наслідок принципу демократичності полягає в тому, що для забезпечення можливості участі зацікавлених сторін екологічна оцінка повинна проводитися відповідно до певних правил, які відомі і зрозумілі всім її учасникам. Таким чином, процедура екологічної оцінки повинна бути регламентованою. У рамках цієї процедури учасники процесу повинні мати певні права та обов'язки.

«Демократичні» процедури ЕО зазвичай протиставляються «технократичним», в яких рішення приймаються закритим чином. У таких системах передбачається, що проблема впливу запланованої діяльності на довкілля носить пере-

важно науково-технічний характер, і при її розгляді думки експертів-професіоналів, а також компетентних осіб, що приймають рішення, є дуже важливими [46].

Відсутність демократичності, закритість і непрозорість процесу ухвалення рішення часто призводять до того, що на практиці рішення в таких системах приймаються на основі неформальних переговорів і угод за участю окремих, найбільш впливових, зацікавлених сторін. У результаті дуже часто страждає об'єктивність екологічної оцінки.

2.3. Відмінність екологічної оцінки від інших методів екологічного регулювання

Розглянувши основні принципи ЕО, ми можемо сформулювати особливості екологічної оцінки, що відрізняють її від інших методів регулювання. Це питання має практичне значення, оскільки при створенні національних систем екологічної оцінки в багатьох країнах висловлювалася критика, заснована на припущенні про те, що ЕО фактично не вносить нічого нового в порівнянні з діючими інструментами регулювання.

Так, у ряді країн (наприклад, у Словаччині і Великобританії) впровадження екологічної оцінки стикалося з протидією проектувальників і містобудівників, які вважали, що вони і без всякої ЕО адекватно враховують екологічні чинники при розробці територіальних планів і затвердженні проєктів. У інших державах (наприклад, у Німеччині) екологічні міністерства вважали, що вони проводять необхідний аналіз потенційних впливів у ході ліцензування окремих аспектів запланованої діяльності (наприклад, повітряних викидів), а отже, жодні додаткові процедури не потрібні [46; 48].

Попередниками формальних систем ЕО в багатьох країнах були, по-перше, екологічно орієнтовані правила планування і проєктування і, по-друге, екологічне ліцензування запланованої діяльності. Наприклад, система планування землекористування у Великобританії, створена в 40-х роках, мала на увазі облік екологічних чинників. Проте саме з впро-

вадженням системи ЕО це стало робитися явно, формально і систематично. Екологічно орієнтовані правила проектування виконували деякі функції екологічної оцінки, проте вони не могли врахувати всіх нюансів конкретної ситуації, особливо думки зацікавлених сторін, як це могла зробити комплексна і систематизована ЕО.

Системи екологічного ліцензування запланованої діяльності часто здійснювалися на відомчій основі і, таким чином, не відповідали принципу комплексності аналізу екологічних дій, на якому заснована ЕО. Більше того, більшість систем ліцензування значною мірою покладаються на технічні стандарти, які, по-перше, не завжди здатні регулювати непрямі і синергетичні дії і, по-друге, не обов'язково відображають думку зацікавлених сторін. Комплексна і демократична ЕО дозволяє усунути вказані недоліки.

2.4. Екологічна оцінка і сталий розвиток

Екологічна оцінка, що відповідає сформульованим вище принципам, може служити одним з основних інструментів стійкого розвитку. Будучи не лише превентивним інструментом екологічного регулювання, але й інструментом планування і проектування, вона допомагає формувати стратегічні рішення відповідно до економічної, соціальної і екологічної мети стійкого розвитку.

Мета стійкого розвитку сформульована в третьому принципі «Декларації по навколишньому середовищу і розвитку» (United Nations, 1992) таким чином: на рівноправній основі задовольнити потреби як нинішнього, так і майбутніх поколінь у розвитку і сприятливому середовищі існування [50].

Дане визначення мети стійкого розвитку має дві складові частини. Перша частина стосується «рівноправ'я поколінь»: майбутні покоління повинні мати такі ж можливості задоволення потреб, як і нинішні. Для цього сукупний природний і економічний капітал, що залишається майбутнім поколінням, має бути збережений або примножений у ре-

зультаті запланованої діяльності. Саме на це націлений принцип комплексності екологічної оцінки.

Друга складова частина мети стосується рівноправності представників нинішнього покоління. Якщо сукупний капітал суспільства розтрачується і не залишається нашим нащадкам, то не можна говорити про «стійкість». Якщо ж капітал зберігається або навіть накопичується, але розподіляється настільки нерівномірно, що забезпеченіша частина суспільства стає ще багатшою, а менш забезпечена – ще біднішою, іншими словами, якщо розвиток іде без врахування принципу рівноправності, то навряд чи можливо говорити про розвиток [52]. Стійкий розвиток має на увазі як справедливість по відношенню до майбутніх поколінь, так і справедливість по відношенню до представників нинішнього покоління. Принцип демократичності екологічної оцінки допомагає здійснити більш рівноправний розвиток, тобто він націлений на виконання другої складової частини стійкого розвитку.

Саме через ці причини екологічна оцінка згадується як один з інструментів стійкого розвитку в Декларації Ріо (Принцип 17).

2.5. Предмет екологічної оцінки

Предметом екологічної оцінки є вплив запланованої дії на навколишнє середовище. Під дією розуміють ті зміни у довкіллі, які повністю або частково є результатом запланованої діяльності. Прогноз і розробка заходів зниження впливу є одним з основних складових процесу ЕО. Систематизована, комплексна екологічна оцінка дозволяє виявити ті дії, які можуть неадекватно враховуватися стандартами, встановленими для окремих середовищ і джерел дії, – перш за все, непрямі і кумулятивні впливи [52]. З іншого боку, для того, щоб такий систематичний аналіз був можливий, а результати його застосовувані на практиці, екологічна оцінка має бути сконцентрована на найбільш важливих, ключових діях. Дії в рамках екологічної оцінки розглядаються не лише з точки зору їх фізичної величини, але і з точки зору їх значу-

щості для суспільства в цілому, окремих соціальних груп і громадян.

Що ж розуміють під навколишнім середовищем у контексті ЕО? В першу чергу, предметом розгляду в ході ЕО є вплив на навколишнє природне середовище – природні середовища, компоненти навколишнього середовища, ландшафт. Традиційно в ході ЕО розглядаються й історико-культурні цінності. Проте практично завжди екологічна оцінка тією чи іншою мірою зачіпає медичні, соціальні та економічні наслідки запланованої діяльності, пов'язані з дією на природне середовище. Так, погіршення якості природного середовища може спричинити для місцевого населення погіршення здоров'я, наслідки соціального характеру (наприклад, погіршення якості життя внаслідок скорочення можливостей для рекреації), а також економічного характеру (наприклад, падіння цін на нерухомість). Розгляд таких наслідків у ході ЕО є практичною необхідністю незалежно від того, чи закріплені подібні вимоги законодавчо. Це пов'язано з тим, що екологічна оцінка розглядає вплив на навколишнє середовище з точки зору його значущості для суспільства в цілому, окремих громадян і груп, яка істотною мірою обумовлена саме соціальними та економічними наслідками.

Тому провести чітку грань між впливом на навколишнє середовище і впливом соціально-економічного характеру (включаючи вплив на здоров'я) в рамках ЕО важко. Це призводить до поступового формулювання думки про те, що наслідки соціально-економічного характеру мають бути предметом систематичного аналізу в ході екологічної оцінки або аналогічної процедури. Дана проблема в даний час є предметом активного обговорення фахівців і дослідників у галузі ЕО і суміжних галузях. Один із запропонованих підходів передбачає відтворення позитивного досвіду ЕО в соціальній сфері і сфері охорони здоров'я – створення спеціальних механізмів «оцінки соціального впливу» (Social Impact Assessment, SIA) і «оцінки впливу на здоров'я» згідно з моделлю екологічної оцінки. Інший підхід передбачає проведення «інтегро-

ваної оцінки впливу» (Integrated Impact Assessment). Передбачається, що предметом такої оцінки є будь-які наслідки запланованої діяльності, особливо ті, які не оцінюються ініціатором діяльності, виходячи з його власних інтересів (економічних інтересів для приватного ініціатора або мети діяльності для державного органу). Проте спроби здійснення цих підходів на практиці в даний час носять експериментальний характер і не закріплені, на відміну від екологічної оцінки, в нормативних документах.

Тому в даний час у більшості систем ЕО прийнятий «традиційний» підхід – систематична оцінка соціально-економічних наслідків (включаючи вплив на здоров'я) [53] проводиться лише в тих питаннях, що пов'язані з дією на природне середовище. При цьому ряд соціально-економічних наслідків залишається за межами екологічної оцінки. Передбачається, проте, що всі ці чинники, разом з результатами екологічної оцінки, враховуються органом, що приймає рішення про можливість здійснення запланованої діяльності.

Предметом екологічної оцінки є запланована діяльність проектного рівня – проекти конкретних господарських об'єктів. Проте проекти істотно розрізняються за масштабом і характером пов'язаного з ними впливу. Як вже було сказано, метою системи ЕО є мінімізація негативного впливу діяльності людини на навколишнє природне середовище. Для того, щоб система була ефективною, основні зусилля мають бути зосереджені на тих проектах, які передбачають значний вплив. Тому проведення повномасштабної ЕО для всіх проектів навряд чи було б доцільним, і з самого початку цей механізм був орієнтований, перш за все, на крупні проекти [54].

Саме для таких проектів превентивне регулювання за допомогою стандартів, раз і назавжди встановлених для будь-якої ситуації, виявляється особливо неадекватним. В разі масштабних дій найяскравіше виявляються взаємозв'язки між різними природними середовищами, компонентами навколишнього середовища. Крім того, крупні проекти є деякою мірою унікальними, і попередній досвід може виявити-

ся просто недостатнім для того, щоб встановити для них стандарти. Для регулювання впливу невеликих проектів у більшості випадків достатнім є використання типових норм і стандартів, заснованих на попередньому досвіді. До них також може застосовуватися спрощена процедура ЕО.

Спеціальному розгляду підлягають стандартні проекти, що реалізуються в нестандартних умовах, наприклад, поблизу унікального природного комплексу. Серйозна стурбованість населення також може бути підставою для проведення екологічної оцінки або, принаймні, одним з чинників, від яких залежить необхідність її проведення. Тому вирішення питання про необхідність ЕО в тому або іншому конкретному випадку є певною проблемою.

Отже, предметом ЕО можуть бути не лише окремі проекти, але й ініціативи більш вищого рівня – різні плани і програми, галузеві схеми розвитку, проекти нормативних актів, застосування яких може мати значні екологічні наслідки.

Контрольні запитання та завдання

1. *Дайте визначення поняттю «екологічна оцінка».*
2. *Яким принципам відповідають ефективні системи екологічної оцінки?*
3. *Назвіть етапи проведення екологічної оцінки.*
4. *В чому відмінність екологічної оцінки від інших методів екологічного регулювання?*
5. *Що є предметом екологічної оцінки?*

Т Е М А 3

ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Становлення і сучасний світовий розвиток методологічного напрямку з ЕО, його нагальних аспектів пов'язано, в першу чергу, з роботами Н. Лі, О. Черпа, К. Вуда, К. Кіркпатрика, К. Джорджа та ін. Вітчизняні дослідження в галузі ОВНС почалися з середини 90-х років (І. Б. Абрамов, Б. В. Солуха, С. В. Калиновський, А. Б. Крищук, В. Г. Левчій, В. О. Тихий, В. Г. Чунихин, Я. О. Адаменко, О. Борисова та інші).

Загальна схема проведення екологічної оцінки повинна містити ряд елементів, які представлені на рис. 3.1, де процес екологічної оцінки проектів починається з **прийняття рішення про необхідність ЕО** [46]. Ці рішення можуть прийматися ініціатором діяльності або державними органами на основі списків діяльності, що підлягають ЕО, у вигляді сформульованих у нормативно-правових актах і попередньої оцінки впливів запланованої діяльності на навколишнє середовище. Результатом цього етапу може бути вибір однієї з декількох процедур ЕО, що допускаються законодавством. Ці процедури можуть відрізнятися за належною детальністю і глибиною опрацювання передбачуваних впливів та характером передбачуваних заходів.

На цій же стадії відбувається більш точне визначення об'єкта екологічної оцінки. Це необхідно для того, щоб уникнути ситуації, коли оцінці піддається тільки частина реального задуму. Наприклад, якщо передбачається прокладка шосе, то екологічна оцінка потрібна не тільки для невеликої ділянки, на яку в даний момент виділяється фінансування, а на всю магістраль в цілому, з урахуванням під'їзних шляхів, АЗС та інших об'єктів, невід'ємно з ним пов'язаних, та з урахуванням тих змін, які відбудуться на прилеглих територіях.

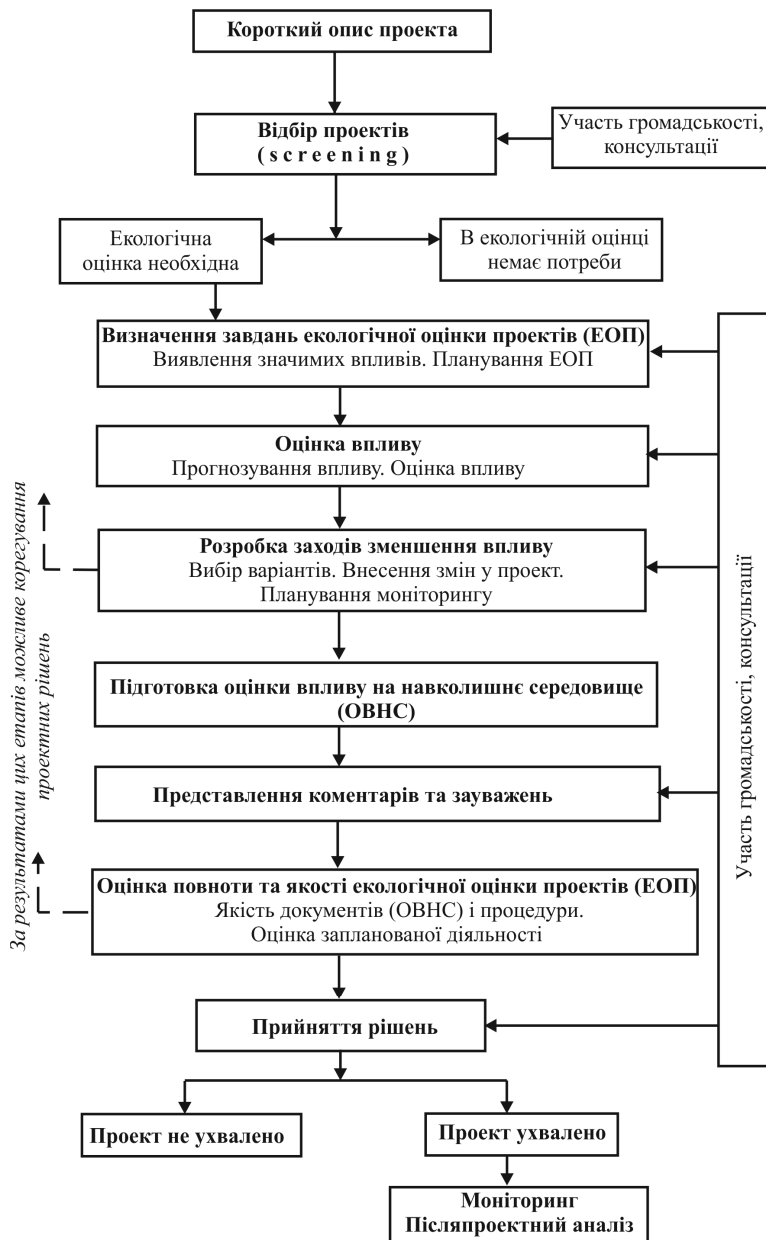

Рис. 3.1. Загальна схема процесу екологічної оцінки проектів

Рішення про проведення екологічної оцінки приймається безпосередньо ініціатором діяльності на основі чинного законодавства. Однак відбір об'єктів ЕО проводиться органами охорони навколишнього середовища, часто за участю зацікавлених сторін і громадськості.

Наступним етапом є **визначення завдань ЕО**. На цьому етапі виявляються потенційно важливі впливи, які повинні детально вивчатися згодом, також може відбуватися визначення принципових альтернатив запланованої діяльності, які будуть аналізуватися і порівнюватися в процесі подальшої оцінки. Як правило, на цьому етапі готується програма проведення ЕО (технічне завдання), яка включає отримання необхідних погоджень, консультації з громадськістю та інші заходи.

Визначення завдань і планування ЕО може здійснюватися як безпосередньо ініціатором і розробником, так і за участю органів державної влади та зацікавлених сторін. У ряді систем програма або технічне завдання ЕО носить офіційний характер і затверджується або безпосередньо розробляється державними органами.

Прогноз, аналіз і оцінка значущості очікуваних впливів на навколишнє середовище є основним етапом процесу екологічної оцінки. При цьому вивчається не тільки фізична величина факторів, що впливають (обсяг викидів або концентрація шкідливих речовин), але й очікувані зміни в різних компонентах навколишнього середовища: воді, повітрі, ґрунті, ландшафті, фауні і флорі, взаємозв'язку між усіма цими факторами. Також вивчається можливий вплив здійснення діяльності на здоров'я людини, історико-культурні цінності і, як правило, соціально-економічні умови. Наслідки здійснення запланованої діяльності повинні бути оцінені не тільки в термінах їх величини, але і в термінах їх значущості. Потенційний вплив вивчається для всіх альтернатив, які розглядаються в ході екологічної оцінки, щоб забезпечити можливість їх порівняння і вибору найбільш прийняттого альтернативного рішення.

Дана стадія екологічної оцінки виконується ініціатором діяльності або, за його дорученням, спеціалізованими організаціями.

Розробка заходів щодо пом'якшення впливів. У процесі проведення екологічної оцінки проектів інформація про суттєві екологічні впливи приводить до вибору між запропонованими альтернативами або пошуку нових проектних рішень, спрямованих на їх пом'якшення. Під пом'якшенням розуміють запобігання або зменшення впливів (наприклад, шляхом встановлення очисних споруд або використання технології, що приводить до менших викидів), ліквідацію або зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу, і, нарешті, різні форми компенсації. Прикладом останньої можуть бути заходи з благоустрою прилеглих територій, зниження для місцевого населення тарифів на послуги компанії – ініціатора діяльності, а в деяких випадках – безпосередня виплата компенсацій місцевому населенню. Вибір заходів повинен бути обґрунтований, і їх екологічна ефективність описана в документації по ЕО – це зазвичай є відповідальністю ініціатора і розробника.

Складання підсумкового документа екологічної оцінки (ОВНС) є обов'язком ініціатора діяльності і, як правило, здійснюється за його дорученням розробником проектної документації або спеціалізованими організаціями. Документація по ЕО повинна в першу чергу сприяти ухваленню рішення (або рішень) щодо запланованої діяльності. Інша важлива функція – представлення інформації про заплановану діяльність та її передбачувані впливи для зацікавлених осіб та організацій. Тому в документації в стислій і зрозумілій формі повинно бути викладено основні висновки екологічної оцінки проекту.

Консультації та участь громадськості. Взаємодія із зацікавленими сторонами – консультації та участь громадськості – доцільно на багатьох або навіть на всіх стадіях екологічної оцінки (див. рис. 3.1). Наприклад, на стадії визначення завдань ЕО корисно знати думку громадськості про те, які

саме дії на навколишнє середовище викликають найбільше занепокоєння і, отже, повинні бути вивчені.

За загальною схемою процедури екологічної оцінки передбачено особливу стадію, присвячену консультаціям та участі громадськості. Основним змістом цього етапу є обговорення підсумкового документа ЕО (ОВНС) або його проекту, подання коментарів і зауважень до нього. Як правило, протягом певного періоду цей документ доступний громадськості та іншим зацікавленим сторонам, які можуть представляти свої зауваження та пропозиції. Одночасно документ направляється до державних органів та інших організацій для отримання офіційних коментарів і зауважень. Поширеною вимогою є також проведення на цьому етапі громадських слухань та включення їх результатів у матеріали з оцінки впливу.

Оцінка повноти і якості ЕО. Оскільки особи, які використовують результати екологічної оцінки, в багатьох випадках не мають можливості оцінити, наскільки якісно вона проведена, необхідна попередня перевірка якості документації з екологічної оцінки. В Україні перевірка адекватності та повноти наданих замовником матеріалів з оцінки впливу здійснюється в ході державної (а іноді і громадської) екологічної експертизи.

Післяпроектні стадії. Накопичений досвід у галузі ЕО свідчить, що результативність цього процесу вирішальним чином залежить від того, наскільки висновки екологічної оцінки враховуються не тільки при плануванні, але і при здійсненні запланованої діяльності. Тому в сучасних системах ЕО більша увага приділяється тим стадіям ЕО, що відбуваються після затвердження запланованої діяльності («післяпроектні стадії»). З цією метою в документацію по ЕО включаються так звані плани екологічного менеджменту (ПЕМ), які докладно описують, яким чином будуть виконуватися пропоновані заходи щодо пом'якшення негативних впливів. ПЕМ зазвичай також включають програми моніторингу реальних впливів і порівняння їх з передбаченими, що

дозволяє поліпшити не тільки індивідуальні процедури екологічної оцінки, але і систему ЕО в цілому.

За даними проф. Я. О. Адаменка (Івано-Франківський Національний технічний університет нафти і газу, Україна), у процесі ЕО виділяють наступні процедури, які пропонуються впроваджувати в Україні [1]:

- 1) попередня екологічна оцінка впливів – скринінг;
- 2) визначення задач екологічної оцінки – скоупінг;
- 3) генералізація, порівняння та вибір альтернатив;
- 4) оцінка параметрів навколишнього середовища;
- 5) пом'якшення впливів;
- 6) прийняття рішення.

Усі стадії ЕО супроводжуються залученням громадськості та зацікавлених сторін.

У міжнародних системах ЕО **скринінг** – це процедура визначення необхідності проведення ЕО для конкретного проєкту або діяльності. Процедура скринінгу (рис. 3.2) визначає, чи вимагає запланована діяльність, екологічної оцінки, і якщо так, то який рівень деталізації оцінки необхідно проводити. В Україні екологічну оцінку регламентують Закон України «Про екологічну експертизу» та Державні будівельні норми (ДБН А.2.2-1-2003). Однією з особливостей цього Закону є відсутність чітко регламентованого і диференційованого підходу до об'єктів різної складності та масштабів впливу на навколишнє середовище. Вибір об'єктів для проведення ОВНС здійснюється згідно з переліком екологічно небезпечних видів діяльності. Цей підхід існує і в інших країнах, але він не є достатнім та не охоплює інші види інвестиційної діяльності, які починають розвиватися в нашій державі та можуть негативно впливати на довкілля, а також не враховує типізації можливих впливів, відношення об'єкта до екологічно чутливих зон, ймовірного масштабу впливу та вимог зацікавлених сторін щодо проведення ЕО.

За результатами послідовного та відкритого використання чітких процедур скринінгу, що можуть бути запроваджені в рамках процесу ОВНС в Україні, ініціатор діяльності,

ретельно приділяючи увагу усім можливим екологічним чинникам, може бути впевнений, що запропонована ним діяльність буде добре сприйнята та зрозуміла всіма зацікавленими сторонами [1].

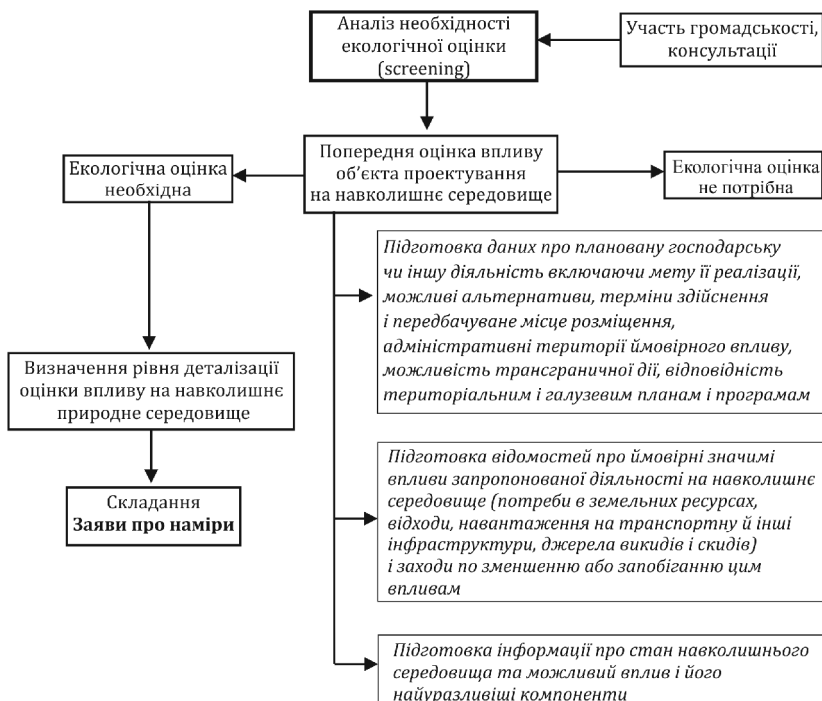

Рис. 3.2. Схема процедури скринінгу

Наступний етап ЕО – **скоупінг** – це процедура визначення завдань, яка дозволяє виявити проблеми, що будуть важливі для ЕО, і знімає ті, які не є важливими. Тобто цей етап спрямовує дослідження на певне коло проблем, дозволяє встановити мету та завдання досліджень, необхідних експертів з ЕО та зацікавлених сторін, часові рамки та бюджет робіт, що, в свою чергу, запобігає витратам часу і коштів на непотрібні дослідження.

Основна різниця між вітчизняною та міжнародними системами ЕО полягає у тому, що в Україні ОБНС виконується

після вибору земельної ділянки, тобто рішення про місце, де буде впроваджена діяльність, уже прийняте. Міжнародні системи екологічної оцінки регламентують спочатку розглядати усі можливі альтернативи щодо запропонованої діяльності, з подальшою їх оцінкою та порівнянням, а вже після цього приймати рішення про доцільність будівництва техногенно небезпечного об'єкта в тому чи іншому місці.

Наступним етапом є **генерація, порівняння та вибір альтернатив**. Поняття «альтернатива» визначається як сіб досягнення мети запропонованого інвестором задуму.

Як правило, для будь-якої діяльності існує дві альтернативи: запропонована діяльність та відмова від цієї діяльності. Але в рамках запропонованого задуму можна виділити ще декілька типів альтернатив, як, наприклад, альтернативи технологічного процесу, альтернативи розміщення об'єкта, альтернативи дизайну, альтернативи часових рамок впливу та інші, причому для кожної з них можливі варіанти впровадження діяльності.

Процедура генерації альтернатив полягає у первісному формуванні всієї множини альтернатив, базуючись на досвіді зацікавлених сторін ЕО, а також на новітніх техніко-технологічних рішеннях, що можуть привести до досягнення мети проекту. Як тільки визначені фактори, що обмежують рішення за можливістю впровадження тієї чи іншої альтернативи, наступним етапом є робота з генералізації визначених альтернатив або можливих напрямків дій для рішення проблеми. Багато альтернативних рішень звичайно відомі з попереднього досвіду, стандартні і легко вписуються в критеріальні межі кращого рішення. Процедура генералізації альтернатив, як правило, може проходити у три етапи: формування, оцінка і вибір альтернатив [1].

Наступним кроком є **порівняння та оцінка альтернатив**, які задовольняють мету інвестиційного задуму. Цей етап базується на таких критеріях: відповідності місцевим умовам – природним, соціальним, економічним та ін.; видах потенційного впливу на навколишнє середовище; потребах у

додатковій інфраструктурі; капітальних і експлуатаційних витратах за проектом. Процедури порівняння альтернатив дають змогу приймати екологічно виправдані рішення.

Експертні прогнози альтернатив повинні містити компонентні оцінки зміни стану атмосферного повітря, поверхневих і ґрунтових вод, підземних пластових вод, ґрунтів, надр, рослинного і тваринного світу, заповідних територій, ландшафтів, техногенного і соціального середовищ. Всі ці дані повинні бути максимально виражені у кількісних оцінках у залежності від мети проектного задуму, складності проекту, масштабів ймовірних впливів запропонованої діяльності на навколишнє середовище. Існують абсолютні та відносні технології порівняння альтернатив, основними з яких є: переліки для перевірки; бальні оцінки; факторний аналіз; матриці Леопольда; методи поєданого аналізу карт з використанням ГІС.

За результатами прогнозу та порівняння впливів на навколишнє середовище проводять **вибір альтернативи**, яка б була найбільш доцільна з точки зору охорони навколишнього середовища. При цьому інші альтернативи розглядаються в обов'язковому порядку, з метою подальшого прийняття рішення щодо впровадження запропонованої діяльності.

Існує одна відмінність між вітчизняними ОВНС та західними екологічними оцінками, яка ґрунтується на постійній **участі громадськості** на всіх її етапах з метою відкритості та прозорості даного процесу. Результатом цього етапу є поліпшення процесу прийняття рішень, прийнятність для зацікавлених сторін. Етап залучення громадськості вимагає значних затрат часу і зусиль, але без цього проекти рідко розробляються на надійній основі, зберігається ймовірність того, що вони викликають протести з боку зацікавленого населення. Між тим участь громадськості в процесі ОВНС в Україні має особливо велике значення через те, що, на відміну від законодавчих норм США чи ЄС, в нашій державі ОВНС готує не незалежний від інвестора державний природоохоронний орган, а проектна організація за завданням інвестора [1].

Вітчизняний та іноземний досвід свідчить, що від інвестора не можна чекати повністю об'єктивного підходу до виконання ЕО, тому що ініціатор діяльності має особливу зацікавленість у мінімізації витрачання коштів на реалізацію пропонованої ним діяльності, і, перш за все, на неприбуткові для нього природоохоронні заходи.

Наявність цих відмінностей проте не є правовою перешкодою до застосування «західних» процедур екологічної оцінки за умови добровільної згоди на це інвестора та робника проекту і незалежного донорського фінансування участі громадськості в процесі ОВНС.

Контрольні запитання та завдання

1. *Які елементи містить загальна схема проведення екологічної оцінки?*
2. *Які процедури у процесі екологічної оцінки виділяють за даними проф. Я. О. Адаменка?*
3. *Який документ регламентує в Україні екологічну оцінку?*
4. *Яка відмінність існує між вітчизняними та західними екологічними оцінками?*

Т Е М А 4

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Відомо безліч методів, що використовуються для оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Для збору та узагальнення необхідних відомостей можна користуватися даними польових обстежень і моніторингу, а також моделюванням, інструкціями, літературними джерелами, результатами опитувань громадської думки. Все це можна використовувати майже на будь-якій стадії підготовки ОВНС [12].

При виборі відповідного методу оцінки слід розглянути наступні питання:

1. Чи є метод всеосяжним?

Інколи необхідний такий метод, за допомогою якого можна було б вивчити всі важливі елементи і їх комбінації, концентруючи увагу на нових, а також непередбачених впливах або діях.

2. Чи є метод вибіркоvim?

Інколи потрібний метод, який би дозволяв досліджувати роль лише основних чинників. Бажано виключити якомога раніше (наприклад, у процесі ідентифікації) неістотні впливи, які при включенні їх в останній аналіз не потребують зайвих зусиль. Відбір на стадії ідентифікації передбачає попереднє визначення важливості впливу, і це при неповному знанні об'єкта може інколи призвести до деякого «перекосу» в дослідженнях.

Одним із шляхів вирішення подібної проблеми є те, що консультант повинен почати з найбільш важливих сфер інтересів людини, для яких ним визначаються вихідні ряди індикаторів впливу екологічних наслідків, що не потребують витрат крупних засобів для свого аналізу. Працюючи з цією простою моделлю, консультант (шляхом аналізу або, можливо, шляхом імітації) з'ясовує відносну важливість чинників. Деякі з них виявляються надзвичайно значимими, і це зумовить необхідність дізнатися про них якомога більше. Але з поглибленням у роботу завдання консультанта стає все більш складним – йому доводиться бути дуже обережним при виборі додаткових чинників, які потрібно включати в аналіз. На цій стадії процес оцінювання триває стільки, скільки дозволяють ресурси часу, грошей і робочої сили.

3. Чи виключає метод небезпеку дублювання?

Через те, що взаємодія і взаємозв'язки в природному середовищі тісно переплітаються і накладаються один на одного, дуже важко буває уникнути дублювання при підрахунку кількості впливаючих чинників. Тому на практиці дозволено розглядати зацікавленість людини в тому або іншому

впливі на природу з різних точок зору, якщо лише унікальність явища зберігається при використанні будь-якого з індикаторів впливу.

Наприклад, при використанні рекреаційної території: для тих, хто вклав у неї капітал, найважливішим виявляється отримання прибутку (тобто економічний інтерес); в той же час для тих, хто безпосередньо користується цією територією, на перший план виступають соціальні мотивації; для тих, хто вивчає вплив рекреації на природні екосистеми, найбільше значення мають екологічні проблеми.

4. Чи здатний метод виявити довірчі межі для наступних прогнозів?

У багатьох існуючих методах прогнозу зазвичай використовуються суб'єктивні апроксимації невизначеності, що у ряді випадків дає сповна задовільні результати. Та все ж переважаючими є явні процедури, оскільки укладені в них дані піддаються критичному аналізу і при необхідності можуть бути замінені. Наприклад, у статистичних моделях ступінь невизначеності виражається через стандартне відхилення. В ідеалі ступінь мінливості повинна даватися у формі, яка є характерною для дисципліни, в рамках якої робиться прогноз.

Розрахувавши розмах невизначеності будь-якого значення, консультант по можливості повинен виконати аналіз достовірності, використовуючи три рівні вірогідності чисельних значень елементу, по відношенню до якого робиться прогноз. Якщо результативний розмах передбачених величин виявляється неприйнятно широким, то його слід розцінювати як сигнал, що свідчить про необхідність подальшого дослідження і моніторингу.

5. Чи є метод об'єктивним?

Об'єктивність дозволяє уникнути в прогнозах впливу апіорних уявлень замовників і експертів, які формуються при недостатніх знаннях місцевих умов або під впливом громадської думки. Об'єктивність також забезпечує порівнювання прогнозів ОВНС, розроблених для подібних видів

впливів. Ідеальний метод прогнозу повинен виключати появу будь-яких тенденцій.

6. Чи дозволяє метод передбачати взаємодії?

Екологічні, соціальні та економічні процеси часто містять механізми зворотного зв'язку. Тому зміна інтенсивності впливу на будь-яку частину системи може викликати непередбачувані процеси збудження або загасання в інших частинах системи. Прикладом дії негативних зворотних зв'язків може бути популяція найкрупніших диких тварин, яка не збільшується експоненціально навіть за найсприятливіших екологічних умов унаслідок ряду причин, наприклад зменшення запасів їжі. Методи прогнозування повинні включати ідентифікацію взаємодій і оцінку їх величини.

На стадії застосування рішень використовуються матеріали, підготовлені експертами раніше. При подальшій перевірці ефективності запропонованих рішень потрібно впевнитися, що вирішені проблеми, у зв'язку з якими вони розроблялися. З іншого боку, при цьому необхідно визначити, чи не проявилися які-небудь негативні побічні ефекти запропонованих заходів.

Методика проведення ОВНС вибирається на основі наступних характеристик:

- доцільності застосування методу;
- практичної застосовності;
- вартості використання методу;
- одержуваних результатів;
- достовірності та відтворюваності методу;
- можливості врахування впливу зміни умов на одержаний результат;
- збалансованості всіх застосовуваних методів.

Для оцінювання впливу антропогенних навантажень на природне середовище в нашій країні ще немає чіткої науково-методичної основи, не створені умови для того, щоб загальнодоступними методами отримувати зіставлявані (кількісні) показники. Всі процедури ОВНС спрямовані лише на

досягнення консенсусу щодо визначення найбезпечніших видів господарської діяльності, а також на виявлення припустимого рівня безпечності цих видів, при якому виключається деградація навколишнього природного середовища.

Методичні підходи до визначення та оцінки впливу проекту на навколишнє середовище

Неоднозначність у підходах до прийняття рішень у такій складній системі, як «людина – довкілля», привела до того, що спочатку в США, а потім і в інших промислово розвинених країнах, починаючи з 70-х років, стала обов'язковою практика екологічних оцінок та застосування процедур, які дають змогу приймати екологічно виправдані рішення. Ці процедури базуються на застосуванні низки підходів:

- матриці Леопольда, запропонованої Геологічною службою США і призначеної для вирішення певного кола завдань (100 найменувань впливу на компоненти природного середовища) і реєстрації як географічно-біологічних, так і соціально-економічних наслідків негативного впливу (88 характеристик) на довкілля;
- методу Бателле, запропонованого Національною лабораторією Бателле (США), який ґрунтується на описуванні впливу на довкілля чотирьох груп факторів (екології, фізико-хімічних, емоційно-чуттєвого сприйняття, соціальної сфери);
- методу поєднаного аналізу карт, запропонованого вченими Пенсільванського університету (США) й орієнтованого на поділ аналізованої території на однотипні ділянки, виділення на них груп значущих факторів та оцінку ступеня можливої трансформації природного середовища внаслідок людської діяльності. Сьогодні за кордоном найчастіше використовується комплексний підхід, який акумулює можливості всіх перелічених на базі методу поєднаного аналізу карт з широким використанням потенціалу географічних інформаційних систем.

Австралійським агентством з охорони навколишнього середовища АЕАА, а також міжнародною групою фахівців виділяються наступні стандартизовані методи, які використовуються для підвищення ефективності виявлення впливів:

- контрольні списки;
- матриці;
- мережі;
- накладення карт і географічні інформаційні системи (ГІС), сумісний аналіз карт;
- експертні системи.

Метод контрольних списків заснований на складанні переліку всіх видів впливу проекту, що можна передбачити, наданні кожному з них кількісної оцінки, а потім ранжируванні відповідно до поданого значення. Головними вимогами цього методу є достатня кількість типів впливу проекту та об'єктивність визначення чисельного значення вагових коефіцієнтів. Підвищити результативність цієї процедури можна, застосовуючи метод Бателле, який найбільш ефективний для оцінки впливу проектів розвитку водних ресурсів, спорудження атомних електростанцій та автомагістралей. Відповідно до методу Бателле, для кожного типу впливу закладається індекс якості середовища, нормалізований таким чином, щоб ранжирування здійснювалося за шкалою від 0 до 1. Кожний індикатор впливу задається як різниця між показником стану середовища з впливом на нього проекту та без нього. Фактори середовища в методі Бателле класифіковані за чотирма категоріями: безпосередня сфера навколишнього середовища (природний, рослинний і тваринний світ); зміна фізико-хімічного балансу середовища; сфера соціального сприйняття певних наслідків; сфера людської діяльності. У кожній сфері виділяються показники впливу, і кожному з них надається відповідна вага, фіксована для всіх схожих проектів. При заданих значенні і вазі кожного показника підраховується загальний вплив кожного з альтернативних проектів і на цій підставі обирається найкращий [10].

Контрольні списки компонентів навколишнього середовища або факторів, які повинні бути досліджені для виявлення можливих впливів, можуть варіювати за складністю та призначенням від дуже простого списку до великих ієрархічних рубрикаторів, які також надають оцінку значущості шляхом експертного нормування та зважування.

Списки можуть бути поліпшені й адаптовані до місцевих умов у міру накопичення досвіду їх використання. Контрольні списки неефективні для виявлення непрямих впливів (вторинних і більш високого порядку), а також взаємодії між впливами.

Метод матриць побудований на виділенні характеристик навколишнього середовища та занесенні їх у вертикальну частину матриці, а типів впливів – у горизонтальну. В місцях перехресть відображають бальні оцінки інтенсивності впливу та його вагомості. Матриці включають як кількісні, так і якісні показники впливу проекту на навколишнє середовище. Значущість кожного показника визначається експертними оцінками. Відсутність чітких критеріїв визначення числових значень кожного показника робить цей метод порівняльним, інформативним та наочним, що обумовлює можливість його використання для оцінки складних альтернативних проектів різноманітних виробництв [10].

У клітинах можуть бути зроблені «примітки», щоб підкреслити ступінь впливу або інші особливості, пов'язані з природою чинників, наприклад:

- значки або символи можуть наочно вказувати тип впливу (такі як прямий, непрямий, сукупний);
- цифри або розмір значків можуть вказувати масштаб;
- можуть бути зроблені описові зауваження.

Матриця взаємодій Леопольда, що застосовується для експертизи більшості екологічних проектів, містить 88 सबічних компонентів і характеристик навколишнього середовища, представлених стовпцями таблиці, і 100 видів діяльності (впливаючих факторів), які представлені рядками. Загальний підхід, що використовується в матриці Леопольда,

одержав значне поширення, і на його основі було розроблено безліч інших матриць.

Більш систематично, ніж списки, матриці дозволяють виявляти значимі впливи, а також за їх допомогою легше враховувати досвід минулих проектів. Окрім цього, матриці можуть вказувати не тільки на можливі значимі зміни у навколишньому середовищі, а й на ті елементи проекту, які можуть призвести до серйозних екологічних впливів, а значить, можливо, потребують альтернативної обробки [46].

Недоліками матриць, так само як і списків, є їх непристосовуваність до виявлення непрямих, опосередкованих впливів. Наприклад, вплив на підземні води може призвести до змін в екосистемах, однак за допомогою простої матриці виявити і відобразити це не так просто. Більше того, матриці, що містять дуже велику кількість стовпчиків та колонок, дуже складні до використання [46].

Для більш систематичного виявлення непрямих впливів застосовують так звані «покрокові» матриці, або матриці другого порядку. В таких матрицях виявлений вплив на компоненту навколишнього середовища використовується для передбачення «непрямих» впливів (другого порядку). Наприклад, вплив на ґрунти може позначитись на флорі та фауні [46].

Ще одним методом систематичного виявлення впливу є так звані «мережі», які є графами причинно-наслідкових відносин та ілюструють множинні зв'язки між антропогенними чинниками, природоохоронною діяльністю та компонентами (характеристиками) навколишнього середовища і тому особливо корисні для виявлення і відображення впливів другого порядку (непрямі, синергетичні і т.д.). Спрощені мережі можуть використовуватися в поєднанні з іншими методами для забезпечення того, щоб найважливіші впливи другого порядку не були пропущені при дослідженні.

Метод сумісного аналізу карт передбачає, що території, на яких прогнозується вплив, піддають аналізу за картографічним матеріалом, аерофотознімками, матеріалами землеустрою. За кожним показником впливу спочатку оформлюєть-

ся своя карта-схема, а потім визначається сумарний вплив шляхом складання візуальної оцінки цих карт. Найбільш прийнятний цей метод для оцінки проектів будівництва автошляхів, залізниць, магістралей, газопроводів, електромереж, аеродромів, житлових районів і промислових гігантів [10].

Експертні системи (ЕС). Система заснована на знаннях – система програмного забезпечення, основними структурними елементами якої є бази знань і механізм логічних висновків. У першу чергу сюди відносяться експертні системи, що є першим етапом на шляху реалізації досягнень у штучному інтелекті.

Експертні системи – це комп'ютерні програми, створені для виконання тих видів діяльності, які під силу людині-експертові. Вони працюють таким чином, що імітують спосіб дій людини-експерта, істотно відрізняються від точних, добре аргументованих алгоритмів і не схожі на математичні процедури більшості традиційних розробок.

Вважається, що системи, засновані на знаннях, мають певні переваги перед людиною-експертом:

- у них немає упереджень, і вони не роблять поспішних висновків;
- ці системи працюють систематизовано, розглядаючи всі деталі, часто обираючи найкращу альтернативу з усіх можливих;
- база знань може бути дуже великою; знання, введені в машину один раз, зберігаються назавжди; людина ж має обмежену базу знань, і якщо дані довгий час не використовуються, то вони забуваються і назавжди втрачаються;
- системи, засновані на знаннях, за своєю природою стійкі до «перешкод», у той час як експерт користується побічними знаннями і легко піддається впливу зовнішніх факторів, які не пов'язані з розв'язуванням завданням;
- бази знань не обтяжені відомостями з інших областей і менш схильні до «шумів»;
- ЕС дешеві в експлуатації.

Разом з тим розробка ЕС не дозволяє цілком відмовитися від експерта-людини. Хоча ЕС добре справляється зі своєю роботою, проте у визначених сферах людська компетенція явно перевершує штучну. Однак і в цих випадках ЕС може дозволити відмовитися від послуг висококваліфікованого експерта, залишивши експерта середньої кваліфікації, використовуючи при цьому ЕС для посилення і розширення його професійних можливостей.

Відмінність експертних систем від традиційних програм. Особливостями ЕС, що відрізняють їх від звичайних програм, є їх:

1. Компетентність, а саме:
 - Досягати експертного рівня рішень (тобто в конкретній предметній сфері мати той же рівень професіоналізму, що й експерти-люди).
 - Мати активну працездатність (тобто застосовувати знання ефективно і швидко, уникаючи, як і люди, непотрібних обчислень).
2. Можливість до символічних міркувань, а саме:
 - Представляти знання в символічному вигляді. Переформувувати символічні знання. На мові штучного інтелекту символ – це рядок знаків, що відповідає змісту деякого поняття. Символи поєднують, щоб виразити відносини між ними. Коли відносини представлені в ЕС, вони називаються символічними структурами.
3. Глибина, а саме:
 - Працювати в предметній сфері, що містить важкі завдання. Використовувати складні правила (тобто використовувати або складні конструкції правил, або велику їхню кількість).
4. Самосвідомість, а саме:
 - Досліджувати свої міркування (тобто перевіряти їхню правильність). Пояснювати свої дії.

Існує ще одна важлива відмінність ЕС. Якщо звичайні програми розробляються так, щоб щораз породжувати правильний результат, то ЕС розроблені для того, щоб поводи-

тися як експерти. Вони, як правило, дають правильні відповіді, але іноді, як і люди, здатні помилятися.

Традиційні програми для рішення складних задач теж можуть робити помилки. Але їх дуже важко виправити, оскільки алгоритми, що лежать у їхній основі, явно в них не сформульовані. Отже, помилки нелегко знайти і виправити. ЕС, подібно людям, мають потенційну можливість учитися на своїх помилках.

У цілому ЕС є не підміною, а розумним доповненням традиційним математичним завданням, що розв'язуються звичайним шляхом формальних перетворень, процедурного аналізу або чисельними методами.

Усі ці методи найбільш ефективні для оцінки впливу проекту при порівнянні можливих альтернатив на стадії формування проекту, коли підприємство ще не функціонує. У разі реалізації проекту на діючому підприємстві ці методи оцінки неприйнятні [10].

Для оцінки впливу функціонуючого виробництва на навколишнє середовище необхідно:

- провести аналіз технологічного процесу виробництва з метою виявлення джерел впливу, виділення та викиду шкідливих речовин. Результатом цього аналізу є визначення в технологічному ланцюжку місць входу та виходу природних ресурсів, виділення шкідливих речовин у довкілля, характеристика джерел забруднення, природоохоронного обладнання та природозахисних заходів, які супроводжуються розрахунковою оцінкою фактичної їх ефективності;
- визначити показники інтенсивності, ступеня і небезпеки впливу, що залежать від кількості викиду шкідливих речовин та їх індивідуальних властивостей. Ступінь впливу встановлюється співвідношенням його інтенсивності до інтенсивності виділення шкідливої речовини, що дозволяє ранжувати джерела забруднення за принципом можливості та доцільності зниження впливу. За результатом аналізу може статися, що максимальний ступінь впливу належить слабкому за інтен-

сивністю джерелу забруднення, або навпаки, джерела з максимальним виділенням шкідливих речовин мають незначний ступінь впливу за рахунок високої ефективності природоохоронних заходів;

- виявити форми порушення та забруднення природного середовища і визначити їх параметри. На цьому етапі проводиться обстеження зони впливу виробництва на навколишнє середовище та встановлюються наслідки забруднення. Розповсюдження шкідливих речовин в атмосферному повітрі залежить від багатьох факторів – як власне від джерела викиду, так і від метеорологічних і географічних умов місцевості, що призводить до нерівномірного їх осідання на поверхню ґрунту на площі, що складає зону впливу підприємства на навколишнє середовище;
- оцінити наслідки зміни довкілля у компонентах природно-виробничої системи з використанням інтегральних показників. Для цього досить часто використовують відвернений сукупний збиток. Суть даного інтегрального показника полягає в тому, що порівнюються капітальні та експлуатаційні витрати, які виникають при здійсненні різноманітних природоохоронних заходів під час функціонування виробництва, і безпосередні та опосередковані збитки, яких запобігли в результаті вжиття цих заходів (позитивна частина). Якщо величина відверненого сукупного збитку має позитивне значення, вважають за необхідне реалізовувати природоохоронні заходи [10].

Т Е М А 5

УЧАСНИКИ ТА ВИКОНАВЦІ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

У проведенні ОВНС беруть участь представники різних громадських позицій, які виконують при цьому певні функції залежно від свого статусу. Одні є виконавцями процедур і операцій ОВНС та зобов'язані за завданням замовника діяльності суворо їм слідувати, а інші – лише учасники ОВНС і не зобов'язані дотримуватись будь-якого порядку, якщо тільки він не закріплений законодавчо [46].

До учасників ОВНС відносяться представники ініціатора запланованої діяльності, органів влади (місцевого самоврядування) та громадськості. До виконавців – замовник, розробник рішень щодо об'єкта, підрядники робіт з ОВНС.

5.1. Функції учасників процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище

Ініціатор діяльності – юридична або фізична особа, відповідальна за планування (проектування), яка заявила про свій намір вести господарську діяльність і виступає «замовником» запланованої діяльності, а також здійснює інвестиції у підготовку і реалізацію цієї діяльності. Ініціаторами можуть виступати як державні органи, так і приватні компанії.

Продумуючи плани дій з досягнення своїх цілей, ініціатор повинен розуміти, що реалізація його намірів, особливо якщо передбачається використання природних ресурсів, буде мати різні, у тому числі й екологічні, наслідки. Причому, якщо вони будуть визнані суспільством неприйнятними, можливість досягнення цілей ініціатора може опинитися під загрозою [16].

До найважливіших обов'язків ініціатора діяльності належить прогноз дій запланованої діяльності на довкілля, підготовка документа, що відображає результати цього прогнозу (ОВНС), а також обговорення його з громадськістю. У системі ЕО ініціатор діяльності несе витрати, пов'язані з проведенням основних елементів ЕО. Це пов'язано з тим, що екологічна оцінка, яка виконується в повному об'ємі, може бути пов'язана із значними витратами.

Від ініціатора діяльності потрібно розуміння того, що екологічний конфлікт, причиною якого стане запланована ним діяльність, може не тільки сповільнити, а й узагалі зупинити заплановану діяльність. Щоб виключити таку можливість, в ініціатора не повинно бути і тіні сумніву в необхідності виконання відповідних процедур та операцій ОВНС при підготовці рішень щодо об'єкта.

Позицію ініціатора запланованої діяльності забезпечують також замовник, підрядник робіт з ОВНС, розробник рішень щодо об'єкта, підрядник робіт з проведення наукових досліджень. У процесі ОВНС вони виконують роль виконавців його етапів, процедур і операцій.

Органи влади – сформований за законом орган законодавчої чи виконавчої влади або місцевого самоврядування.

Видаючи ініціатору дозвіл на здійснення господарської діяльності (дозвіл, ліцензію і т.д.), ці органи беруть на себе відповідальність за те, що реалізація запланованої ініціатором діяльності не спричинить неприйнятних для суспільства наслідків.

Рішення з господарського розвитку повинні прийматися органами влади з розумінням того, до яких екологічних і пов'язаних з ними соціальних, економічних та інших наслідків призведе їх реалізація. Тому в рамках ОВНС згідно з чинним законодавством України і її суб'єктів органи влади здійснюють наступні функції:

- 1) приймають рішення про погодження (або відмову) на підготовку замовником пропозицій з обґрунтування запланованої діяльності;

- 2) визначають межі району, де повинні бути проведені дослідження, у зв'язку з можливим впливом майбутнього об'єкта на навколишнє середовище території, де запланована діяльність;
- 3) приймають рішення про попереднє резервування і виділення земельної ділянки для проведення проектно-пошукових робіт для обґрунтування запланованої діяльності;
- 4) встановлюють пункти та час проведення громадських слухань, способи інформування громадськості та місцевого населення про заплановану діяльність;
- 5) інформують населення про прийняте рішення;
- 6) приймають рішення про видачу ліцензії на комплексне природокористування.

До їх завдань входить контроль дотримання процедури ЕО, а також перевірка якості документації з ЕО (перш за все – ОВНС). Цю функцію, як правило, виконують підрозділи Міністерства екології та природних ресурсів України або спеціальні агентства по ЕО, державні або незалежні, але сформовані державою. При цьому основним предметом такої перевірки є повнота інформації для ухвалення рішень, її достовірність і адекватність представлення [46].

Ухвалення рішення за підсумками екологічної оцінки. Практично у всіх країнах рішення про можливість здійснення запланованої діяльності в цілому приймають державні органи, видаючи дозвіл, ліцензію тощо. Матеріали ЕО використовуються при ухваленні загального рішення про можливість здійснення запланованої діяльності. Контроль процедури і якості документації і ухвалення рішення розділені і відносяться до компетенції різних організацій. В той же час обов'язкове рішення за підсумками екологічної оцінки приймається тими ж органами, які контролюють якість ЕО.

У випадку, коли ініціатор діяльності є державною організацією, він самостійно приймає рішення про її здійснення, враховуючи результати екологічної оцінки.

Узгодження (ліцензування, видачу дозволу) окремих аспектів запланованої діяльності, які можуть включати, наприклад, використання певних ресурсів, об'єм викидів, здійснюється різними спеціалізованими органами, наприклад державними комітетами, відповідальними за охорону вод, лісів тощо. При ухваленні відповідного рішення ці органи використовують зміст матеріалів екологічної оцінки.

Інші зацікавлені сторони (громадськість). Впровадження будь-якого крупного проекту і, зокрема, його екологічні аспекти зачіпають всілякі інтереси суспільства в цілому, численних організацій, соціальних груп і окремих громадян. Узгодження інтересів з цими сторонами або, принаймні, облік їх інтересів при плануванні запланованої діяльності складає одне з найважливіших завдань екологічної оцінки. Процес взаємодії із зацікавленими сторонами в ході ЕО зазвичай характеризується як «консультації і участь громадськості».

Роль зацікавлених сторін у процесі ЕО можна коротко описати таким чином:

- вони представляють свої інтереси, а також інтереси інших, інколи ширших, груп;
- вони також можуть надавати інформацію, необхідну або цінну для проведення екологічної оцінки.

Зацікавлені сторони в процесі ЕО можуть бути, зокрема, представлені державними органами, до компетенції яких входить той або інший аспект запланованої діяльності, або органами місцевого самоврядування. Передбачається, що державні органи представляють інтереси суспільства в цілому або населення певної території у межах своєї компетенції, зокрема при видачі дозволів або узгоджень. Деякі державні організації, беручи участь у процесі консультацій, можуть бути джерелом інформації, необхідної для виконання ЕО. Іншим організаціям необхідно направляти ОВНС або її проект; потім вони можуть представити офіційні зауваження і коментарі, що носять рекомендаційний характер. Деякі державні організації самі здійснюють і планують на даній території діяльність, яка може зачіпати заплановану діяльність – пред-

мет ЕО. Цей факт має бути врахований ініціатором у процесі планування, для чого необхідна співпраця з цими організаціями. Практично в будь-якій національній системі ЕО визначений перелік державних органів, взаємодія з якими необхідна в ході екологічної оцінки.

Проте взаємодія сторін у ході екологічної оцінки далеко не обмежується державними органами. Так, незалежні наукові організації можуть мати в своєму розпорядженні важливу інформацію, необхідну для прогнозу впливу або його оцінки. Різні зацікавлені сторони представлені численними неурядовими (суспільними) організаціями, що відображають інтереси різних груп громадян.

Зацікавленою стороною є і просто широка громадськість, наприклад місцеве населення на території реалізації здійснення проекту. Ці учасники процесу в більшості випадків не мають визначених певних повноважень, контрольних або розпорядчих функцій. В той же час взаємодія з ними розглядається як невід'ємна частина процесу ЕО, покликана забезпечити ефективність процесу, зниження його конфліктності, а також дотримання прав громадян. Організація взаємодії з цими сторонами викликає велику складність як для регламентації, так і для здійснення, оскільки коло цих учасників потенційно необмежене і заздалегідь визначити його неможливо, так само як неможливо визначити всі деталі такої взаємодії [46].

Ключовим етапом у проведенні ОВНС є громадські слухання, які являють собою спеціальну форму зустрічей усіх зацікавлених сторін – замовника, розробника рішень щодо об'єкта, органів державної влади та управління, місцевого населення та громадськості – з приводу запланованої діяльності.

5.2. Функції виконавців процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище

Необхідно згадати професійних виконавців, які можуть залучатися різними учасниками процесу ЕО для вирішення різних завдань. Так, ініціатор діяльності може використовувати послуги сторонніх організацій для розробки проектної документації або виконавців – для підготовки ОВНС. Державні організації можуть запрошувати консультантів для оцінки якості документації по ЕО, а громадськість може залучати експертів для незалежної оцінки тих або інших аспектів запланованої діяльності. Виконавці не є самостійними учасниками процесу і виконують завдання, поставлені учасником, що запросив їх, який і несе відповідальність за результати їх роботи. Проте від їх кваліфікації істотно залежить якість процесу ЕО, і їх діяльність часто є предметом «зовнішнього» регулювання, яке здійснюється, наприклад, шляхом державного ліцензування компаній, що мають право на виконання робіт з підготовки ОВНС.

Замовник запланованої діяльності. Ключовою фігурою серед виконавців ОВНС є замовник, який за дорученням ініціатора забезпечує всю підготовку до реалізації запланованої діяльності. Якщо замовника немає, то говорити про ОВНС – безглуздо.

Основними функціями, здійснюваними замовником у рамках ОВНС, є організація та фінансування відповідних робіт, включаючи:

- підготовку документів у рамках ОВНС та своєчасне подання їх для узгодження до відповідних органів влади;
- організацію проведення необхідних досліджень;
- подання для громадського обговорення рішень щодо об'єкта;
- організацію врахування думки громадськості та місцевого населення, результатів громадських слухань в остаточному варіанті господарського проекту;

- подання обґрунтовуючої документації щодо об'єкта, у тому числі матеріали, виконані в процесі ОВНС, на державну екологічну експертизу;
- затвердження проекту господарської діяльності за наявності позитивного висновку державної екологічної експертизи;
- організацію внутрішнього контролю за виконанням заходів та заходів, що забезпечують дотримання екологічних вимог і умов при реалізації господарського проекту або здійсненні господарської діяльності;
- здійснення заходів щодо виявлення та врахування думки населення району, в якому запланована діяльність з приводу змін навколишнього середовища, що виникають у результаті реалізації господарського проекту або здійснення господарської діяльності.

При підготовці ОВНС можливо виконання замовником і інших функцій, що забезпечують урахування у підготовлюваних і прийнятих рішеннях про об'єкт.

Основні функції розробника рішень щодо об'єкта:

- готує заяву та інші документи ОВНС, які подаються на розгляд до органів влади;
- розробляє принципи рішення щодо об'єкта, визначає загальні характеристики і передбачувані дії на навколишнє середовище, формує та аналізує розумні альтернативні рішення і варіанти досягнення мети ініціатора;
- аналізує зібрану вихідну інформацію про запропоноване місце розміщення майбутнього об'єкта, оцінює загальний кумулятивний вплив запланованої діяльності з урахуванням діючих і запланованих господарських та інших об'єктів у районі розміщення; аналізує можливість транскордонного впливу;
- визначає необхідні напрями досліджень, пов'язаних зі спорудженням майбутнього об'єкта для заповнення прогалин у вихідній інформації або підтвердження попередніх оцінок, а також готує проект Переліку екологічних умов для вироблення рішень щодо об'єкта при проектуванні (на стадії ТЕО / проект будівництва);

- коригує інженерні, технічні та інші рішення щодо об'єкта з метою забезпечення гарантії дотримання узгоджених екологічних вимог і запобігання виявлених у процесі ОВНС екологічних і пов'язаних з ними соціальних, економічних та інших наслідків;
- готує проект Переліку екологічних умов для реалізації запланованої діяльності, а також пропозиції щодо компенсації збитків населенню у разі несприятливого впливу майбутнього об'єкта на навколишнє середовище;
- коригує за результатами державної екологічної експертизи рішення про об'єкт і відповідну обґрунтовуючу документацію;
- готує пропозиції щодо організації моніторингу змін навколишнього середовища при реалізації господарського проекту.

У рамках ОВНС можливе виконання розробником інших функцій, які забезпечують врахування екологічних норм та вимог у підготовлюваних рішеннях щодо об'єкта.

Підрядник робіт з ОВНС. Ключову роль у своєчасності та повноті врахування екологічних вимог та норм у рішеннях про об'єкт відіграє підрядник робіт з ОВНС. Цю позицію може займати як організація, що спеціалізується на проведенні ОВНС, так і розробник документації, – достатньо лише володіти технологією ОВНС [46].

Підрядник робіт з ОВНС за дорученням замовника забезпечує:

- ведення процесу ОВНС відповідно до встановлених норм і правил;
- координацію дій процесу ОВНС та погодження інтересів виконавців і учасників у здійсненні діяльності ініціатора;
- оформлення документів, які готуються в процесі ОВНС.

Таким чином, дія учасників і виконавців ОВНС полягає в тому, щоб вони, розглядаючи будь-який об'єкт, готували господарське рішення з позицій можливих екологічних наслідків його реалізації на даній території, знаходили компроміс із приводу здійснення господарського проекту.

Контрольні запитання та завдання

- 1. Назвіть учасників процесу оцінки впливу на навколишнє середовище.*
- 2. Опишіть роль зацікавлених сторін у процесі екологічної оцінки.*
- 3. Назвіть функції виконавців процесу оцінки впливу на навколишнє природне середовище.*

Т Е М А 6

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОВЕДЕННІ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

6.1. Загальні принципи участі громадськості у проведенні ОВНС

Участь громадськості відкриває можливості для прийняття більш вдалих і стійких рішень, тобто таких, що відповідають потребам більшості, мають більш тривалий термін дії.

Вдалі рішення приводять до поліпшення якості життя кожної людини. При розгляді питання з залученням громадськості в найширшому масштабі з'являється можливість забезпечити одночасне поліпшення і соціальних, і економічних, і екологічних умов.

Чим більшу кількість людей втягнуто в процес, тим ширший пропонований ними досвід. При цьому виявляється більше число точок зору, а також такі відомості про місцеві умови, що не всім відомі. Якщо при ухваленні рішення враховується більш широкий спектр особистого досвіду і думок, то таке рішення з більшою імовірністю буде «правильним», оскільки в цьому випадку було враховано більше аспектів і оцінене більше число факторів ризику [11].

Надання громадськості можливості брати участь у процесі прийняття рішень відкриває ряд переваг. До переваг для органів державної влади можуть бути віднесені наступні:

- стають зрозумілими загальні потреби громадськості;
- громадськість знайомиться з планами розвитку і з проблемами процесу прийняття рішень;
- громадськість одержує знання про те, як здійснювати планування і впровадження планів, а також контроль за проектами;
- громадськість здобуває навички і відповідальність у розв'язуванні проблем;
- поліпшуються вміння представників громадськості, які беруть участь у політичному житті місцевого співтовариства;
- підвищується ступінь задоволеності рішеннями, прийнятими державними органами, і ступінь довіри до них;
- відповідальність за прийняті рішення поділяють влада і громадськість.

Участь громадськості не є гарантією того, що прийнятим рішенням будуть задоволені абсолютно всі, оскільки в різних груп людей різні пріоритети й інтереси. Однак залучення громадськості до процесу прийняття рішень на ранніх його етапах, а також забезпечення таких умов, коли різні думки людей будуть почуті і враховані, сприяють досягненню консенсусу. Це означає, що певні інтереси краще врахувати на початкових етапах процесу планування, коли вносити зміни легше, ніж на завершальних стадіях процесу, коли навіть незначні зміни можуть вилитися у відчутні витрати фінансів і часу.

Крім того, при залученні в такі процеси громадськість підпадає під вплив цілого ряду факторів, що може відбитися на остаточному рішенні. І навіть якщо люди не погоджуються з прийнятим рішенням, імовірність того, що вони зрозуміють причини його прийняття, набагато більша.

Принципи участі громадськості. Незалежно від точки зору (влада або громадськість), основні принципи участі громадськості залишаються незмінними. При розробці процедури участі громадськості необхідно враховувати наступне:

- громадськість залучається на початковій стадії, коли є можливість вплинути на прийняте рішення;
- установлюються доцільні терміни для участі;
- забезпечується ефективне інформування громадськості про можливості її участі;
- громадськості надається базова інформація;
- вся інформація, використовувана в процесі прийняття рішень, доступна для ознайомлення;
- забезпечується можливість подачі пропозицій і зауважень;
- забезпечується зворотний зв'язок: «коментарі – пропозиції – рішення»;
- у вироблених державними органами рішеннях належним чином враховуються зауваження, висловлені громадськістю;
- громадськості надається інформація про остаточне рішення.

Інформація, з якою потрібно ознайомити громадськість. Існує принаймні три категорії інформації, з якою необхідно ознайомити всіх осіб, що звернуться за нею:

- 1) повідомлення про процес;
- 2) інформація, за якою люди можуть звернутися під час процедури;
- 3) інформація, що має бути доступна для вивчення протягом усього процесу.

Спосіб подачі повідомлення залежить від території, предмета і масштабів рішення, місцевих традицій та інших моментів.

У випадку виконання ОВНС деякими з можливих шляхів доведення інформації до найширших кіл громадськості можуть бути:

- оголошення в місцевій газеті, але не лише відомчій;
- збори місцевих жителів (спрацьовує тільки тоді, коли збори місцевих жителів проводяться регулярно і тільки в маленьких населених пунктах);
- оголошення в місцях масового відвідування.

Громадські слухання дозволяють істотно доповнити нормативний підхід, оскільки, по-перше, для багатьох впливів не існує нормативів, по-друге, для частини впливів характерна дуже велика тимчасова і територіальна мінливість (наприклад, зміна складу ґрунтів, рослинного покриву і т.д.) і, по-третє, що найголовніше, виникнення більшості наслідків будь-якої діяльності принципово неможливо передбачити на основі нормативного підходу.

Протестуючи проти будівництва того чи іншого об'єкта, громадськість фіксує своє неприйняття тих наслідків, до яких можуть призвести його будівництво та експлуатація. Основою такого протесту є стурбованість громадськості станом навколишнього середовища та умовами життєдіяльності. У той же час неналежна оцінка ініціатором цього чинника загрожує прямими і непрямими економічними втратами [11].

Громадськість і місцеве населення представляють ту позицію в суспільстві, яка може виявити реальні наслідки здійснення запланованої діяльності в умовах конкретної території. Але для того, щоб вони виконали цю найважливішу функцію, громадськість і місцеве населення повинні мати можливість:

- 1) знайомитися з проектом і з оцінками передбачуваних впливів майбутнього об'єкта на навколишнє середовище і можливих наслідків його реалізації, висновками спеціалізованих організацій, вимагати надання додаткової інформації; брати участь у проведенні громадських слухань;
- 2) сприяти органам влади, замовнику в проведенні громадських слухань;
- 3) представляти замовнику свої думки, побажання і мати гарантії, що вони будуть розглянуті, оцінені і враховані в тій чи іншій формі;
- 4) створювати тимчасові громадські об'єднання з метою більш повного й організованого формування громадської думки з даного господарського проекту;

- 5) знайомитися з остаточним рішенням, прийнятим органом державної влади або місцевого самоврядування за проектом.

Відповідно до пункту «л» статті 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція) і розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.01.2002 № 34-р «Про заходи щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу в 2002 році» та з метою забезпечення прав громадськості щодо участі у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля наказом Міністерства екології та природних ресурсів України № 168 від 18.12.2003 р. затверджено Положення «Про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля» [37].

Основними принципами участі громадськості в прийнятті рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, є:

- прозорість та демократизм;
- доступ громадськості до інформації для прийняття відповідних рішень;
- урахування громадської думки при прийнятті остаточного рішення;
- сприяння участі громадськості у прийнятті рішень.

Види рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, до яких залучається громадськість, подані на рис. 6.1.

До форм участі громадськості в прийнятті рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, належать (рис. 6.2).

Поширеною формою виявлення громадської думки для прийняття рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля, є громадське обговорення.

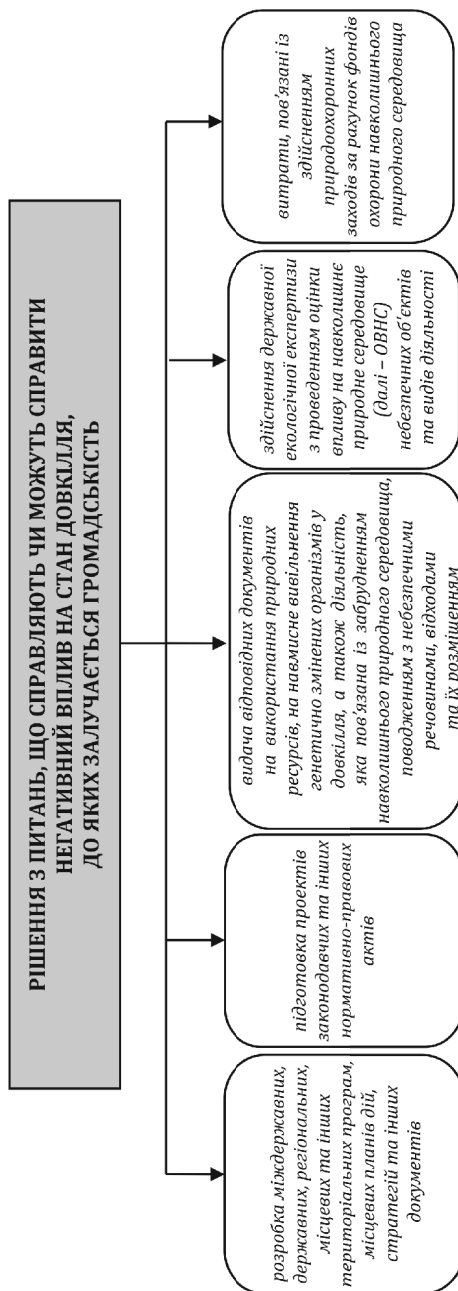

Рис. 6.1. Види рішень щодо впливу на стан довкілля, до яких залучається громадськість

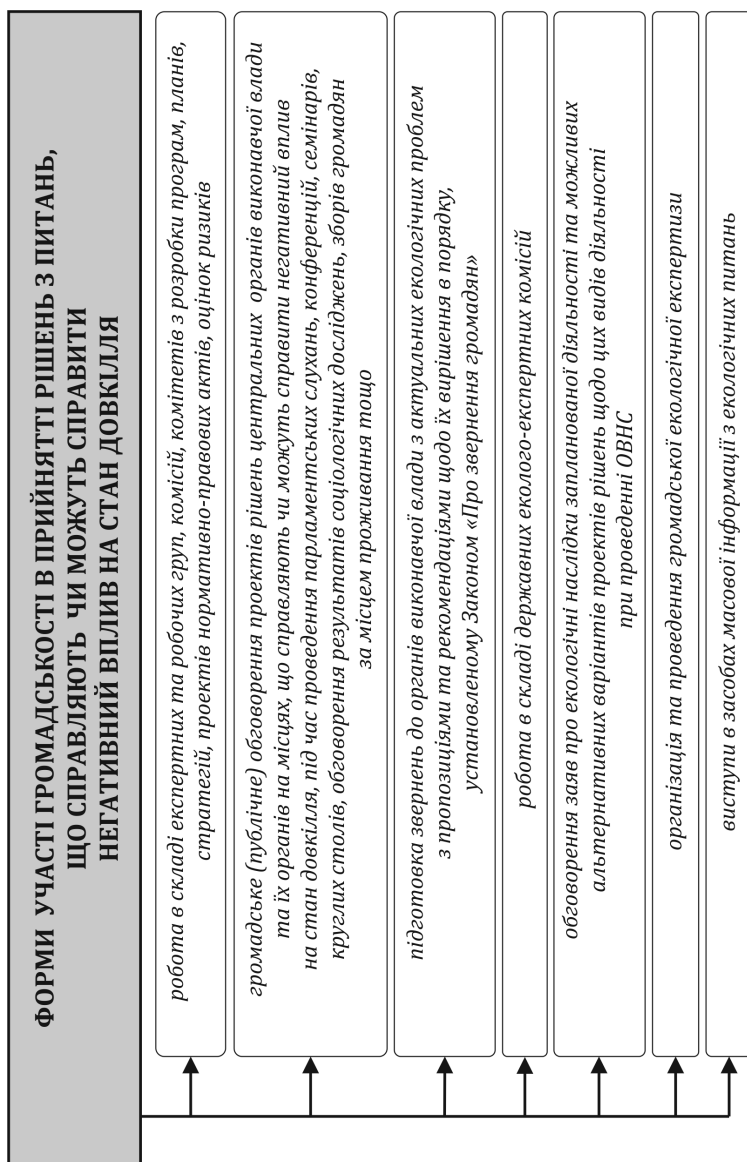

Рис. 6.2. Форми участі громадськості в прийнятті рішень щодо впливу на стан довкілля

Громадське обговорення (публічне слухання або відкриті засідання) – це процедура виявлення громадської думки з метою її урахування при прийнятті органами виконавчої влади рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля (навмисне вивільнення генетично змінених організмів; розміщення, проектування, будівництво або реконструкція об'єктів; розробка проектів нормативно-правових актів тощо).

Суб'єктами громадського обговорення є органи державної влади; підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, суб'єкти підприємницької діяльності, які планують або здійснюють господарську діяльність; засоби масової інформації; зацікавлена громадськість.

6.2. Порядок проведення громадського обговорення

Замовник проекту рішення повідомляє особу, яка приймає рішення, та розміщує в засобах масової інформації заяву про екологічні наслідки запланованої діяльності, зміст якої визначається ст. 35 Закону України «Про екологічну експертизу».

Особа, яка приймає рішення, визначає тривалість громадського обговорення в залежності від виду запланованого рішення [37]. Тривалість громадського обговорення не може перевищувати:

- **3-х місяців** – для міждержавних, державних, регіональних програм, планів, стратегій, концепцій, проектів нормативно-правових актів; здійснення діяльності, яка справляє чи може справити негативний вплив на стан довкілля, або рішень щодо витрат, пов'язаних із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища;
- **2-х місяців** – для місцевих програм, планів дій, стратегій; прийняття рішень щодо витрат, пов'язаних із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- **1-го місяця** – для видачі відповідних документів на використання природних ресурсів, на навмисне вивільнення генетично змінених організмів у довкілля, а також рішень щодо діяльності, яка справляє чи може справити негативний вплив на стан довкілля.

З власної ініціативи або на прохання громадськості особа, яка приймає рішення, може продовжити тривалість громадського обговорення, якщо будь-які дані, інформація чи докази, що надійшли протягом громадського обговорення, призвели до виникнення принципово нових обставин, на термін, необхідний для врахування цих обставин, але не більше 1 місяця.

На пропозицію громадськості або замовника проекту рішення особа, яка приймає рішення, обирає форму громадського обговорення.

З метою врахування інтересів суб'єктів громадського обговорення за рішенням особи, яка приймає рішення, при необхідності створюються представницькі консультативні або дорадчі органи, до складу яких на добровільних засадах можуть входити представники громадськості, замовника проекту рішення та особи, яка приймає рішення [37].

Особа, яка приймає рішення, призначає дату та місце проведення громадського обговорення і повідомляє про це суб'єктів громадського обговорення не пізніше ніж за 30 днів до моменту його проведення через засоби масової інформації (радіо, телебачення, пресу, систему Інтернет, спеціальні видання), шляхом розсилки таких відомостей зацікавлений громадськості звичайною чи електронною поштою, розміщення оголошень у громадських місцях та інформаційних центрах, інформування через представницькі консультативні та дорадчі органи.

У повідомленні про проведення громадського обговорення міститься інформація про:

- передбачувану процедуру, місце, дату та час його проведення;
- короткий зміст проекту концепції, стратегії, програми, місцевого плану дій, нормативно-правового акта або

заяви замовника проекту рішення щодо намірів розміщення, будівництва, реконструкції об'єкта чи здійснення іншої діяльності, яка справляє чи може справити негативний вплив на стан довкілля;

- особу, яка приймає рішення; адреси, за якими можна ознайомитися з додатковою інформацією та надіслати інформаційні запити, пропозиції, зауваження і рекомендації щодо запланованого розгляду питання;
- строки подання інформаційних запитів, зауважень та пропозицій;
- можливість участі громадськості.

Громадське обговорення розпочинається з доповіді замовника проекту рішення. У доповіді повинні бути висвітлені такі питання:

- зміст проекту рішення щодо запланованої діяльності (або нормативно-правового акта);
- можливий негативний вплив на стан довкілля (або необхідність розгляду проекту нормативно-правового акта);
- заходи для запобігання та/або зменшення такого впливу;
- короткий зміст проекту рішення (або проекту нормативно-правового акта);
- зміст зауважень та пропозицій громадськості, які надійшли до початку громадського обговорення;
- інші відомості щодо проекту рішення.

Під час проведення громадського обговорення громадськості надається можливість вільно висловлювати в усній та письмовій формі свої думки, зауваження, пропозиції, рекомендації щодо винесених на розгляд питань.

Матеріали громадського обговорення фіксуються із застосуванням стенографічних або аудіовізуальних методів. Представники замовника проекту рішення зобов'язані забезпечити відповіді на запитання громадськості в усній формі під час громадського обговорення або в письмовій формі після їх закінчення.

Хід та результати громадського обговорення оформлюються протоколом, який підписується головою і секретарем, обраними на час проведення громадського обговорення його учасниками. Результати повинні бути максимально враховані при підготовці проекту рішення.

Особа, яка приймає рішення, після визначення відповідного рішення щодо розглянутого питання інформує про нього громадськість через засоби масової інформації у строк, який не повинен перевищувати 30 календарних днів.

На письмовий запит громадськості їй можуть надаватися для ознайомлення стенограми, аудіо-, відеозаписи, повний текст прийнятого рішення з його обґрунтуванням та інші матеріали, що мають відношення до громадського обговорення.

Матеріали громадського обговорення зберігаються в архівах.

При розгляді проектів нормативно-правових актів у сфері використання природних ресурсів чи охорони довкілля їх текст повинен бути опублікований в засобах масової інформації не пізніше ніж за 30 днів до початку громадського обговорення.

Громадськості надається можливість надсилати свої зауваження та пропозиції до представницьких консультативних і дорадчих органів у строки, оголошені в пресі. Пропозиції та зауваження громадськості щодо проектів нормативно-правових актів повинні бути розглянуті та враховані в межах чинного законодавства [37].

Рішення, прийняте з порушенням норм Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, може бути оскаржене зацікавленими особами у передбаченому законом порядку.

Контрольні запитання та завдання

1. *Назвіть загальні принципи участі громадськості у проведеної оцінки впливу на природне середовище.*

2. *З якою інформацією потрібно ознайомити громадськість при проведенні ОВНС?*
3. *Які існують форми участі громадськості в прийнятті рішень щодо впливу на стан довкілля?*
4. *Назвіть порядок проведення громадського обговорення.*

Т Е М А 7

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ПОНЯТТЯ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Практика проведення ОВНС в Україні свідчить, що процедура екологічної оцінки поки що не супроводжує всі стадії інвестиційного проекту, починаючи від його проектного задуму до реалізації, як це встановлено у світовій практиці. Як правило, ОВНС в Україні – це окремий розділ до проектної документації. Тобто оцінка впливів розпочинається тоді, коли рішення щодо впровадження певної господарської діяльності вже фактично ухвалене і земельна ділянка під будівництво – відведена. ОВНС не передує прийняттю рішення, не є його складовою, а здійснюється, здебільшого, постфактум. При цьому потенціал ОВНС значно втрачає у своїй економічній значимості, зберігаючи свою екологічну сутність [1].

7.1. Мета та завдання оцінки впливу на навколишнє природне середовище

Оцінка впливу запланованої господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище – це процес, який сприяє прийняттю екологічно орієнтованого управлінського рішення про реалізацію запланованої господарської та іншої діяльності за допомогою визначення можливих несприятливих впливів, оцінки екологічних наслідків, обліку громадської думки, розробки заходів по зменшенню і запобіганню впливів.

Як зазначалось вище, поняття оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) введено в практику проектування і державної екологічної експертизи у 1989 р. Вона є обов'язковим елементом усіх стадій розробки проектних матеріалів на здійснення господарської та іншої діяльності, яка може негативно впливати на стан природних ресурсів, здоров'я й умови життя населення.

Недостатньо зробити будь-який науковий прогноз можливих змін навколишнього середовища в результаті реалізації того чи іншого господарського рішення. Важливо, щоб висновки такого прогнозу увійшли до змісту рішення до моменту його прийняття і здійснення та забезпечували його екологічну безпеку для суспільства. Прийняття таких рішень може забезпечити процес **оцінки впливу на навколишнє середовище**.

Метою ОВНС є екологічне обґрунтування доцільності проектованої діяльності і способів її реалізації, визначення шляхів і способів нормалізації стану навколишнього середовища і забезпечення вимог екологічної безпеки [14].

Оцінка впливу на навколишнє природне середовище вирішує ряд завдань (рис. 7.1).

При розробці матеріалів ОВНС необхідно керуватися вимогами чинного законодавства (додаток 4), чинними державними будівельними, санітарними та протипожежними нормами, а також місцевими екологічними умовами й обмеженнями.

Зміст матеріалів ОВНС залежить від етапів вирішення питання про способи і характер здійснення такої діяльності (рис. 7.2).

Для кожного етапу рекомендується різний за повнотою і глибиною зміст матеріалів ОВНС, які підлягають екологічно-експертному аналізу й оцінці.

Виконання ОВНС та підготовка її матеріалів, а також виконання окремих розділів на засадах субпідряду доручається організаціям, які мають відповідну ліцензію. Вартість робіт з ОВНС проводиться у зведеному кошторисі окремим рядком [14].

Завдання оцінки впливу на навколишнє середовище

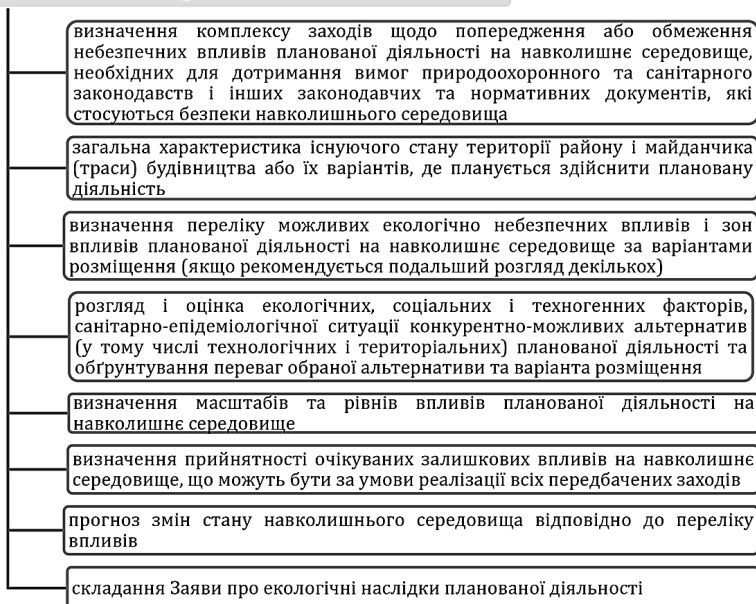

Рис. 7.1. Основні завдання ОВНС

Рис. 7.2. Етапи проведення оцінки впливу на навколишнє природне середовище

7.2. Порядок підготовки матеріалів оцінки впливу планованої діяльності

Порядок виконання та підготовки матеріалів ОВНС повинен відповідати загальній технологічній схемі інвестиційного процесу будівництва (табл. 7.1):

- замовник визначає виконавця ОВНС;
- замовник і виконавець ОВНС складають, погоджують і публікують Заяву про наміри за формою, наведеною у додатку 5, із зазначенням переліку очікуваних впливів планованої діяльності; проводять збір і систематизацію наявних матеріалів про стан навколишнього середовища, середовища життєдіяльності населення і господарської діяльності відповідно до переліку впливів; складають завдання на розробку матеріалів ОВНС за формою, наведеною у додатку 6, з обґрунтуванням обсягів робіт залежно від небезпеки для навколишнього середовища планованої діяльності, її альтернативи (у тому числі відмови від зазначеної діяльності), варіантів розміщення і стану навколишнього середовища;
- виконавець ОВНС виконує роботи відповідно до завдання на розроблення матеріалів ОВНС та 1.7-1.12 ДБН А.2.2-1-2003 і за результатами цих робіт готує разом із замовником Заяву про екологічні наслідки діяльності;
- при виконанні ОВНС для видів діяльності й об'єктів, наведених у додатку 1, замовник або, за його дорученням, виконавець ОВНС через органи місцевої влади інформує населення про плановану діяльність, визначає місце і порядок проведення громадських слухань, відкритих засідань, збирає звернення громадян, здійснює розгляд та врахування зауважень і пропозицій;
- замовник чи, за його дорученням, генпроектувальник подають матеріали ОВНС у складі проектної документації на узгодження і комплексну державну експертизу відповідно до чинного законодавства.

Для видів діяльності й об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, наведених у додатку 1, розробка

Т а б л и ц я 7.1

Виконання ОВНС у схемі інвестиційного процесу будівництва

Етап	Зміст етапу проектування і будівництва	Зміст етапу ОВНС
ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТОРОМ РІШЕННЯ ПРО БУДІВНИЦТВО		
ПЕРЕДІНВЕСТИЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ		
1	Підготовка вихідних даних щодо об'єкта, наміченого до будівництва; визначення виробничої програми, інвестиційних намірів, потреб у сировині, енергоресурсах і кадрах тощо; передпроектні розроблення.	Складання Заяви про наміри (додаток Г). Попередня оцінка впливу об'єкта проектування на навколишнє середовище.
2	Розроблення варіантів розміщення об'єкта з урахуванням стану навколишнього середовища й інженерної підготовки території.	Складання короткої ОВНС до матеріалів вибору і відведення земельної ділянки майданчика (траси) будівництва.
3	Складання і узгодження завдання на розроблення ТЕО інвестицій, ЕП.	Складання завдання на розроблення матеріалів ОВНС (додаток Д) у складі завдання на розроблення ТЕО інвестицій, ЕП.
4	Розроблення ТЕО інвестицій, ЕП в обсязі, встановленому нормативними документами.	Розроблення матеріалів ОВНС у складі ТЕО інвестицій, ЕП і проведення громадських слухань для об'єктів, наведених у додатку Е. Складання Заяви про екологічні наслідки діяльності.
5	Узгодження і затвердження ТЕО інвестицій, ЕП.	Комплексна державна експертиза й узгодження матеріалів ОВНС у складі ТЕО інвестицій або ЕП. Передача Заяви про екологічні наслідки діяльності в місцеві органи влади.
ПРОЕКТУВАННЯ		
6	Складання і узгодження завдання на розробку проекту (робочого проекту).	Підготовка завдання на розроблення матеріалів ОВНС у складі завдання на розробку проекту (робочого проекту) з урахуванням змін проектних рішень проти прийнятих у ТЕО інвестицій, ЕП або змін у містобудівній ситуації.

З а к і н ч е н н я т а б л . 7 . 1

Етап	Зміст етапу проектування і будівництва	Зміст етапу ОВНС
7	Розробка проекту (робочого проекту).	Виконання ОВНС у повному обсязі, якщо вона не проводилася на попередніх етапах, або уточнення ОВНС відповідно до складу проекту (робочого проекту).
8	Узгодження і затвердження проекту (робочого проекту).	Комплексна державна експертиза та узгодження матеріалів ОВНС відповідно до вимог чинного законодавства.
9	Розробка робочої документації.	Уточнення матеріалів ОВНС при змінах технології виробництва і проекту виконання будівельно-монтажних робіт тощо, представлення їх на узгодження та державну експертизу.
Б У Д І В Н И Ц Т В О		
10	Будівництво об'єкта.	Отримання дозволу на будівництво. Реалізація заходів згідно з матеріалами ОВНС.
Е К С П Л У А Т А Ц І Я		
11	Освоєння проектної потужності (післяпроектний аналіз).	Оцінка ефективності природоохоронних і захисних заходів згідно з матеріалами ОВНС, уточнення матеріалів ОВНС та проведення післяпроектного аналізу за необхідності.

матеріалів ОВНС виконується в повному обсязі (відповідно до розділу 2 ДБН).

Для інших видів діяльності та об'єктів, не наведених у додатку 1, матеріали ОВНС розробляються у скороченому обсязі, який визначається замовником і генпроектувальником у кожному конкретному випадку при складанні Заяви про наміри, за узгодженням з місцевими органами Мінекоресурсів та Державної санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України.

На основі висновків остаточного звіту ОВНС замовник і виконавець ОВНС складають текст Заяви про екологічні наслідки планованої діяльності і забезпечують її розповсюдження через засоби масової інформації.

Остаточний звіт ОВНС, з урахуванням громадських інтересів, у складі проектної документації подається замовником або генпроектувальником на узгодження і проходження державних експертиз.

Врахування громадських інтересів здійснюється відповідно до Закону України «Про планування і забудову територій» та законодавчих документів, наведених у додатку 4.

При цьому замовник планованої діяльності забезпечує:

- інформування в установленому порядку населення про проведення обговорення планованої діяльності;
- громадське обговорення проекту (широта обговорення повинна визначитися масштабами очікуваних впливів);
- надання проектних матеріалів представникам громадськості відповідно до Заяви про наміри (додаток 5).

Матеріали врахування громадських інтересів повинні містити:

- відомості про опублікування в засобах масової інформації, Заяви про наміри і проведення громадських обговорень;
- письмові та інші документи звернень громадян;
- перелік матеріалів, представлених з боку замовника і виконавця ОВНС на розгляд місцевого населення та громадських організацій, перелік питань і зауважень громадян, обґрунтовані відповіді;
- узагальнені рішення про врахувану частину громадських пропозицій та обґрунтування, що стосуються неврахованої їх частини;
- рішення громадської експертизи (якщо вона проводилась).

Коригування матеріалів ОВНС за результатами громадського обговорення здійснюється за рішенням замовника і

генпроектувальника. Мотиви неврахування тих чи інших рішень, за необхідності, передаються заінтересованій громадськості.

За наявності впливів планованої діяльності на території сусідніх держав ОВНС її виконують з урахуванням вимог Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікованої Україною 19 березня 1999 року.

При складанні акта вибору і проекту відведення земельної ділянки для розміщення об'єкта проектування, а також у випадках зменшення нормативної санітарно-захисної зони матеріали ОВНС подаються в обсязі, достатньому для обґрунтування висновків при погодженні місця розташування об'єкта органами державного нагляду, а також визначення обмежень під час використання ділянки.

Матеріали ОВНС розробляються на підставі інженерно-екологічних, санітарно-гігієнічних, інженерно-технічних вишукувань і досліджень на базі сучасних методик і технічних засобів [14].

Вихідними даними для виконання ОВНС є всі наявні фондові дані, що характеризують стан навколишнього середовища на досліджуваній території, дані моніторингу, результати інженерно-технічних і інших вишукувань минулих років, картографічні матеріали та інша інформація.

Звітні матеріали з ОВНС повинні за своїм складом і змістом бути достатніми для того, щоб характеризувати:

- дотримання вимог нормативно-правових документів органів державної влади (Укази Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України та місцевих органів виконавчої влади);
- дотримання положень чинних природоохоронного, санітарного і містобудівного законодавств;
- відповідність вимогам чинних нормативних документів (ДБН, ВБН, РБН, національних стандартів) у частині регламентації ними питань, пов'язаних з природоохоронними проблемами, використанням природних ресурсів,

а також проблемами забезпечення безпечних умов життєдіяльності людини та експлуатаційної надійності техногенних об'єктів;

- неперевищення впливів на навколишнє середовище щодо показників, нормованих і лімітованих на момент проектування об'єкта (ГДК, ліміти та ін.);
- виникнення у навколишньому середовищі небезпечних ендегенних і екзогенних геологічних процесів та інших явищ (забруднення, заростання водоймищ тощо);
- дотримання екологічних, санітарно-епідеміологічних, інженерно-технічних і місцевих функціонально-планувальних обмежень;
- ефективність запропонованих ресурсозберігаючих, захисних, відновлювальних, компенсаційних і охоронних заходів [14].

Контрольні запитання та завдання

1. Назвіть основні завдання оцінки впливу на навколишнє природне середовище.
2. Назвіть етапи проведення оцінки впливу на навколишнє природне середовище.
3. Який існує порядок підготовки матеріалів оцінки впливу планованої діяльності?
4. Які дані повинні містити матеріали врахування громадських інтересів?

Т Е М А 8

СТРУКТУРА І СКЛАД МАТЕРІАЛІВ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Матеріали ОВНС складаються з дев'яти підрозділів (рис. 8.1):

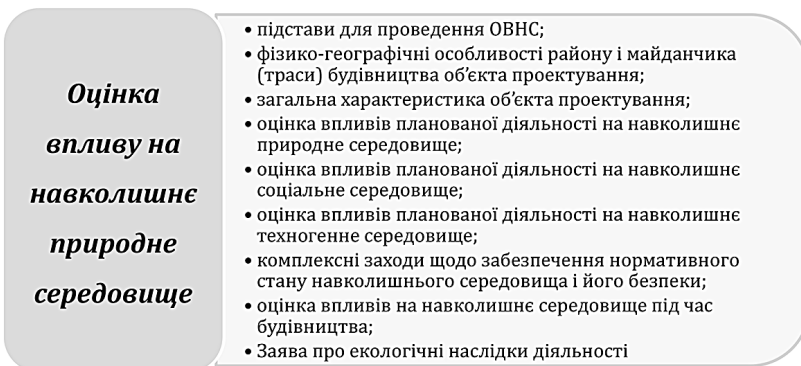

Рис. 8.1. Структура і склад розділу ОВНС

До складу матеріалів підрозділу «Підстави для проведення ОВНС» включають:

- відомості про документи, що є підставою для розробки матеріалів ОВНС у складі інвестиційної програми чи проекту будівництва;
- перелік джерел потенційного впливу планованої діяльності на навколишнє середовище з урахуванням її альтернативних варіантів;
- стислу характеристику видів впливів планованої діяльності на навколишнє середовище та їх перелік, визначений у «Заяві про наміри» або на інших етапах виконання ОВНС;

- перелік екологічних, санітарно-епідеміологічних, протипожежних і містобудівних обмежень;
- дані щодо ставлення громадськості та інших зацікавлених сторін до планованої діяльності і пов'язаних з нею проблем, що вимагають вирішення;
- перелік використаних нормативно-методичних документів;
- опис методів прогнозування динаміки показників навколишнього середовища і обґрунтування розрахункових періодів прогнозу;
- дані про структурні підрозділи виконавця та перелік субпідрядних організацій і фахівців, котрі виконували ОВНС (якщо не наводилися у вступі);
- перелік та стислий аналіз попередніх погоджень і експертиз, включаючи і громадську експертизу (якщо вона проводилась);
- перелік джерел інформації, використаних при розробці матеріалів ОВНС.

Підрозділ **«Фізико-географічні особливості району і майданчика (траси) розміщення об'єкта проектування»** має містити стислий опис фізико-географічних умов, рельєфу місцевості, дані про наявність об'єктів природно-заповідного фонду, узагальнену характеристику флори і фауни в обсязі, необхідному для екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних оцінок на регіональному і місцевому рівнях, характеристику розподілу всіх негативних факторів у зоні впливів планованої діяльності, а також відповідні картографічні матеріали, ситуаційні схеми та ін.

До складу матеріалів підрозділу **«Загальна характеристика об'єкта проектування»** включаються:

- загальна характеристика планованої діяльності та її альтернативи;
- відповідність планованої діяльності містобудівній документації;
- наявність позитивних екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних аспектів реалізації планованої діяльності.

Стисла характеристика планованої діяльності містить:

- розгляд варіантів розміщення планованої діяльності (у тому числі альтернативи відмови від діяльності), а також варіантів технологічних процесів, якщо вони передбачаються завданням на проектування;
- дані про розміри будівельних майданчиків, площі зайнятих земельних угідь;
- коротку характеристику виробництва, класи його небезпеки і продукції, що виробляється;
- дані про сировинні, земельні, водні, енергетичні та інші використовувані ресурси;
- опис технологічного процесу планованої діяльності з зазначенням усіх чинників впливу на навколишнє середовище і технічних рішень, спрямованих на усунення чи зменшення шкідливих викидів, скидів, витоків, випромінювань у навколишнє середовище, у порівнянні з найкращими вітчизняними і закордонними аналогами;
- опис інженерних мереж і комунікацій, схем збору, очищення і видалення шкідливих речовин;
- проектні дані про розрахункові обсяги усіх видів газо-подібних, рідких, твердих відходів виробництва і твердих побутових відходів, а також проектні рішення щодо екологічної та санітарної безпеки утилізації чи деструкції як на об'єкті, що проектується, так і при передачі їх на інші підприємства для подальшого використання та обробки;
- оцінку можливості виникнення та розвитку аварійних ситуацій;
- перелік і характеристику потенційних джерел впливу на навколишнє середовище;
- перелік потенційних об'єктів впливів і можливі межі зони впливу на періоди будівництва та експлуатації об'єкта планованої діяльності.

Джерела впливів на навколишнє середовище вказуються на генплані та ситуаційних схемах.

При підготовці підрозділу «**Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє природне середовище**» виділяються такі його компоненти (рис. 8.2):

Рис. 8.2. Компоненти оцінки впливу на навколишнє природне середовище

Розглядаються тільки ті компоненти та об'єкти навколишнього природного середовища, на які впливає планована діяльність, а також ті, сучасний стан яких не відповідає нормативному. Серед чинників впливу на навколишнє середовище слід розглядати просторові, енергетичні, хімічні, фізичні та ін.

Додатково розглядаються впливи, пов'язані з надзвичайними ситуаціями, такими як природно-осередкові захворювання, геохімічні аномалії, стихійні нещастя, аварії та ін.

Для кожної компоненти навколишнього природного середовища, що розглядається, наводиться:

- обґрунтування необхідності оцінки його характеристик;
- перелік впливів (включаючи опосередковані), які ранжуються за масштабом і значенням наслідків, та їх характеристика, що містить також якісні та кількісні параметри, ступінь небезпеки;
- обґрунтування меж зон впливів планованої діяльності, дані щодо розмірів санітарно-захисних зон та розривів;
- характеристика ретроспективного, сучасного і прогнозного станів навколишнього середовища та їх оцінка за

фоновими та нормативними показниками з урахуванням можливих аварійних ситуацій;

- обґрунтування заходів щодо попередження та обмеження негативних впливів, оцінка їх ефективності та характеристика залишкових впливів;
- аналіз обмежень будівництва об'єктів планованої діяльності за умовами навколишнього природного середовища;
- обсяг необхідної інженерної підготовки території.

Результати аналізу й оцінки змін стану компонентів природного середовища відображаються на картографічному матеріалі, ситуаційній схемі і генплані та у відповідних табличних матеріалах. Ці дані також є вихідними даними для подальших оцінок можливих змін стану техногенного середовища та життєдіяльності населення.

Клімат і мікроклімат. До складу матеріалів підрозділу включаються:

- стисла характеристика кліматичної зони розміщення планованої діяльності;
- основні кількісні характеристики поточних і багаторічних кліматичних даних;
- оцінка очікуваних змін мікроклімату у випадках активних і масштабних впливів планованої діяльності (значне виділення інертних газів, теплоти, вологи та ін.);
- оцінка впливу кліматичних умов, несприятливих для розсіювання забруднюючих речовин в атмосферному повітрі;
- можливості виникнення мікрокліматичних умов, що сприяють розповсюдженню шкідливих видів фауни і флори;
- особливості кліматичних умов, сприятливих для зростання інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище.

За необхідності передбачаються заходи з запобігання негативним впливам планованої діяльності на клімат і мікроклімат, а також пов'язаних з ними несприятливих змін у навколишньому середовищі.

Повітряне середовище. Підлягають аналізу впливи пріоритетних та специфічних забруднюючих речовин, що містяться у викидах об'єктів планованої діяльності з урахуванням фонових концентрацій у межах зон впливу цих об'єктів.

До складу матеріалів підрозділу включаються:

- характеристика джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу, схема їх розміщення, розрахунки маси викидів з посиланням на використані методики;
- результати розрахунків приземних концентрацій з посиланням на використані програмні засоби;
- дані фонового забруднення атмосфери в районі розміщення проектного об'єкта (дані натурних спостережень на стаціонарних постах, підфакельних досліджень, розрахункові тощо);
- оцінка рівня забруднення атмосферного повітря, що створюватиметься проєктованим об'єктом, а також з урахуванням фонового рівня забруднення за гігієнічними нормативами (гранично допустимими концентраціями – ГДК, групами сумації, комплексними показниками та критеріями безпеки);
- прогнози, на розрахунковий період, фонові концентрації домішок без урахування впливу планованої діяльності та прогнози на розрахунковий період рівні забруднення атмосферного повітря з урахуванням прогнозного фону та впливу планованої діяльності;
- оцінка забруднення атмосферного повітря при несприятливих метеорологічних умовах (НМУ) і відповідні метео-екологічні обмеження величин максимальних разових викидів;
- оцінка забруднення при можливих аварійних ситуаціях;
- обґрунтування рівнів допустимих викидів і заходів щодо запобігання або зменшення утворення і виділення речовин, що забруднюють атмосферне повітря;
- пропозиції щодо визначення розміру санітарно-захисної зони на підставі розрахунків забруднення атмосфери від об'єкта планованої діяльності;

- організація моніторингу стану атмосферного повітря, методи і засоби контролю.

Підлягають аналізу характеристики шуму від об'єкта планованої діяльності:

- дані натурних вимірів існуючого фонового рівня шуму (якщо вони мали місце);
- розрахункові рівні шуму від об'єкта планованої діяльності;
- обґрунтування заходів щодо зменшення шуму джерел;
- обґрунтування вимог до шумозахисних заходів.

Наводиться аналіз впливів теплових викидів, ультразвуку, електромагнітних та іонізуючих випромінювань і обґрунтовуються заходи щодо їхнього запобігання або зменшення.

Геологічне середовище. Наводиться загальна характеристика основних елементів геологічної, структурно-тектонічної будови, геоморфологічних особливостей та ландшафтів, аналіз існуючих і прогнозованих негативних ендегенних і екзогенних процесів та явищ природного і техногенного походження (тектонічних, сейсмічних, геодинамічних, зсувних, селевих, карстових, змін напруженого стану і властивостей масивів порід, деформації земної поверхні та ін.) з урахуванням впливів планованої діяльності.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання або зменшення розвитку небезпечних геологічних процесів і явищ.

Водне середовище. Підлягають аналізу порушення гідрологічних і гідрогеологічних параметрів водних об'єктів і територій у зонах впливів планованої діяльності, впливи на поверхневі та підземні води пріоритетних і специфічних забруднюючих речовин, що надходять у водне середовище при скидах стічних вод і фільтраційних витоках.

Результати аналізу повинні відображати розподіл оцінюваних показників по акваторії і території, у контрольних створах, враховувати впливи, що підсумовуються, обґрунтовувати санітарні попуски, допустимі скиди і фільтраційні витоки.

У матеріалах, що характеризують поверхневі води, стисло наводяться загальні відомості про водні об'єкти, основні

дані щодо їх водозбірних басейнів і господарського використання, наявність пунктів спостережень за їх станом. При оцінці впливів планованої діяльності на стан поверхневих вод і основних угруповань водних організмів розглядають:

- морфометричні, гідродинамічні і водно-балансові параметри;
- якість вод, включаючи фізичні, хімічні, санітарно-гігієнічні, токсикологічні, паразитологічні, радіоекологічні характеристики;
- біологічні характеристики, включаючи видовий склад, чисельність, біомасу і біопродуктивність основних гідробіонтів, біоперешкоди їх існування та ін.

Окремо викладаються матеріали щодо якості води в місцях водокористування, відпочинку, спорту тощо.

Оцінка впливів на морське середовище (включаючи лимани, гирла рік) об'єктів морегосподарського комплексу виконується з урахуванням режиму діяльності у прибережній зоні, можливого руйнування берегів, утворення наносів, а також забезпечення інженерного захисту прибережних територій, будівництва інженерних споруд та ін.

Матеріали, що характеризують підземні води, включають загальні відомості про басейн підземних вод, потужності зони активного водообміну, розвитку горизонтів підземних вод, дані про їх господарське використання, перелік і опис пунктів гідрогеологічних спостережень, результати яких використані у матеріалах ОВНС.

Оцінка впливів планованої діяльності на підземні води виконується для ґрунтових вод і водоносних горизонтів, що реально використовуються для питних, господарських, лікувальних та інших цілей. При оцінці впливів розглядають:

- морфометричні, гідродинамічні, фільтраційні і водно-балансові параметри;
- якість вод, включаючи фізичні, хімічні, санітарно-гігієнічні та інші характеристики згідно з чинним законодавством;
- умови природної захищеності.

Окремо викладаються матеріали щодо якості води в місцях живлення водоносних горизонтів та водозабору.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання або зменшення надходження у водне середовище забруднюючих речовин, порушення гідродинамічного режиму, виснаження поверхневих і підземних водних ресурсів, погіршення стану вод і деградації угруповань водних організмів. Розрахункові варіанти повинні охоплювати найменш сприятливі періоди і можливі аварійні ситуації.

ґрунти. Підлягають аналізу впливи планованої діяльності на ґрунти з урахуванням особливостей землекористування, наявності площ цінних сільськогосподарських угідь, хімічного, біологічного та радіоактивного забруднення, вібрації, виникнення небезпечних інженерно-геологічних процесів і явищ та інших чинників, які негативно впливають на стан ґрунтів.

При оцінці впливів планованої діяльності на стан ґрунтів враховують генетичні види ґрунтів, характеристики їхнього гумусового складу, механічні і водно-фізичні властивості, ландшафтно-геохімічні бар'єри (накопичення і міграція речовин), родючість, ступінь розвитку процесів деградації ґрунтів та ін.

Обґрунтовують заходи щодо запобігання або зменшення негативних впливів на ґрунти і зниження їхньої родючості, з рекультивації земель, які тимчасово вилучають із землекористування, відпрацьованих кар'єрів, інших порушених земель, а також з проведення робіт з поліпшення якості малопродуктивних земель.

Рослинний і тваринний світ, заповідні об'єкти. Наводиться коротка характеристика домінуючих екосистем, флори і фауни та ін.

Вихідні дані для характеристики стану та оцінки змін рослинного і тваринного світу формуються на основі фондових даних і матеріалів натурних досліджень.

Підлягають аналізу впливи на рослинний і тваринний світ тільки тих забруднюючих речовин, що надходять до навколишнього середовища в результаті планованої діяльності.

Оцінюється опосередкований вплив на флору і фауну техногенних змін клімату і мікроклімату, водного режиму, ґрунтового покриву, фізичних і біологічних факторів.

Оцінюються зміни складу рослинних угруповань і фауни, видової різноманітності, популяцій домінуючих, цінних і охоронюваних видів, їх фізіологічного стану і продуктивності, стійкості до хвороб.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання виснаженню і деградації рослинних угруповань і фауни.

Враховується наявність у зонах впливів планованої діяльності об'єктів природно-заповідного фонду і територій, перспективних для заповідання (зарезервованих з цією метою), наземних, водних і повітряних шляхів міграції тварин.

Обґрунтовуються заходи, необхідні для забезпечення дотримання режиму заповідних територій.

Подається дендроплан озеленення території, що включає відомість про озеленення та баланс знесених і компенсаційних насаджень за чинними містобудівними нормами.

У підрозділі **«Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє соціальне середовище»** наводиться коротка сучасна і прогнозна характеристики основних соціально-побутових умов проживання місцевого населення в зоні впливів планованої діяльності.

Характеристика населення включає інформацію про його статевовікову структуру, зайнятість, міграцію, чисельність, захворюваність і потреби. При цьому визначається:

- характер та розміщення прилеглої до об'єкта проектування житлової та громадської забудови;
- наявність об'єктів соціально-побутового, спортивно-оздоровчого, курортного та рекреаційного призначення тощо;
- інженерне облаштування забудови (водопостачання, каналізація, теплопостачання та інше).

Оцінюються позитивні і негативні впливи планованої діяльності на соціальні умови життєдіяльності та задоволення потреб місцевого населення, в тому числі його зайнятості.

Оцінюються впливи планованої діяльності на зони реакції та обґрунтовуються заходи щодо їх збереження і раціонального використання.

У випадках проектування особливо небезпечних промислових об'єктів, що можуть несприятливо впливати на навколишнє середовище (I та II класу небезпеки за санітарною класифікацією «Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів. ДСП № 173-96»), здійснюється оцінка прогнозного впливу проектного об'єкта на стан здоров'я населення, яке мешкає на прилеглий території.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання погіршенню умов життєдіяльності місцевого населення та його здоров'я при реалізації проекту будівництва об'єкта, у тому числі розглядаються компенсаційні заходи.

У підрозділі **«Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє техногенне середовище»** оцінюються впливи планованої діяльності на промислові, житлово-цивільні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії і культури (як об'єкти забудови), наземні і підземні споруди та інші елементи техногенного середовища, що знаходяться в зоні впливів планованої діяльності. Обґрунтовуються заходи щодо забезпечення їх експлуатаційної надійності і збереженості.

Визначаються об'єкти навколишнього техногенного середовища, що можуть негативно впливати на проектувану діяльність, види цих впливів, способи і засоби їх ліквідації.

Підрозділ **«Комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища та його безпеки»** містить результати узагальнення заходів щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища, а також дані щодо поводження з усіма відходами, що утворюються при здійсненні планованої діяльності.

Наводиться перелік і стисла характеристика проектних рішень (рис. 8.3).

Наводяться, за можливості, результати розрахунків визначення економічної ефективності здійснення природоохоронних заходів.

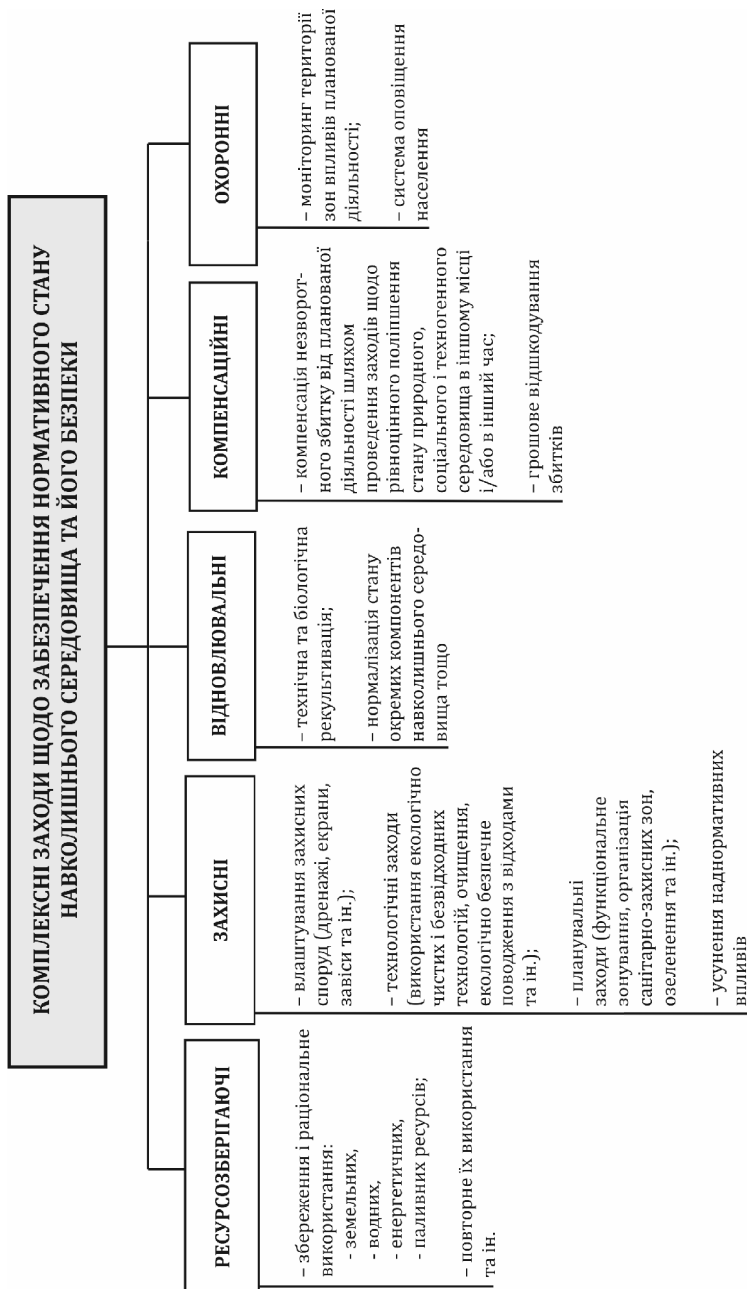

Рис. 8.3. Заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища

Оцінюються обмеження будівництва об'єктів планованої діяльності за умовами навколишнього природного, соціального, техногенного середовища та обсяг інженерної підготовки території, необхідний для дотримання умов безпеки навколишнього середовища.

До матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище відходів виробництва планованої діяльності відносяться:

- проектні дані про обсяги усіх видів газоподібних, рідких і твердих відходів виробництва та твердих побутових відходів;
- відомості про запроєктовані технологічні рішення щодо зменшення обсягів відходів, які утворюються;
- відомості про заходи щодо утилізації відходів безпосередньо на підприємстві;
- дані щодо поводження з відходами, які вивозяться за межі підприємства.

Виконується комплексна оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє середовище за умови реалізації комплексу заходів щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища, з урахуванням попередніх оцінок, наведених в інших підрозділах.

Визначається ступінь екологічного ризику планованої діяльності та впливу на умови життєдіяльності людини.

Оцінка ризику планованої діяльності щодо природного, соціального і техногенного середовищ включає (рис. 8.4).

Обґрунтовується оптимальність прийнятого комплексу проектних рішень виходячи із вимог екологічного та санітарного законодавства і забезпечення експлуатаційної надійності об'єктів навколишнього техногенного середовища.

Наводиться перелік і характеристика залишкових впливів і обґрунтовується їх допустимість при будівництві й експлуатації об'єктів проекрованої діяльності.

Якщо неможливо досягнути гігієнічних та екологічних нормативів якості навколишнього середовища на територіях з підвищеним рівнем його забруднення, то проектування об'єктів будівництва, що є джерелами додаткового забруднення, не дозволяється.

Рис. 8.4. Зміст оцінки екологічного ризику планованої діяльності

Оцінка впливів на навколишнє середовище при будівництві виконується в складі матеріалів розділу проекту організації будівництва (ПОБ) і включає заходи щодо:

- захисту повітряного середовища та боротьби з шумом і іншими негативними фізичними впливами;
- охорони поверхневих і підземних вод;
- охорони ґрунту;
- охорони рослинного і тваринного світу, заповідних об'єктів;
- охорони умов життєдіяльності людини;
- охорони пам'яток історії і культури;
- охорони оточуючих об'єктів техногенного середовища.

Виконується комплексний аналіз стану будівельного майданчика (траси) і встановлюються вимоги до:

- розміщення під'їзних доріг та стоянок автотранспорту;
- підйомно-транспортних механізмів, будівельного обладнання, електроприладів, інструментів тощо;

- інженерного облаштування побутових приміщень та складських об'єктів;
- вивозу або утилізації будівельних відходів та рекультивуації земель після завершення будівельної діяльності;
- вибору оптимальних технологічних рішень, що знижують негативний вплив будівництва на навколишнє середовище до нормативного рівня.

В матеріалах розділу ПОБ відображають оцінку впливу об'єкта будівництва на природні об'єкти, на середовище життєдіяльності людини й оточуючі будівлі та споруди, а також намічені санітарні заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності населення, що проживає в зоні будівництва.

Заява про екологічні наслідки діяльності є юридичним документом щодо суті цих наслідків і гарантій виконання природоохоронних заходів із забезпечення безпеки навколишнього середовища на весь період здійснення планованої діяльності, складається замовником і генпроектувальником або за їх дорученням виконавцем ОВНС і являє собою резюме матеріалів ОВНС, де повинні бути відображені:

- дані про плановану діяльність, мету і шляхи її здійснення;
- суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливості виникнення надзвичайних екологічних ситуацій;
- кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику та безпеки для життєдіяльності населення планованої діяльності, а також заходи, що гарантують здійснення діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів;
- перелік залишкових впливів;
- вжиті заходи щодо інформування громадськості про плановану діяльність, мету і шляхи її здійснення;
- зобов'язання замовника щодо здійснення проектних рішень відповідно до норм і правил охорони навколиш-

ного середовища і вимог екологічної безпеки на всіх етапах будівництва та експлуатації об'єкта планованої діяльності.

Заява про екологічні наслідки діяльності складається в стислій формі, містить тільки підсумкові результати ОВНС і необхідні коментарі.

Заява про екологічні наслідки діяльності підписується замовником і генеральним проектувальником, копії, у тому числі на магнітних носіях, подаються для подальшого контролю в місцеві органи влади.

Вимоги до ОВНС у схемі інвестиційного процесу будівництва. Основний обсяг робіт з ОВНС, як правило, виконується на стадії техніко-економічного обґрунтування інвестицій (ТЕО інвестицій) або ескізного проекту (ЕП) і уточнюється у випадку зміни прийнятих рішень у проекті (робочому проекті), зокрема, при зміні технологічного процесу, потужності підприємства (об'єкта), а також виділенні нових пускових комплексів та ін. Відсутність змін у проекті (робочому проекті) у порівнянні з ТЕО інвестицій або ЕП засвідчується підписом замовника і головного інженера проекту.

На стадії «проект (робочий проект)» підготовка матеріалів ОВНС у повному обсязі виконується тільки у тих випадках, коли ці матеріали не готувалися на попередніх стадіях.

Після вводу об'єкта проектування в експлуатацію та досягнення проектної потужності виконується, за необхідності, оцінка ефективності прийнятого комплексу охоронних і захисних заходів та коригування матеріалів ОВНС. У подальшому післяпроектний аналіз виконується з ініціативи адміністрації об'єкта експлуатації або органів державного нагляду [14].

Контрольні запитання та завдання

1. *З яких підрозділів складаються матеріали оцінки впливу на навколишнє природне середовище?*
2. *Які проводять заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища?*
3. *Що включає в себе оцінка ризику планованої діяльності щодо природного, соціального і техногенного середовищ?*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко Я. О. Оцінка впливів техногенно небезпечних об'єктів на навколишнє середовище: науково-теоретичні основи, практична реалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук : спец. 21.06.01 «Екологічна безпека» / Я. О. Адаменко. — Івано-Франківськ, 2006. — 39 с.
2. Андрейцев В. І. Екологія і закон: еколого-правова відповідальність / В. І. Андрейцев. — К. : Тов-во «Знання», 1991. — 48 с.
3. Андрейцев В. І. Екологічне право. Загальна частина / В. І. Андрейцев. — К. : Вентурі, 1996. — 207 с.
4. Андрейцев В. І. Екологічне право. Особлива частина / В. І. Андрейцев. — К. : Істина, 2001. — 413 с.
5. Андрейцев В. И. Правовое обеспечение экологической экспертизы проектов / В. И. Андрейцев. — К. : Будівельник, 1990. — 168 с.
6. Андрейцев В. І. Екологічна експертиза: право і практика / В. І. Андрейцев, М. А. Пустовойт, С. В. Каліновський. — К. : Урожай, 1992. — 208 с.
7. Баб'як О. С. Екологічне право України / О. С. Баб'як, П. Д. Біленчук, Ю. О. Чирва. — К. : Атіка, 2000. — 320 с.
8. Баглей О. В. Екологічна експертиза : навч. посібник / О. В. Баглей, В. В. Сорохан ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці : Рута, 2007. — 128 с.

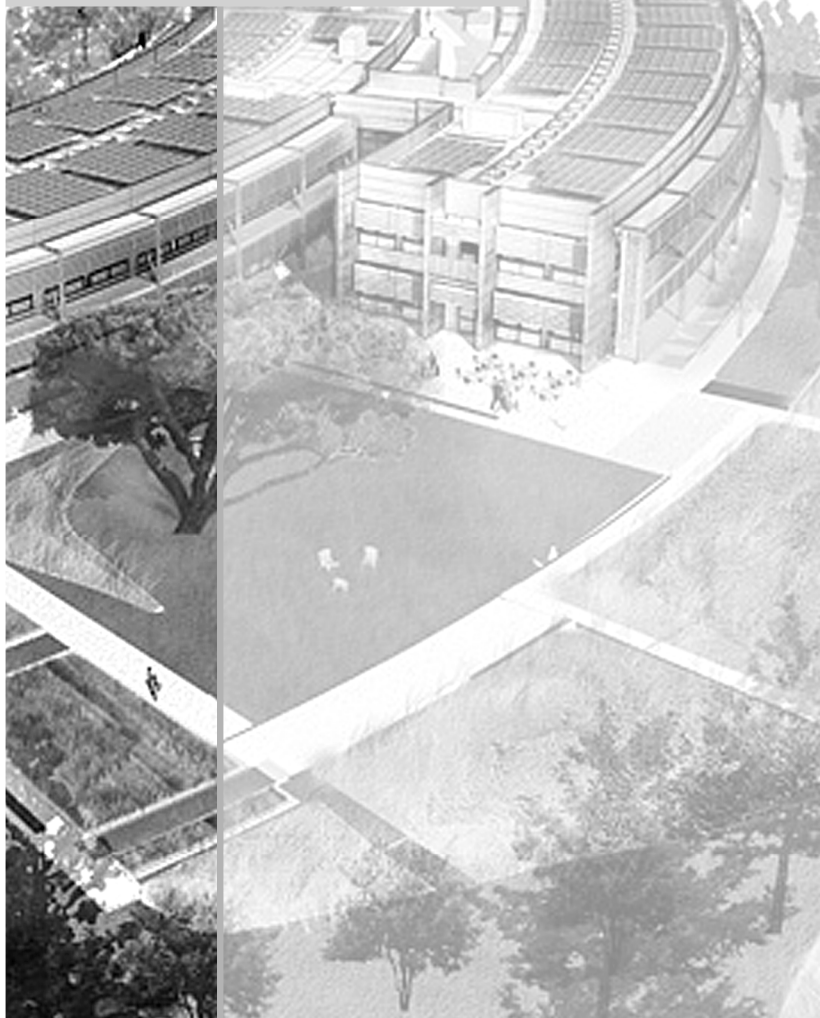
9. Бердніков Є. С. Екологічне законодавство України : збірник нормативних актів та судової практики / Є. С. Бердніков, О. О. Погрібний, Л. О. Бондар. — Одеса : Одіссей, 2002. — 928 с.
10. Верба В. А. Проектний аналіз : підручник / В. А. Верба, О. А. Загородніх. — К. : КНЕУ, 2000. — 322 с.
11. Виконання положень Орхуської конвенції в Україні : посібник для державних службовців. — К., 2004. — 130 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.rec.org/REC/Programs/PublicParticipation/PublicAwareness/pdf/NUG_Ukraine_Off-Ukr.
12. Вторжение в природную среду. Оценка воздействия (основные положения и методы) / под ред. А. Ю. Ретеюма. — М. : Прогресс, 1983. — 191 с.
13. Галаневич А. Экологическая экспертиза: участие общественности в принятии решений / А. Галаневич. — Липецк, 2001. — 61 с.
14. ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування», затверджених наказом Держбуду України від 15 грудня 2003 р. № 214 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.budinfo.com.ua/dbn/8.htm>
15. ДБН А.2.2-3-2004 «Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва», затверджені наказом Держбуду України від 20 січня 2004 р. № 8 [Електронний ресурс] // ЛІГА ЗАКОН. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN9347.html. — Назва з екрана.
16. Директива Совета Европейского экономического сообщества 97/11/ЕС от 3 марта 1997 г. во изменение Директивы 85/337/ЕЭС по оценке воздействия некоторых частных проектов на окружающую среду // Управление окружающей средой : Информ. бюлл. — № 6. — 2-е изд., доп. — 1998. — С. 107—127.
17. Дмитренко І. А. Екологічне право України / І. А. Дмитренко. — 2-ге вид. — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 245 с.
18. Дорогунцов С. І. Екологія : підручник / [С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін.]. — К. : КНЕУ, 2005. — 371 с.
19. Дьяконов К. П. Экологическое проектирование и экспертиза : учебник для вузов / К. Н. Дьяконов, Л. В. Дончева. — М. : Аспект Пресс, 2005. — 384 с.
20. Екологія і закон: Екологічне законодавство України : у 2-х кн. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., акад. В. А. Андрейцев. — К. : Юрінком Інтер, 1997. — 704 с.

21. Екологічна експертиза: Теорія та практика : навч. посіб. / Віра Геннадіївна Смирнова (уклад.), Людмила Володимирівна Костенюк (уклад.) ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці : Рута, 2008. — 104 с. — Бібліогр. : с. 75—78.
22. Закон України «Про екологічну експертизу» // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 8. — 54 с.
23. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — 646 с.
24. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — 546 с.
25. Как провести общественную экологическую экспертизу : пособие для обществ. организаций / П. И. Ломакин (сост. и ред.). — Дніпропетровськ : Гамалія, 2003. — 35 с.
26. Калиновський С. В. Оцінка впливу і екологічна експертиза – сьогодні і завтра / С. В. Калиновський // Рідна природа. — 2000. — № 1. — С. 16—24.
27. Калиновський С. В. Комплексна державна експертиза / С. В. Калиновський // Рідна природа. — 2000. — № 2. — С. 48—49.
28. Конвенция об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте. — Нью-Йорк ; Женева : ЕЭК ООН, 1991 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesc.org/env/eia/documents/legaltexts/conventionextrussian.pdf>
29. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28.06.96 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
30. Колесников С. И. Экологическая экспертиза и оценка воздействия на окружающую среду : учебно-методическое пособие / С. И. Колесников. — Часть I : Экологическая экспертиза. — Ростов н/Д, 2001. — 52 с.
31. Кораблева А. И. Введение в экологическую экспертизу / А. И. Кораблева, Л. Г. Чесанов, Л. С. Савин. — Дніпропетровськ : Поліграфіст, 2000. — 144 с.
32. Коржнев М. М. Природно-ресурсні обмеження розвитку України / М. М. Коржнев // Стратегічна панорама. — 2005. — № 1. — С. 8—93.
33. Костицький В. В. Екологічне законодавство України / В. В. Костицький ; Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. — К. : Нічлава, 2007. — 112 с.
34. Лазор О. Я. Екологічна експертиза: теорія, методологія, практика / О. Я. Лазор ; Українська академія держ. управління при Пре-

- зидентові України ; Львівський регіональний ін-т держ. управління. — Л. : Ліга-Прес, 2002. — 364 с.
35. Лист Держбуду України від 24.01.2003 р. № 7/7-58 «Рекомендації щодо удосконалення порядку проведення комплексної державної експертизи проектів будівництва та взаємодії виконавців її складових частин» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.tiba.org.ua/files/OSS%20Toolkit_UKR.pdf
36. Малишко М. І. Основи екологічного права України / М. І. Малишко. — К. : МАУП, 1999. — 152 с.
37. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18 грудня 2003р. № 168 «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0155-04>
38. Петлін В. М. Ландшафтно-екологічна експертиза : навч. посібник / В. М. Петлін ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка 2005. — 236 с.
39. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 1996 р. № 644 «Про нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=644-96-%EF>
40. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 554 «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=554-95-%EF>
41. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 1995р. № 870 «Про Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=870-95-%EF>
42. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. № 1269 «Про порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх державної експертизи» // Офіційний вісник України. — 2007. — № 84. — Ст. 3106 ; 2008. — № 87. — Ст. 2919.
43. Скиба Ю. А. Екологічна експертиза : навч. посібник / Ю. А. Скиба ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2009. — 106 с.
44. Шапарь А. Г. Интегральная экспертная оценка влияния предприятий на окружающую среду региона / А. Г. Шапарь, Ю. В. Ради-

- вилов, П. И. Копач ; НАН Украины, Институт проблем природопользования и экологии. — Днепропетровск, 2006. — 41 с.
45. Экологическая экспертиза и экологическая инспекция : учеб. пособие для студ. экол. спец. вузов / А. Г. Шапарь (общ. ред.). — Днепропетровск : ООО «Днепррост», 2004. — 231 с.
 46. Экологическая оценка и экологическая экспертиза / [О. М. Черп, В. Н. Виниченко, М. В. Хотулёва и др.]. — М. : Эколайн, 2000. — 232 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ecoline.ru/mc/books/eiabook>
 47. Cherp O. *Evolution of SER and OVOS in the Soviet Union and Russia (1985–1996)* / O. Cherp, N. Lee. — Manchester : University of Manchester, 1997.
 48. Cherp A. *Environmental Assessment in Countries in Transition* / A. Cherp // PhD Thesis. Department of Planning and Landscape, Faculty of Arts, University of Manchester. — Manchester, 1999.
 49. Contreras L. C., 2000. *EIA in Chile* / L. C. Contreras // *Environmental Assessment in Developing and Transitional Countries* / N. Lee, C. George, Eds. — Wiley, Chichester, 2000. — P. 197–204.
 50. EBRD. *Manual on public participation for investors in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*. — London, 1995.
 51. Council Regulation. *Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)*. European Commission. — European Council, 1993.
 52. George C. *Testing for sustainable development through environmental assessment: criteria and case studies* / C. George (forthcoming) // *Environmental Impact Assessment Review*.
 53. Glasson J. *Introduction to Environmental Impact Assessment. Principles and procedures, process, practice and prospects* / J. Glasson, R. Therivel, A. Chadwick // UCL Press. — London, 1999.
 54. Goodland R. *The Evolution of Environmental Assessment in the World Bank: from «Approval» to Results* / R. Goodland, J. R. Mercier // *Environmental Department Papers*. — No. 67 : World Bank. — Washington DC, 1999.
 55. Lee N. *Environmental Assessment in the European Union: a Tenth Anniversary* / N. Lee // *Project Appraisal*. — 1995. — Volume 10. — № 2. — P. 77–90.
 56. Lee N. *Environmental Assessment in Developing and Transitional Countries* / N. Lee, C. George (Eds.). — Wiley, Chichester. — 2000.
 57. Taylor S. *Making Bureaucracies Think. The Environmental Impact Statement Strategy of Administrative Reform* / S. Taylor. — Standford : Standford University Press, 1984.

• ДОДАТКИ •

ДОДАТОК 1

ФОРМА ЗАЯВКИ НА ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

ЗАЯВКА НА ДЕРЖАВНУ ЕКОЛОГІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ

1. Найменування замовника, органу, що здійснює функції управління майном замовника, адреса, телефон.....

2. Найменування об'єкта державної екологічної експертизи (для підприємств, установ, організацій – адреса, телефон).....

3. Найменування органу, що затверджуватиме документацію.....

4. Інформація про розробника документації, що буде передана на державну екологічну експертизу (найменування організації, адреса, телефон або прізвище автора, його адреса, телефон).....

5. Перелік документації, що буде передана на державну екологічну експертизу.....

6. Вартість розробки документації чи проектно-кошторисна вартість розробки проекту, що будуть передані на державну екологічну експертизу.....

7. Інформація про розробника розділу оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища (найменування організації, підпорядкування, адреса, телефон).....

8. Перелік організацій, з якими погоджено документацію, або умови впровадження нових матеріалів і речовин.....

ДОДАТОК 2

ПЕРЕЛІК ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОБ'ЄКТІВ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ПІДВИЩЕНУ ЕКОЛОГІЧНУ НЕБЕЗПЕКУ

(Затверджено постановою Кабінету Міністрів
України від 27 липня 1995 р. № 554)

1. Атомна енергетика і атомна промисловість (у тому числі видобування і збагачення руди, виготовлення тепло-виділяючих елементів для атомних електростанцій, регенерація відпрацьованого ядерного палива, зберігання чи утилізація радіоактивних відходів).
2. Біохімічне, біотехнічне і фармацевтичне виробництво.
3. Збір, обробка, зберігання, поховання, знешкодження і утилізація всіх видів промислових і побутових відходів.
4. Видобування нафти, нафтохімія і нафтопереробка (включаючи всі види продуктопроводів). Автозаправні станції.
5. Добування і переробка природного газу, будівництво газосховищ.
6. Хімічна промисловість (включаючи виробництво засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив), текстильне виробництво (з фарбуванням тканин і обробкою їх іншими хімічними засобами).
7. Металургія (чорна і кольорова).
8. Вугільна, гірничовидобувна промисловість, видобування і переробка торфу, сапропелю.
9. Виробництво, зберігання, утилізація і знищення боєприпасів усіх видів, вибухових речовин і ракетного палива.
10. Виробництво електроенергії і тепла на базі органічного палива.
11. Промисловість будівельних матеріалів (виробництво цементу, асфальтобетону, азбесту, скла).
12. Целюлозно-паперова промисловість.
13. Деревообробна промисловість (хімічна переробка деревини, виробництво деревостружкових і деревоволокнистих плит та інше з використанням синтетичних смол, консервування деревини просочуванням).

14. Машинобудування і металообробка (з литтям із чавуну, сталі, кольорових металів та хімічною обробкою).
15. Будівництво гідроенергетичних та гідротехнічних споруд і меліоративних систем, включаючи хвостосховища та шламонакопичувачі.
16. Будівництво аеропортів, залізничних вузлів і вокзалів, автовокзалів, річкових і морських портів, залізничних і автомобільних магістралей, метрополітенів.
17. Тваринництво (тваринницькі комплекси продуктивністю більш як 5000 голів і птахофабрики).
18. Виробництво харчових продуктів (м'ясокомбінати, молокозаводи, цукрозаводи, спиртозаводи).
19. Обробка продуктів і переробка відходів тваринного походження (переробка шкіри, виготовлення клею і технічного желатину, утильзаводи).
20. Будівництво каналізаційних систем і очисних споруд.
21. Будівництво водозаборів поверхневих і підземних вод для централізованих систем водопостачання населених пунктів, водозабезпечення меліоративних систем, окремих промислових підприємств.
22. Інші окремі об'єкти, будівництво і експлуатація яких можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, які у кожному конкретному випадку визначаються Мінекобезпеки або його органами на місцях.

ДОДАТОК 3

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ВИСНОВКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

*Рекомендовані форми і зміст висновків експертної комісії
державної екологічної експертизи*

Форма № 1

Реквізити адресата

ВИСНОВОК № ____

**державної екологічної експертизи щодо документації
на нове будівництво – ТЕО (ТЕР), проект (робочий проект)**

(повна назва документації)

1. Державна екологічна експертиза (держекоекспертиза) організована і виконана _____

(назва виконавця – еколого-експертного підрозділу органу Мінприроди)

1.1. Відповідно до запиту Центральної служби Української державної будівельної експертизи Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (або її місцевих підрозділів) у рамках комплексної державної експертизи лист від _____ № _____.

1.2. У відокремленому порядку (за зверненням замовника, генпроектувальника) від _____ № _____.

2. Держекоекспертиза організована і проведена шляхом, визначеним:

2.1. Частиною 4 статті 37 Закону України «Про екологічну експертизу» – із залученням спеціалізованої організації для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій – наукової еколого-експертної оцінки (НЕЕО). Такою організацією визначено: _____.

(назва і реквізити організації)

2.2. Частиною 1 статті 37 Закону України «Про екологічну експертизу» – групою спеціалістів еколого-експертного підрозділу, вказаного у пункті 1.

3. Згідно із завданням еколого-експертного підрозділу Міністерства (лист від _____ № _____) вищевказаною організацією виконано експертний розгляд документації (матеріалів ОВНС) і за його результатами підготовлено НЕЕО зазначених матеріалів – реквізити супровідного листа виконавця до органу Мінприроди від _____ № _____.

4. Зазначена НЕЕО (звіт про НЕЕО) (не) розглянута і (не) схвалена Науково-технічною Радою (НТР) організації-виконавця (Протокол НТР від _____ № _____).

5. Вказана НЕЕО є невід'ємною складовою частиною даного висновку держекоекспертизи і поза його рамками не дійсна.

6. Розгляд документації засвідчив наступне:

6.1. Розміщення об'єкта експертизи в установленому порядку (не) погоджене територіальним органом Мінприроди (від _____ № _____).

6.2. Розташування об'єкта (не) відповідає програмно-планувальним документам соціально-економічного розвитку території: ____

(назва документа)

6.3. Створення об'єкта (не) передбачене програмно-планувальними документами перспективного розвитку галузі ____

(назва документа)

6.4. Необхідність будівництва об'єкта експертизи визначена рішенням Уряду (постанова, розпорядження тощо), інших органів виконавчої влади від _____ № _____, ____

(повна назва документа)

7. Замовником об'єкта є: _____
_____.

(повна назва організації)
8. Генеральним проектувальником об'єкта є: _____
_____.

(повна назва організації, підпорядкування)
9. Автором матеріалів ОВНС є: _____
_____.

(повна назва організації, підпорядкування)
10. «Заява про наміри» (не) погоджена органами місцевого самоврядування і (не) пройшла додаткове узгодження з територіальним органом Мінприроди від _____ № _____.

«Заява...» (не) опублікована у ЗМІ _____.

_____.
(назва, дата, №)

11. «Заява про екологічні наслідки діяльності» (не) відповідає положенням ДБН А.2.2-1-2003 _____.

_____.
(вказується суть невідповідності)

12. «Заява про екологічні наслідки діяльності» (не) оголошена у ЗМІ – публікація у газеті _____.

_____.
(назва видання)

від _____ № _____ (або – «ефірна довідка» _____).

_____.
(назва теле-, радіокомпанії)

від _____ № _____).

13. Характеристика ділянки розміщення об'єкта:

Матеріали вибору земельної ділянки для розміщення (розширення) об'єкта (не) погоджені територіальним органом Мінприроди від _____ № _____.

У випадках розширення діючого підприємства шляхом нового будівництва, додатково – документ(и) _____.

_____ ,
(назва, дата, №)

що підтверджує(-ють) право об'єкта на користування земельною ділянкою його існуючого розміщення: _____.

_____ .
(назва документа, дата, №)

Загальна площа земельної ділянки, необхідної для спорудження об'єкта проектування та розміщення його інфраструктури становить _____ га, з них для постійного користування _____ га, для тимчасового використання (на період будівництва) _____ га.

Земельна ділянка являє собою _____.

_____ .
(характеристика)

Рекультивация порушених земель (не) передбачена на площі _____ га до стану, придатного для сільськогосподарського виробництва (заліснення, рекреаційного використання тощо).

14. Вплив на земельні ресурси полягає у:

Виведенні із сільськогосподарського обороту _____ га земель.

Зайнятті _____ га земель під тимчасові і постійні відвали надлишків ґрунту та місця складування родючого шару.

Технологічному обводненні ґрунтів у результаті протічків (витоків) із комунікацій.

Інших факторах впливу (залежно від конкретної ситуації у кожному окремому випадку) _____.

15. Оцінка впливу на земельні ресурси – вплив характеризується як екологічно (не) допустимий _____.

16. Документацією (не) передбачені (не) достатні заходи з питань охорони земель _____.

17. Геологічні особливості ділянки розміщення об'єкта: _____.

17.1. Небезпечні геологічні процеси і явища – сейсмічність, зсуви, обвали, суфозія, ерозійні процеси тощо _____.

17.2. Очікуваний вплив на геологічне середовище з урахуванням захисних заходів полягає у _____.

_____ (суть впливу)

17.3. Вплив оцінюється як екологічно (не) допустимий _____.

18. Вплив на водні ресурси (використання води як ресурсу):

Потреба підприємства у чистій технічній воді ____ м³ на добу.

Потреба підприємства у чистій воді питної якості ____ м³ на добу.

Кількість одиниць, потужність водооборотних циклів ____ м³ на добу.

Витрати води на підживлення водооборотних циклів:

– чистої технічної ____ м³ на добу;

– чистої питної ____ м³ на добу.

Потреба у технічній воді для пожежогасіння і поливу території становить ____ м³ на добу.

Джерелом надходження чистої технічної води є _____.

Джерелом отримання чистої води питної якості є _____.

Забезпеченість технічного водопостачання підприємства поверненими водними ресурсами (води річок, озер тощо) _____.

Забезпеченість питного (господарсько-побутового) водопостачання об'єкта, який проектується, підземними водами високої якості (артезіанськими) _____.

Використання водних ресурсів за проектними рішеннями визнається екологічно (не) допустимим.

19. Можливе забруднення поверхневих і підземних вод:

19.1. Об'єми промислових стічних вод становлять ____ м³ на добу;
з них:

- передбачена очистка (передочистка) ____ м³ на добу;
- скидання без (перед) очистки стічних вод, які їй не потребують, ____ м³ на добу.

19.2. (Перед) очищені промислові стічні води відводяться для остаточної очистки на _____

_____ .
(наводяться ті дані і характеристики очисних споруд та інформація щодо скидання стічних вод, які доцільно фіксувати, з точки зору експертів)

19.3. Об'єми очищених стічних вод, які передбачено використовувати для підживлення оборотних циклів, забезпечення пожежога-сіння та поливу території об'єкта становитимуть, відповідно, ____ м³ на добу.

19.4. Об'єми господарсько-побутових стічних вод становитимуть ____ м³ на добу.

19.5. Господарсько-побутові стічні води передбачено відводити для нормативної очистки _____

_____ .
(наводяться дані щодо очисних споруд, які будуть задіяні:
стисла характеристика, відзначається, чи є резерв потужності)

19.6. Поверхневі стічні води (талі, дощові, поливо-миєчні) з території об'єкта (не) передбачено збирати окремими системами, (не) очищати на очисних спорудах _____

_____ .
(назва очисних споруд)

до показників _____

_____ .
(характеристики)

і (не) використовувати для підживлення оборотних циклів _____

_____ передбачається скидати їх у _____

_____ .
(назва водного об'єкта, у який передбачається скидання)

19.7. _____

_____ .
(додаткова інформація з питань водовідведення, яка необхідна для об'єктивної характеристики ситуації на підприємстві у цьому аспекті)

19.8. Підземні води (не) можуть бути забруднені у результаті протічок (витоків) з комунікацій (каналізаційних промислових, гос-

подарсько-побутових, поверхневих, стічних вод), з накопичувачів стічних вод (шламо-, хвостосховищ тощо) _____.

19.9. Попередження забруднення підземних вод забезпечуватиметься за рахунок _____.

(стислий перелік заходів)

20. Оцінка впливу можливих забруднень на водне середовище (поверхневі і підземні води) з урахуванням передбачених захисних заходів – вплив характеризується як екологічно (не) допустимий _____.

(за потреби надаються коментарі)

21. Вплив на атмосферне повітря

21.1. Стан фонового забруднення атмосферного повітря у районі розташування об'єкта _____.

(у долях ГДК по основних забруднюючих речовинах)

21.2. Обсяги викидів типових для запроектованого об'єкта забруднюючих речовин і загальний обсяг їх сумарного викиду (т/рік).

21.3. Розрахункові дані рівня забруднення атмосферного повітря, що створюватиметься запроектованим об'єктом з урахуванням існуючого фону рівня забруднення (по відношенню до показників ГДК забруднюючих речовин у повітрі житлової забудови) _____.

21.4. Основні показники запроектованих пило-, газоочисних споруд (назви установок, їх потужність, коефіцієнти корисної дії) _____.

21.5. Питомі показники викидів забруднюючих речовин (на одиницю продукції, характерні для галузі, при застосуванні найбільш досконалих сучасних технологій виробництва продукції у порівнянні з передбаченими проектом) _____.

22. Оцінка впливу на атмосферне повітря з урахуванням передбачених захисних заходів – вплив оцінюється як екологічно (не) допустимий _____.

23. Вплив на мікроклімат

23.1. Локальне підвищення температури повітря (не) буде мати місце на °C _____.

23.2. Локальне підвищення температури природних водних об'єктів (не) очікується °C _____.

23.3. Локальне підвищення вологості повітря (не) прогнозується (у межах – _____).

23.4. Сприяння місцевому туманоутворенню, зниженню сонячної інсоляції певної території (не) очікується _____.

23.5. Інші подібні впливи, які доцільно відзначати у кожному окремому випадку _____.

24. Оцінка впливу на мікроклімат – вплив передбачається екологічно (не) допустимим _____.

25. Вплив на флору

25.1. Розміщення і будівництво об'єктів проектування (не) потребує знесення _____ га лісу (деревних насаджень) і чагарників – орієнтовно _____ одиниць дерев (кущів) наступних видів: _____.

25.2. За рахунок раціонального планування території об'єкта і компактного розміщення його споруд, будівель, інженерних комунікацій тощо передбачено зберегти на майданчику об'єкта _____ одиниць дерев, які будуть включені до системи озеленення об'єкта.

25.3. На майданчику розміщення об'єкта проектування (не) виявлено червонокнижних та інших видів рослин, що підлягають охороні _____.

25.4. Викиди в атмосферне повітря (не) можуть (не) призвести до негативного впливу на рослинний світ, оскільки (не) очікується перевищення ГДК забруднюючих речовин у повітряному басейні у зоні впливу об'єкта.

25.5. Використання підземних вод для потреб об'єкта (не) призведе до зневоднення територій прилеглих до водозаборів, депресійні воронки (не) вплинуть на стан лісових насаджень і (не) призведуть до їх загибелі чи деградації.

25.6. Проект (не) передбачає благоустрій і озеленення території об'єкта і його санітарно-захисної зони, компенсаційна висадка дерев і чагарників та облаштування газонів (не) запланована у кількості _____ одиниць на площі _____ м_____.

25.7. Оцінка впливу на флору – вплив може бути визнаний екологічно (не) допустимим _____.

(коментарі – за потреби)

26. Вплив на фауну

26.1. Майданчик будівництва об'єкта та його санітарно-захисна зона (не) розташовані на території, що (не) відзначається наявністю ареалів розповсюдження мисливських, червонокнижних та інших

цінних видів тварин (зокрема, таких, як: _____).

26.2. Запроектований об'єкт (не) розміщений у зоні проходження сезонного коридору масового осінньо-весняного прольоту мігруючих птахів (таких, як: _____).

26.3. Спорудження і експлуатація об'єкта (не) пов'язані з можливим погіршенням умов існування цінних видів фауни (таких, як: _____).

26.4. Будівництво і функціонування об'єкта (не) призведуть до негативного впливу на рибні ресурси, оскільки забір води з _____

(назва водного об'єкта)

(не) буде здійснюватись із застосуванням рибозахисних пристроїв _____
(стисла характеристика пристроїв)

26.5. Фізичні фактори впливу (іонізуюче випромінювання, електромагнітні поля, звуковий тиск, вібрації) (не) будуть справляти суттєвого впливу на фауну, оскільки проектом передбачені заходи щодо їх мінімізації і нейтралізації, які полягають у наступному: _____

26.6. Оцінка впливу на фауну – вплив оцінюється як екологічно (не) допустимий _____.

27. Вплив на території та об'єкти природно-заповідного фонду України (ПЗФ)

27.1. Запроектований об'єкт, включаючи його інженерні комунікації, (не) розміщується у межах території та об'єктів ПЗФ _____

(назва, підпорядкування)

27.2. У зоні впливу об'єкта (1 км від межі санітарно-захисної зони) (не) розташовані території та об'єкти ПЗФ _____

(назва, підпорядкування)

27.3. Запроектований об'єкт (не) розміщується на території, перспективній для заповідання (офіційно зарезервованій для цієї мети).

27.4. Оцінка впливу на території та об'єкти ПЗФ – вплив є екологічно (не) допустимим _____.

28. Вплив на соціальне середовище

28.1. Спорудження та експлуатація запроектованого об'єкта потребуватимуть робочої сили у кількості _____ чоловік, що (не) може бути забезпечене за рахунок місцевих трудових ресурсів.

28.2. У _____ працівників буде можливість підвищити свою кваліфікацію.

28.3. (Не) передбачені відрахування до місцевого бюджету в сумі _____ гривень.

28.4. Запланована участь у вирішенні питань _____

28.5. Повинно бути забезпечене будівництво житла _____

28.6. Передбачається спорудження наступних об'єктів соціально-культурного та побутового призначення: _____

28.7. Громадські слухання по суті питання (не) проведені _____
_____. Протокол від _____ № _____ (не) додається.

Рішення по суті питання _____ (не) прийняте. Коментарі: _____

28.8. Оцінка впливу на соціальне середовище – вплив можна охарактеризувати як позитивний (негативний) і тому (не) допустимий.

29. Вплив на техногенне середовище

29.1. Будівництво та експлуатація об'єкта проектування (не) пов'язані з потребою у знесенні (повному чи частковому) існуючих підприємств, об'єктів промислового, соціально-культурного та побутового призначення _____

29.2. Створення запроектованого об'єкта (не) призведе до потреби у перекладці існуючих мереж інженерних комунікацій _____

29.3. Ведення запланованої діяльності (не) призведе до погіршення гідрогеологічного режиму, підтоплення фундаментів та підвалів існуючих будівель _____

29.4. Будівельні роботи (не) спровокують порушення цілісності і стійкості наявних споруд і об'єктів _____

29.5. Спорудження запроектованого об'єкта (не) призведе до негативного впливу на стан місцевих пам'яток історії, культури та архітектури _____

29.6. Оцінка впливу на техногенне середовище – вплив є (не) допустимим.

30. Очікуваний вплив на стан компонентів довкілля у процесі будівництва (за проектом організації будівництва) запроектованого об'єкта і передбачені заходи щодо їх мінімізації стосовно:

30.1. Ґрунтів і земельних ресурсів _____

30.2. Геологічного середовища _____

30.3. Поверхневих водних об'єктів, підземних вод _____

30.4. Атмосферного повітря _____

30.5. Мікроклімату _____

30.6. Рослинного і тваринного світів _____

30.7. Територій та об'єктів природно-заповідного фонду _____

30.8. Інтегральна оцінка впливу на довкілля у процесі будівництва об'єкта. Вплив може вважатися екологічно (не) допустимим _____

31. Виробничі та господарсько-побутові відходи і їх вплив на довкілля

31.1. Види, кількість, склад виробничих і побутових відходів (тонн/рік) від запроектованих виробництв _____

31.2. Запроектоване поводження з твердими відходами (не) передбачає їх:

– утилізацію безпосередньо на об'єкті проектування _____

(шляхи утилізації, вид відходів, кількісні показники)

– передачу для утилізації на інші підприємства _____

(шляхи утилізації, вид відходів, кількісні показники)

– знищення (деструкцію) шляхом _____

– екологічно безпечне захоронення на полігоні _____

(де і кому)

– тимчасове складування на території запроектованого об'єкта з наступним вивозом до (на) _____

31.3. Інтегральна оцінка впливу на довкілля відходів запроектованого об'єкта – вплив визнається екологічно (не) допустимим _____

32. Теоретично можливі (імовірні) аварійні ситуації на підприємстві та заходи, які пропонуються для їх ліквідації і мінімізації негативних наслідків _____

_____ (стислий виклад)

Оцінка їх достатності _____

33. Загальна підсумкова оцінка документації

33.1. Більшість очікуваних впливів на довкілля характеризуються як екологічно (не) допустимі.

33.2. Документація (в частині ОВНС) (не) підлягає доопрацюванню і коригуванню (за наступними питаннями):

а) _____;

б) _____;

в) _____.

33.3. Враховуючи вищевикладене, Мінприроди (не) вважає екологічно (не) допустимою реалізацію даної документації і відзначає (не) можливість прийняття рішення щодо її реалізації на практиці.

33.4. Документація (не) оцінюється позитивно і (не) погоджується _____.

34. Даний висновок затверджується

35. Висновок підготовлений

_____ (прізвища, ім'я, по батькові, займані посади, службові телефони)

Достовірність і правильність наведених даних, які характеризують вплив об'єкта на довкілля, підтверджую

Виконавець розділу ОВНС _____

_____ (директор підприємства, керівник)

М. П.

Додаток
до Форми №1 Висновку

**Критерії визначення екологічної недопустимості
очікуваних впливів на довкілля підприємств
та виробництв, що проектуються**

Вплив запроєктованого об'єкта на стан довкілля може вважатися екологічно недопустимим у випадках, коли:

Унаслідок виробничої діяльності підприємства і пов'язаних із цим викидів у атмосферне повітря показники ГДК забруднюючих речовин у повітрі за межами нормативної чи розрахункової санітарно-захисної зони перевищуватимуться у два і більше разів.

У результаті скидів стічних вод підприємства перевищуватимуться у два і більше разів показники ГДК забруднюючих речовин у воді поверхневих водойм рибогосподарського призначення чи водойм господарсько-побутового призначення.

У процесі експлуатації підприємства утворюватимуться виробничі відходи, питання екологічно безпечної утилізації, деструкції чи складування (захоронення) яких не вирішені конкретно проектом спорудження об'єкта.

Розміщення підприємства та його інфраструктури потребує зайняття більше 50 га орних земель чи інших цінних сільгоспугідь без рівноцінної компенсації.

Спорудження і експлуатація запроєктованого підприємства та його інженерної інфраструктури загрожуватимуть заповідному статусу об'єктів ПЗФ чи їх охоронних зон.

Створення і функціонування об'єкта проектування негативно вплинуть на стан рекреаційних територій, загрожуватимуть їх деградацією чи повною втратою.

Об'єкт проектування передбачено розмістити (повністю чи частково) у межах прибережної захисної смуги річки (водойми), моря, лиману тощо без дотримання вимог Водного кодексу щодо статусу таких смуг.

Будівництво підприємства вимагатиме знесення більше 50 одиниць цінних видів дерев десятирічного чи більшого віку (дуб, бук, граб, сосна, ялина та інші).

Забір підземних вод для потреб підприємства викличе розвиток депресійної воронки, розрахункові параметри якої загрожуватимуть усталеній природній життєдіяльності лісових насаджень, стану міс-

цевих об'єктів природно-заповідного фонду, водозабезпеченню місцевого населення.

Функціонування об'єкта проектування викликатиме локальне підвищення температури води поверхневої водойми у порівнянні з природним станом на 5 і більше °С.

Робота підприємства провокуватиме стійкий місцевий розвиток явищ туманоутворення (зростання у три і більше разів).

Експлуатація об'єкта пов'язана із постійним пригніченням розвитку рослинності і відлякуванням тварин унаслідок впливу фізичних факторів, що генеруються об'єктом проектування, – перевищення нормативних рівнів шуму, електромагнітних полів, іонізуючого випромінювання тощо – для житлової забудови у два і більше разів.

Унаслідок виробничої діяльності підприємства на межі нормативної чи розрахункової санітарно-захисної зони рівень шумового впливу перевищуватиме граничні показники, встановлені для районів житлової забудови.

Форма № 2

(орієнтовно-рекомендаційна)

Може трансформуватися у залежності від специфіки об'єкта проектування.

За потреби – окремі розділи виключаються, інші вводяться (на розсуд еколого-експертних підрозділів органів Мінприроди)

ВИСНОВОК № _____
ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО
(без нового будівництва виробничих площ)

1. Держекоекспертиза зазначеної документації організована і проведена згідно зі зверненням від _____ № _____, відповідно до Закону України «Про екологічну експертизу».

2. Розробником даної документації є _____

автор матеріалів ОВНС _____.

3. «Заява про наміри» підписана _____.

4. «Заява про наміри» погоджена _____ і опублікована в _____.

5. «Заява про екологічні наслідки діяльності» підписана _____.

6. «Заява про екологічні наслідки діяльності» оприлюднена в _____.

7. Наукова еколого-експертна оцінка (НЕЕО) стосовно документації підготовлена _____.

8. Зазначена НЕЕО є невід'ємною частиною даного висновку (матеріали НЕЕО на _____ стор. у додатку).

9. Аналіз матеріалів ОВНС і НЕЕО засвідчив наступне:

9.1. Вплив реалізації документації на ВОДНІ РЕСУРСИ полягає у:

9.1.1. Додатковому відборі для госпобутових та технічних потреб _____ м³ на добу води з _____.

9.1.2. Скиданні _____ м³ на добу стоків (_____ м³ на добу промислових; _____ м³ на добу госпобутових) у _____.

9.1.3. Скиданні _____ л/сек. поверхневих стічних вод у _____.

9.1.4. Вказується додаткова інформація у залежності від специфіки об'єкта проектування _____.

9.2. Вплив впровадження проекту на земельні ресурси проявляється у:

9.2.1. Можливого тимчасовому чи постійному зайнятті (за потреби у цьому) додаткових площ земель для прокладання усіх видів додаткових комунікацій та розміщення допоміжних об'єктів і споруд, необхідних для розвитку підприємства _____.

9.2.2. Певному зростанні забруднення ґрунтів прилеглої до підприємства території речовинами, пов'язаними із розширенням (реконструкцією) об'єкта проектування _____.

9.3. Вплив здійснення запроектованих рішень на стан **АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ** виявляється у:

9.3.1. Викидах у повітряний басейн, додатково до вже існуючих забруднень _____ тонн на рік шкідливих речовин (в тому числі: _____).

9.3.2. Можливого сприянні формуванню умов виникнення кислотних дощів (додатково до уже наявних іще _____ тонн на рік, CO₂ та ін.).

9.3.3. Додатковому вкладі у «парниковий ефект» (збільшення на _____ тонн/рік викидів парникових газів).

9.3.4. Посиленні змін мікрокліматичних характеристик на промплощадці об'єкта та у межах його СЗЗ _____.

9.4. Вплив розширення (реконструкції) об'єкта на місцеву флору і фауну може полягати у:

9.4.1. Збільшенні втрат звичної для рослин і тварин території їх існування (_____ га тимчасового відводу земель під прокладання додаткових інженерних комунікацій та спорудження допоміжних об'єктів).

9.4.2. Вимушеному знесенні деревної та чагарникової рослинності при спорудженні додаткових комунікацій на площі _____ га, що складе близько _____ одиниць дерев цінних порід (дуб, бук, граб, сосна тощо).

9.4.3. Зростанні відлякуючого ефекту в різних його проявах, який змушує тварин до міграції із нинішньої території _____.

9.5. Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду може проявлятися у:

9.5.1. Перетині території об'єкта ПЗФ, його охоронної зони (у разі її наявності), проходженні через території, перспективні для заповідання, додатковими комунікаціями розширюваного об'єкта _____.

9.5.2. Повітряному переносі забруднюючих атмосферу викидів до об'єктів ПЗФ (у разі несприятливої для них «рози вітрів») _____.

9.5.3. Негативних гідрогеологічних наслідках для територій ПЗФ, що можуть розвинути внаслідок збільшення масштабів використання підземних вод для потреб водопостачання розширюваного підприємства (збільшення площі депресійних воронки і попадання об'єктів ПЗФ до зон їх впливу), переосушення території через проведення гідромеліора-

тивних заходів; перезволення (підтоплення) території внаслідок реалізації проектних заходів з розширення підприємства _____.

9.6. Вплив на стан довкілля збільшення на підприємстві, при його розвитку, масштабів утворення усіх видів відходів та поводженні з ними _____.

9.7. Вплив на соціальне середовище полягає у:

9.7.1. Позитив _____.

9.7.2. Негатив _____.

9.7.3. Укладання «Соціальних угод» з місцевими органами виконавчої влади та органами самоврядування _____.

9.7.4. Проведення громадських слухань, обговорень, круглих столів, участь у засобах масової інформації _____.

9.7.5. «Резюме» громадської думки _____.

9.8. Вплив на техногенне середовище:

9.8.1. На об'єкти історико-культурного значення _____.

9.8.2. На існуючі промислові та інші об'єкти _____.

9.8.3. На функціонування усіх видів існуючих комунікацій _____.

9.9. Найсуттєвіші природоохоронні заходи, передбачені документацією _____.

10. Інтегральна оцінка впливу на довкілля реалізації проекту розширення (розвитку підприємства) _____.

11. Підсумковий еколого-експертний висновок стосовно розглянутого проекту _____.

Підпис уповноваженого керівника:

Візи виконавців

(із зазначенням службових телефонів)

ВИСНОВОК № _____
ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО

1. Об'єкт держекоекспертизи: _____.
 2. Генпроектувальник об'єкта: _____.
 3. Автор – розробник матеріалів ОВНС: _____.
 4. Рік і місце виготовлення документації: _____.
 5. Наявність і публікація у ЗМІ «Заяви про екологічні наслідки діяльності»: _____.
 6. Відповідність розміщення об'єкта місцевим обмеженням:
 - 6.1. Наявність об'єктів ПЗФ, їх охоронних зон і територій, перспективних для заповідання: _____.
 - 6.2. Заплави малих річок: _____.
 - 6.3. Прибережні захисні смуги річок та інших об'єктів водного фонду _____.
 - 6.4. Об'єкти історико-культурного значення, археологічні пам'ятки: _____.
 - 6.5. Території, зайняті ріллею, лісами першої групи: _____.
 - 6.6. Інше: _____.
 7. Очікуваний вплив об'єкта проектування на стан довкілля:
 - 7.1. Вплив на земельні ресурси, площа земель, вилучення яких необхідне для спорудження об'єкта проектування та його інфраструктури _____.
 - 7.2. Вплив на водні ресурси, об'єм водопостачання (технічного – , господарського – _____). Джерела водопостачання: _____.
 - Обсяги стічних вод (промислових – _____; господарських – _____; поверхневих – _____).
 - Передбачувана очистка стічних вод та їх відведення: _____.
 - 7.3. Вплив на повітряний басейн, об'єм валового викиду забруднюючих речовин (тонн на рік), в тому числі сірчаного ангідриду – _____; окислів азоту – _____, окису вуглецю – _____, пилу – _____.
- Дотримання ГДК на межі нормативної (розрахункової) санзони, у житловій забудові – _____.

7.4. Поводження з відходами, об'єм виробничих відходів, їх види, утилізація, складування, знешкодження, деструкція – _____.

Об'єм побутових відходів, їх видалення, переробка чи захоронення – _____.

7.5. Вплив на флору і фауну – _____.

7.6. Вплив на об'єкти ПЗФ – _____.

7.7. Вплив на соціальне середовище, позитивні фактори і аспекти _____.

Громадська думка і її врахування _____.

7.8. Вплив на техногенне середовище _____.

7.9. Специфічні техногенно-фізичні впливи (шум, ультра-, інфра-звук, вібрація, електромагнітне випромінювання, радіаційний вплив), їх нейтралізація _____.

8. Інтегральний (підсумковий) висновок держекспертизи – _____.

Візи виконавців:

Підпис уповноваженої
посадової особи

ДОДАТОК 4

**ЗАКони ТА КОДЕКСИ УКРАЇНИ,
МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ ТА УГОДИ,
ЯКІ РАТИФІКОВАНІ УКРАЇНОЮ, ЩОДО ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА**

<i>Закони України</i>	від	№
Про охорону навколишнього середовища	25.06.1991	1264
Про охорону атмосферного повітря	16.10.1992	2707
Про охорону земель	19.06.2003	0962
Про природно-заповідний фонд України	16.06.1992	2456
Про рослинний світ	09.04.1999	0591
Про тваринний світ	03.03.1993	3041
	13.12.2001	2894
Про екологічну експертизу	09.02.1995	0045
Про захист рослин	14.10.1998	0180
Про зону надзвичайної екологічної ситуації	13.07.2000	1908
Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки	21.09.2000	1989
<i>Кодекси України</i>	від	№
Господарський кодекс України	16.01.2003	436-IV
Земельний кодекс України	25.10.2001	2768-14
Водний кодекс України	06.06.1995	213/95
Повітряний кодекс України	04.05.1993	3167-12
Кодекс України про надра	27.07.1994	132/94
Лісовий кодекс України	21.01.1994	3852-12
<i>Міжнародні конвенції та угоди</i>	від	№
Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі	29.10.1996	436/96
Конвенція про біологічне різноманіття	29.11.1994	257/94
Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів	29.10.1996	437/96
Конвенція про приєднання озер	01.07.1999	801-14
Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату	29.10.1996	435/96
Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття	12.09.2002	152-IV

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Закони України	від	№
Основи законодавства України про охорону здоров'я	19.11.1992	2801
Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення	24.02.1994	4004
Про місцеве самоврядування в Україні	21.05.1997	280/97
Про об'єднання громадян	16.06.1992	2460-12
Про власність	07.02.1991	0697
Про підприємництво	07.02.1991	0698
Про звернення громадян	02.10.1996	393/96
Про інформацію	02.10.1992	2657
Про державну таємницю	21.01.1994	3855-12
Міжнародні конвенції та угоди	від	№
Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля	06.07.1999	832-12

ТЕХНОГЕННЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Закони України	від	№
Про основи містобудування	16.11.1992	2780
Про землеустрій	22.05.2003	0858
Про використання земель оборони	27.11.2003	1345
Про меліорацію земель	14.01.2000	1389
Про пестициди і агрохімікати	02.03.1995	0086
Про відходи	05.03.1998	0187
Про металобрухт	05.05.1999	0619-XIV
Про об'єкти підвищеної небезпеки	18.01.2001	2245
Про пожежну безпеку	17.12.1993	3745
Про захист населення і територій надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру	08.06.2000	1809-III
Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку	08.02.1995	0039
Про поводження з радіоактивними відходами	30.06.1995	0255
Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами	14.09.2000	1947
Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції	14.01.2000	1393
Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відходів	07.03.2002	3073

Міжнародні конвенції та угоди	від	№
Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення	16.10.1996	187
Угода про співробітництво в галузі вивчення, розвідки і використання мінерально-сировинних ресурсів	16.01.1998	38/98
Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті	19.03.1999	534-14
Конвенція про ядерну безпеку	17.12.1997	736/97
Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами	30.04.2000	1688-III

ДОДАТОК 5

ПОГОДЖЕНО*

М.П. _____
(орган місцевого самоврядування,
посада, ініціали, прізвище керівника, дата)

ЗАЯВА ПРО НАМІРИ

1. Інвестор (замовник) _____.
Поштова і електронна адреса _____
2. Місце розташування майданчиків (трас) будівництва
(варіанти) _____.
3. Характеристика діяльності (об'єкта) _____.

(орієнтовно за об'єктами-аналогами, належність до об'єктів, що становлять
підвищену екологічну небезпеку, наявність транскордонного впливу)
Технічні і технологічні дані _____

(види та обсяги продукції, що виробляється, термін експлуатації)
4. Соціально-економічна необхідність планованої діяльності

5. Потреба в ресурсах при будівництві і експлуатації:
земельних _____;

(площа земель, що вилучаються в тимчасове і постійне користування,
вид використання)
сировинних _____;

(види, обсяги, місце розробки і видобутку, джерела одержання)
енергетичних (паливо, електроенергія, тепло) _____;

(види, обсяги, джерела)
водних _____;

(обсяги, необхідна якість, джерела водозабезпечення)
трудових _____
_____.
6. Транспортне забезпечення (при будівництві й експлуатації) _____.

7. Екологічні та інші обмеження планованої діяльності за варіантами _____.

8. Необхідна еколого-інженерна підготовка і захист території за варіантами _____.

9. Можливі впливи планованої діяльності (при будівництві й експлуатації) на навколишнє середовище:

клімат і мікроклімат _____

_____ ;

повітряне _____

_____ ;

водне _____

_____ ;

грунт _____

_____ ;

рослинний і тваринний світ, заповідні об'єкти _____

_____ ;

навколишнє соціальне середовище (населення) _____

_____ ;

навколишнє техногенне середовище _____

_____ ;

10. Відходи виробництва і можливість їх повторного використання, утилізації, знешкодження або безпечного захоронення _____

_____.

11. Обсяг виконання ОВНС _____

_____.

12. Участь громадськості _____

_____.

(адреса, телефон і час ознайомлення з матеріалами проекту і ОВНС,
подачі пропозицій)

Замовник _____ Генпроектувальник _____

* П р и м і т к а . Для об'єктів, наведених у додатку 2, необхідне додаткове узгодження з органами державного екологічного та санітарного нагляду.

ДОДАТОК 6

ПОГОДЖЕНО

м.п. _____
(назва організації-виконавця, посада,
ініціали, прізвище керівника, дата)

ЗАТВЕРДЖЕНО

м.п. _____
(назва організації-замовника, посада,
ініціали, прізвище керівника, дата)

ЗАВДАННЯ НА РОЗРОБЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ОВНС

Назва об'єкта _____

Генеральний проектувальник _____

Перелік співвиконавців _____

Характер будівництва _____

_____ (нове будівництво, реконструкція, розширення, технічне переоснащення та ін.)

Місцезнаходження _____

_____ (адміністративне положення, межі території майданчика (траси)
будівництва та їхніх варіантів)

Стадія проектування _____

Перелік джерел впливів _____

Перелік очікуваних негативних впливів _____

Перелік компонентів навколишнього середовища, на які оціню-
ються впливи _____

Вимоги до обсягу та етапів проведення ОВНС _____

Вимоги до участі громадськості _____

Додаткові вимоги* _____

Порядок проведення і терміни підготовки матеріалів ОВНС _____

До завдання на розроблення матеріалів ОВНС додаються За-
ява про наміри, генплан і ситуаційна схема району розміщення
планованої діяльності.

Замовник _____

Генпроектуювальник _____

* П р и м і т к а . Для об'єктів, наведених у додатку 2, додатковою вимогою може
бути складання Програми виконання ОВНС.

• СЛОВНИК •••

Вплив – привнесення в навколишнє середовище чи вилучення з нього будь-якої матеріальної субстанції або інші дії, що викликають зміни його стану.

Вплив нормативний – вплив на навколишнє середовище, що здійснюється в припустимих межах і не викликає понаднормативних змін.

Громадськість – одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою.

Джерела впливу – техногенні та природні об'єкти (або їх складові частини), процеси і явища, що впливають на навколишнє середовище.

Договір – основний організаційно-правовий документ, який регламентує взаємовідносини між замовником та проектувальником.

Екологічна безпека – система науково-технічних, соціальних, організаційних та інших заходів, що гарантують взаємне гармонічне існування та розвиток природи і людини.

Екологічна інформація – це будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: • стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; • біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; • джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію,

електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; • загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; • екологічні прогнози, плани і програми, заходи, у тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; • витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля.

Екологічний імператив – сукупність умов взаємодії суспільства та природи, порушення яких буде мати катастрофічні наслідки для людства; є усвідомленням об'єктивної необхідності рахуватись не просто із законами природи, але й з пред'явленими з її боку «технічними» умовами; екологічний імператив виражає необхідність оцінювати наслідки будь-якої діяльності, пов'язаної з втручанням у природні процеси з точки зору загальних умов взаємовідносин суспільства та природи, збереження умов біологічного існування людини, і вимагає виключення будь-якої можливості руйнації природних екосистем.

Екологічний ризик – вірогідність настання події, що має несприятливі наслідки для життєдіяльності людини, тварин, рослин і інших живих організмів, викликаного негативною дією господарської та іншої діяльності на природне довкілля.

Екологічні вимоги – обов'язкові вимоги, встановлені в законодавчих і нормативних документах, які направлені на забезпечення раціонального природокористування, охорону довкілля, захист здоров'я і генетичного фонду людини.

Екологічні показники – аналітичні величини, що характеризують стан екосистеми та її елементів, включаючи елементи середовища (вода, повітря, земля та ін.).

Ескізний проект (ЕП) – розробляється для принципового визначення вимог до містобудівних, архітектурних, художніх, екологічних та функціональних рішень об'єкта, підтвердження можливості створення об'єкта цивільного призначення.

Замовник – інвестор або інша юридична (фізична) особа, яка за дорученням інвестора видає замовлення на виконання проектно-вишукувальних робіт і на будівництво об'єкта, укладає договори (контракти), контролює хід будівництва, здійснює технічний нагляд, приймає закінчені роботи (послуги), проводить розрахунки та здає об'єкт в експлуатацію.

Зацікавлена громадськість – це громадськість, на яку впливає ре-

алізація рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля.

Інвестиції – майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Інвестор – юридичні (фізичні) особи України, іноземних держав, а також держави, які приймають рішення про вкладення власних, запозичених або залучених коштів в об'єкти будівництва та забезпечують фінансування їх спорудження.

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Містобудівна документація – затверджені у встановленому порядку текстові і графічні матеріали, якими регулюється планування, забудова та інше використання територій.

Навколишнє природне середовище – сукупність природних чинників і об'єктів навколишнього середовища, що мають природне походження або розвиток.

Навколишнє середовище – сукупність природних, соціальних (включаючи середовище життєді-

яльності людини) і техногенних умов існування людського суспільства.

Навколишнє соціальне середовище – сукупність соціально-побутових умов життєдіяльності населення, соціально-економічних відносин між людьми, групами людей, а також між ними і створюваними ними матеріальними і духовними цінностями.

Навколишнє техногенне середовище – штучно створена частина навколишнього середовища, що складається з технічних і природних елементів.

Нове будівництво – будівництво комплексу об'єктів основного, підсобного та обслуговуючого призначення новостворюваних підприємств, будинків, споруд, а також філій і окремих виробництв, що здійснюється на вільних площах із метою створення нової виробничої потужності або надання послуг, які після введення в експлуатацію будуть знаходитись на самостійному балансі.

Об'єкти впливу (реципієнти) – об'єкти і компоненти навколишнього середовища чи їх окремі елементи, на які здійснюється вплив планованої діяльності.

Оцінка впливів на навколишнє середовище (ОВНС) – визначення масштабів і рівнів впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, заходів щодо запобігання або зменшення цих впливів, прийнятності проектних рішень з точки зору безпеки навколишнього середовища.

Передпроектні роботи – роботи, які можуть виконуватись до початку процесу проектування для визначення принципів об'ємно-просторових та містобудівних рішень: • розробка попередніх концептуальних архітектурних пропозицій; • розробка пропозицій щодо розміщення об'єктів будівництва на земельних ділянках (обґрунтування місця розміщення, необхідної території та умов будівництва); • опрацювання інженерної характеристики об'єкта і складання опитувальних листів; • складання завдання на інженерні вишукування; • складання завдання на проектування; • обміри та обстеження будівель, які підлягають реконструкції, переоснащенню, розширенню, переплануванню або надбудові; • інші види робіт, необхідні для початку процесу проектування.

Проектна документація – затверджені у встановленому порядку текстові та графічні матеріали, якими визначаються містобудівні об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні, технологічні рішення, а також кошториси об'єктів будівництва.

Проектні роботи – роботи, які пов'язані зі створенням проектною документації для будівництва.

Реконструкція – перебудова існуючих об'єктів виробничого та цивільного призначення, пов'язана з удосконаленням виробництва, підвищенням його техніко-економічного рівня та якості вироблюваної продукції, поліпшен-

ням умов експлуатації та проживання, якості послуг, зміною основних техніко-економічних показників (кількість продукції, потужність, функціональне призначення, геометричні розміри).

Ризик – ступінь імовірності певного негативного впливу на навколишнє середовище, який може відбутись у певний час або за певних обставин від планованої діяльності.

Рішення про об'єкт – це сукупність організаційних, інженерних, технічних, технологічних, архітектурно-планувальних, природоохоронних та інших рішень, здійснення яких веде до досягнення поставленої мети ініціатором.

Середовище життєдіяльності людини – навколишнє середовище території населених пунктів, курортних та рекреаційних зон, водні об'єкти, призначені для господарсько-питного та рекреаційного використання, землі сільгоспугідь.

Спеціально уповноважені органи – органи або організації, які мають ті або інші повноваження у процесі здійснення екологічної оцінки або запланованої діяльності в цілому.

Стан нормативний – стан території (акваторії), за якого кількісні і якісні характеристики компонентів навколишнього середовища відповідають існуючим нормам і вимогам.

Стан прогнозований – прогноз на оцінку стану навколишнього

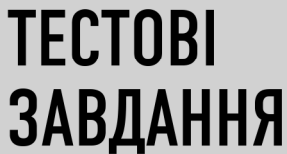
середовища на розрахунковий період із урахуванням змін інфраструктури території та реалізації планованої діяльності.

Технічне переоснащення об'єктів виробничого призначення –

комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів та ділень на основі впровадження передової техніки та технології, механізації й автоматизації виробництва, модернізації та заміни застарілого і фізично зношеного устаткування новим, більш

продуктивним, а також щодо удосконалення загальнозаводського господарства та допоміжних служб. Технічне переоснащення діючих підприємств здійснюється, як правило, без розширення виробничих площ за проектами і кошторисами на окремі об'єкти або види робіт.

Фон прогнозований – прогнозна оцінка стану навколишнього середовища на розрахунковий період із урахуванням змін інфраструктури території, але без урахування планованої діяльності.

- а) Конституції України;
- б) Земельному кодексі;
- в) Законі України «Про екологічну експертизу»;
- г) Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- д) на генетичному рівні.

4. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЕКОЛОГІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ» БУВ ПРИЙНЯТИЙ:
 - а) у 1977 р.;
 - б) 1985 р.;
 - в) 1995 р.;
 - г) 2000 р.;
 - д) до сьогоднішнього дня не набрав чинності.
5. ДО ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВІДНОСЯТЬСЯ:
 - а) принцип презумпції невинності;
 - б) принцип презумпції потенційної екологічної небезпеки будь-якої запланованої господарської та іншої діяльності;
 - в) принцип комплексності оцінки впливу на навколишнє природне середовище господарської чи іншої діяльності і його наслідків;
 - г) принцип лімітуючого чинника;
 - д) принцип відносної замінюваності й абсолютної незамінності екологічних чинників.
6. ЗАКОНОМ ПЕРЕДБАЧЕНІ НАСТУПНІ ВИДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ:
 - а) державна;
 - б) відомча;
 - в) наукова;
 - г) громадська;
 - д) скандальна;
 - е) регіональна.
7. ПОВНОВАЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МАЮТЬ:
 - а) Президент України;
 - б) Верховна Рада України;
 - в) органи судової влади;
 - г) органи місцевого самоврядування;
 - д) експертна комісія;
 - е) ООН.
8. ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРОВОДИТЬСЯ НА НАСТУПНИХ РІВНЯХ:
 - а) міжнародному рівні;
 - б) державному рівні;
 - в) рівні суб'єктів України;
 - г) муніципальному рівні.
9. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДЕРЖАВНОГО РІВНЯ:
 - а) Рада національної безпеки і оборони України;
 - б) Міністерство охорони навколишнього природного середовища;
 - в) Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду;
 - г) Міністерство регіонального розвитку та будівництва України;
 - д) Міністерство охорони здоров'я України.

10. ОБ'ЄКТАМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ Є:
 - а) проект будівництва гаража на території приватного землеволодіння;
 - б) проект будівництва гаража на муніципальній території;
 - в) проект будівництва комплексу гаражів;
 - г) проект видання книги;
 - д) проект Закону «Про збільшення розміру мінімальної заробітної плати працівникам бюджетних організацій»;
 - е) проект рекультивації порушених земель.
11. ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРОВОДИТЬСЯ ЗА УМОВИ:
 - а) надання замовником на екологічну експертизу комплекту необхідних матеріалів і документів;
 - б) попередньої оплати замовником проведення екологічної експертизи;
 - в) наявності позитивного висновку громадської екологічної експертизи;
 - г) доказів екологічної безпеки проекту.
12. ПОЧАТОК ТЕРМІНУ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІСЛЯ ЇЇ ОПЛАТИ І ПРИЙМАННЯ КОМПЛЕКТУ НЕОБХІДНИХ МАТЕРІАЛІВ І ДОКУМЕНТІВ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НЕ ПІЗНІШЕ ЯК ЧЕРЕЗ:
 - а) 24 години;
 - б) 10 днів;
 - в) 1 місяць;
 - г) термін не встановлюється.
13. ТЕРМІН ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД:
 - а) складності об'єкта державної екологічної експертизи;
 - б) погодних умов;
 - в) трудомісткості експертних робіт;
 - г) природних особливостей території і екологічної ситуації в районі;
 - д) привабливості і платоспроможності замовника;
 - е) відомчої належності проекту.
14. ТЕРМІН ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НЕ ПОВИНЕН ПЕРЕВИЩУВАТИ:
 - а) 1 місяць;
 - б) 120 днів;
 - в) 6 місяців;
 - г) термін не обмежений.
15. ДО СКЛАДУ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ ВХОДЯТЬ:
 - а) керівник;
 - б) відповідальний секретар;
 - в) відповідальний виконавець;
 - г) експерти;
 - д) представники громадськості;

- е) спостерігачі ООН;
 - ж) замовник.
16. НА ЗАСІДАННЯХ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ МОЖУТЬ БУТИ ПРИСУТНІМИ:
- а) керівник;
 - б) відповідальний секретар;
 - в) відповідальний виконавець;
 - г) експерти;
 - д) представники громадськості;
 - е) спостерігачі ООН;
 - ж) замовник.
17. ЧИСЛО ЧЛЕНІВ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ МАЄ БУТИ:
- а) парним;
 - б) непарним;
 - в) дробом;
 - г) не менше трьох чоловік;
 - д) не більше трьох чоловік.
18. ЕКСПЕРТОМ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НЕ МОЖЕ БУТИ:
- а) представник замовника документації;
 - б) громадянин, що знаходиться в трудових або інших договірних стосунках із замовником;
 - в) громадянин, що знаходиться в родинних стосунках із замовником;
 - г) представник юридичної особи, що знаходиться із замовником у договірних стосунках;
 - д) фахівець, що має наукові і (або) практичні знання з питань, що є предметом експертних досліджень;
 - е) громадянин іноземної держави.
19. ЕКСПЕРТ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МАЄ НАСТУПНІ ПРАВА:
- а) право на додаткову інформацію;
 - б) право на особливу думку;
 - в) право на захист від примусу до підготовки завідомо помилкових висновків;
 - г) право оповістити конфіденційні матеріали про об'єкт екологічної експертизи;
 - д) право на оплату праці;
 - е) право прилюдно заявляти про свою думку.
20. ЕКСПЕРТ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МАЄ НАСТУПНІ ОБОВ'ЯЗКИ:
- а) дотримуватися вимог законодавства про екологічну експертизу;
 - б) дотримуватися порядку і термінів здійснення державної екологічної експертизи;

- в) представляти індивідуальний висновок;
 - г) брати участь у підготовці висновку експертної комісії;
 - д) мати особливу думку;
 - е) публічно заявляти про свою думку;
 - ж) забезпечувати конфіденційність представлених на експертизу матеріалів.
21. ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ ПРО ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ЗАСЕКРЕЧУВАННЮ НАСТУПНІ ВІДОМОСТІ:
- а) про місце розташування оборонних об'єктів;
 - б) про надзвичайні випадки і катастрофи, що загрожують безпеці і здоров'ю громадян, та їх наслідки, а також про стихійні лиха, їх офіційні прогнози і наслідки;
 - в) про стан екології, охорони здоров'я, санітарії, а також про стан злочинності;
 - г) про привілеї, компенсації і пільги, що надаються державою громадянам, посадовим особам, підприємствам, установам і організаціям;
 - д) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;
 - е) про факти порушення законності органами державної влади і їх посадовими особами.
22. ФУНКЦІЇ КЕРІВНИКА ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ:
- а) формування експертної комісії і узгодження її складу;
 - б) підготовка завдання на проведення експертизи;
 - в) забезпечення якісного проведення експертизи щодо об'єкта експертизи;
 - г) організація підготовки висновку експертної комісії;
 - д) забезпечення прийняття позитивного висновку експертної комісії.
23. ЕТАПИ РОБОТИ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ:
- а) проведення організаційного засідання;
 - б) проведення експериментального запуску об'єкта екологічної експертизи;
 - в) підготовка індивідуальних і групових висновків і проекту висновку експертної комісії;
 - г) обговорення і прийняття висновку експертної комісії;
 - д) організація замовником урочистого банкету в разі позитивного висновку експертної комісії.
24. ПОЗИТИВНИЙ ВИСНОВОК ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПОВИНЕН МІСТИТИ ВИСНОВКИ:
- а) про необхідність доопрацювання представлених матеріалів по зауваженнях і пропозиціях, викладених у висновку, підготовленому експертною комісією;
 - б) про відповідність запланованої діяльності екологічним вимогам, встановленим законодавством України;
 - в) про допустимість запланованого впливу на навколишнє природне середовище;

- г) про можливість реалізації об'єкта екологічної експертизи;
 - д) про недопустимість реалізації об'єкта експертизи, зважаючи на незабезпечення дотримання вимог екологічної безпеки запланованої діяльності, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища від шкідливого впливу і раціонального природокористування.
25. ВИСНОВОК ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ЯК ПОЗИТИВНИЙ, ТАК І НЕГАТИВНИЙ) ВВАЖАЄТЬСЯ ПРИЙНЯТИМ, ЯКЩО ВІН СХВАЛЕНИЙ:
- а) 1/2 членів експертної комісії;
 - б) 2/3 членів експертної комісії;
 - в) всіма членами експертної комісії;
 - г) міністром охорони навколишнього природного середовища України;
 - д) замовником документації.
26. ІНІЦІЮВАТИ ОРГАНІЗАЦІЮ І ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МОЖУТЬ:
- а) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - б) замовник документації;
 - в) громадяни;
 - г) громадські організації (об'єднання);
 - д) органи місцевого самоврядування.
27. ОРГАНІЗОВУВАТИ І ПРОВОДИТИ ГРОМАДСЬКУ ЕКОЛОГІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ МОЖУТЬ:
- а) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - б) замовник документації;
 - в) громадяни;
 - г) громадські організації (об'єднання);
 - д) органи місцевого самоврядування.
28. ГРОМАДСЬКА ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА МОЖЕ ПРОВОДИТИСЯ ВІДНОСНО НАСТУПНИХ ОБ'ЄКТІВ:
- а) будь-якого з об'єктів, щодо яких проводиться державна екологічна експертиза;
 - б) будь-якого з об'єктів, щодо яких проводиться державна екологічна експертиза, за винятком об'єктів, відомості про яких складають державну, комерційну і (або) іншу таємницю, що охороняється законом;
 - в) будь-якого з об'єктів господарської діяльності.
29. ГРОМАДСЬКА ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРОВОДИТЬСЯ:
- а) до проведення державної екологічної експертизи;
 - б) одночасно з проведенням державної екологічної експертизи замовником документації;

- в) після проведення державної екологічної експертизи;
 - г) замість державної екологічної експертизи.
30. ДО ОБ'ЄКТІВ, ЩО МІСТЯТЬ КОНФІДЕНЦІЙНУ ІНФОРМАЦІЮ (ДЕРЖАВНУ, ВИРОБНИЧУ АБО ІНШУ ВСТАНОВЛЕНУ ЗАКОНОМ ТАЄМНИЦЮ):
- а) проводиться лише державна екологічна експертиза;
 - б) проводиться лише громадська екологічна експертиза;
 - в) може проводитися і державна, і громадська екологічна експертиза;
 - г) проводиться конфіденційна екологічна експертиза;
 - д) екологічна експертиза не проводиться.
31. ДОЗВІЛ НА ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВИДАЮТЬ:
- а) Президент України;
 - б) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - в) органи місцевого самоврядування;
 - г) замовник документації;
 - д) головний санітарний лікар міста.
32. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ (ОБ'ЄДНАННЯ), ЩО ПОДАЮТЬ ЗАЯВУ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ПОВИННІ ВІДПОВІДАТИ НАСТУПНИМ ВИМОГАМ:
- а) вони повинні мати прийнятий і зареєстрований статут діяльності громадської організації (об'єднання);
 - б) характер їх діяльності має бути пов'язаний з охороною навколишнього природного середовища;
 - в) вони повинні мати назву і юридичну адресу;
 - г) вони повинні мати досвід проведення громадської екологічної експертизи;
 - д) вони мають бути зареєстровані в тому районі, де планується об'єкт екологічної експертизи.
33. У ДЕРЖАВНІЙ РЕЄСТРАЦІЇ ЗАЯВИ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МОЖЕ БУТИ ВІДМОВЛЕНО У ВИПАДКУ, ЯКЩО:
- а) посадова особа реєструючого органу має вагомі причини сумніватися в якості запланованої громадської екологічної експертизи;
 - б) громадська екологічна експертиза раніше була двічі проведена по об'єкту громадської екологічної експертизи;
 - в) громадська екологічна експертиза планується відносно об'єкта, відомості про який складають державну, комерційну й іншу таємницю, що охороняється законом;
 - г) статут громадської організації (об'єднання), що організовує і планує проводити громадську екологічну експертизу, не відповідає вимогам законодавства;
 - д) посадова особа реєструючого органу відчуває особисту неприязнь до осіб, що подають заяву.

34. **ВИСНОВОК ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ:**
- а) носить рекомендаційний характер;
 - б) сам по собі має юридичну силу;
 - в) набуває юридичної сили після затвердження його спеціально уповноваженим державним органом у галузі екологічної експертизи;
 - г) не має жодного значення.
35. **ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА РАХУНОК КОШТІВ:**
- а) державного бюджету;
 - б) органів місцевого самоврядування;
 - в) замовника документації;
 - г) громадських організацій (об'єднань);
 - д) громадських екологічних чи інших фондів;
 - е) цільових добровільних грошових внесків громадян і організацій.
36. **ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА РАХУНОК КОШТІВ:**
- а) державного бюджету;
 - б) органів місцевого самоврядування;
 - в) замовника документації;
 - г) громадських організацій (об'єднань);
 - д) громадських екологічних чи інших фондів;
 - е) цільових добровільних грошових внесків громадян і організацій.
37. **ВАРТІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД:**
- а) категорії складності об'єкта державної екологічної експертизи;
 - б) кількості експертів, що залучаються для її проведення;
 - в) відомчої належності замовника документації;
 - г) тривалості проведення державної екологічної експертизи;
 - д) платоспроможності замовника документації;
 - е) розміру споживчого кошика керівника експертної комісії.
38. **ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ПЕРЕДБАЧЕНО РІЗНІ ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ:**
- а) кримінальна;
 - б) трудова;
 - в) адміністративна;
 - г) матеріальна;
 - д) цивільно-правова;
 - е) податкова;
 - ж) родинна.

Навчальне видання

РИЖКОВ

Сергій Сергійович

ГІРЖЕВА

Олена Леонідівна

МАГАСЬ

Наталія Іванівна

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

**та оцінка впливу на навколишнє
природне середовище**

Навчальний посібник

Формат 60x84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 14,2. Тираж 300 пр. Зам. № 349

ВИДАВЕЦЬ

Товариство з обмеженою відповідальністю фірма «Іліон»

вул. Бузника, 5/1, м. Миколаїв, 54038

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1506 від 25.09.2003 р.

ВИГОТОВЛЮВАЧ

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова (НУК)

просп. Героїв Сталінграда, 9, м. Миколаїв, 54025

E-mail : publishing@nuos.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2506 від 25.05.2006 р.

